

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Eva Kocourková

**Pamětní kniha neboli Erbovník aneb Wappenbuch úředníků
zemského soudu jako prostředek sebeprezentace šlechty v raném
novověku**

**Memorial book alias Armorial book or Wappenbuch of officials of the Land Court as a
means of self-presentation of the nobility in early modern times**

2014

Doc. Mgr. Marie Šedivá Koldinská, PhD.
Vedoucí diplomové práce

Poděkování

Děkuji Doc. Mgr. Marii Šedivé Koldinské, PhD. za cenné rady a konzultace a svému dobrému příteli Tomáši Niklesovi za technickou pomoc při přípravě obrazové přílohy.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Kralupech nad Vltavou dne 25. července 2014

.....

Podpis

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je jednak komparace tří rukopisů, které jsou kopiemi maleb erbů úředníků Zemského soudu, jimiž jsou vyzdobeny prostory na Pražském hradě, kde Zemský soud zasedal. Dále identifikace jednotlivých osob a erbů a jejich nazírání v kontextu sebeprezentace raně novověké šlechty a konečně prosopografie úředníků, jejichž erby jsou v rukopisech vyobrazeny.

Abstract

Aim of this diploma thesis is both a comparison of three manuscripts which are copies of paintings of coats of arms of officials of the Land Court, which decorate spaces at Prague Castle, where Land Court met. Furthermore identification of the individual persons and coats of arms and their perception in the context of self-presentation of the nobility of Early Modern and finally prosopography of officials whose coats of arms are shown in the manuscripts.

Klíčová slova

Erby, genealogie, heraldika, prosopografie, rukopis, Úřad desk zemských, úředníci, zemský soud, z Astfeldu a Vydří, Bechyně z Lažan, Berka z Dubé, Běšin z Běšin, z Martinic, Brandlínský Olbramové ze Štětkře, Bukovský z Hustířan, Bukovanský Pinta z Bukovan, Buquoy, Čejka z Olbramovic, Černín z Chudenic, Dohalský z Dohalic, Gerštorf z Gerštorfu, z Glouchova, z Golče, z Harrachu, z Hennetu, Hložek ze Žampachu, Chanovský z Dlouhé Vsi, Chotek, Jezberovský z Olivové Hory, Kába z Rybňan, Kalenický z Kalenic, z Klenové a z Janovic, Kolovratové, Kriegelstein ze Sternfeldu, Kunáš z Machovic, Kutovec z Úrazu, Lobkovic, Markvart z Hrádku, Mazanec z Frymburka, Menšík z Menštejna, Měsíček z Výškova, z Michalovic, Mitrovský z Nemyšle, Nell z Nellenberka, Nostic, Pachta, Pecelius z Adlersheimu, Pětipeský z Chyš a Egerberka, z Proseče, Přehořovský z Kvasejovic, z Rožmberka, Sezima z Ústí, Scheidler, Schwäbel z Schwälbenfeldu, Slavata z Chlumu a Košumberka, Skála ze Zhoře, Straka z Nedabylic, Schaffgotsch, Španovský z Lisova, Šternberk, Günther ze Sternecka, Šturm z Hyršfeldu, Talmbek, Trauttmansdorff, Turba, Ubelli ze Siegburku, Údrčský z Údrče, Valdštejn, Vamberský z Rohatec, Vančura z Řehnic, Věžník z Věžník, Vchynský (Kinký) ze Vchynic, Vojkovský z Milhostic, Voračický z Paběnic, Vratislav z Mitrovic, Vražda z Kunvaldu, z Vrbna, z Vřesovic, Widmann, Želinský ze Sebužína.

Key words

archive, coats of arms, estates archive, genealogy, heraldry, manuscript, memorial book, office, Office Lands Tables, officials, prosopography, Land Court, Astfeld end Widrzy, Bechynie of Lazan, Berka, Beshin, Martinic, Brandlinsky Olbram, Bukovsky, Bukovansky Pinta, Buquoy, Czejka, Czernin, Dohalsky, Gerstorf, Glouchov, Golc, Harrach, Hennet, Hlozek of Zampach, Chanovsky, Chotek, Jezberovsky, Kaba, Kalenicky, Janovic, Kolowrat, Kriegelstein of Sternfeld, Kunás, Kutovec, Lobkowicz, Markvart, Mazanec of Frymburk, Mensík, Mesiczek, Michalovic, Mitrovsky, Nell of Nellenberk, Nostic, Pachta, Pecelius of Adlersheim, Pětipesky, Prosec, Przehorzovsky, Rosenberg, Sezima, Scheidler, Schwäbel of Schwälbenfeld, Slavata, Skála, Straka, Schaffgotsch, Spanovsky, Sternberk, Günther of Sterneck, Sturm of Hyrsfeld, Talmbek, Trauttmansdorff, Turba, Ubelli of Siegburk, Udrcský, Waldstein, Vambersky, Vanczura, Vieznik, Vchynsky (Kinký), Vojkovsky, Vorackický, Mitrovic, Vrazda of Kunvald, Vrbna, z Vřesovic, Widmann, Zelinský.

Obsah

1. Úvod	9
2. Pamětní kniha úředníků většího a menšího zemského soudu	13
Popis a srovnání dochovaných rukopisů	13
3. Erby a sebe prezentace raněnovověké šlechty	18
4. Úředníci zemského soudu v erbovnících	22
z Astfeldu a Vydří	24
Bechyně z Lažan	25
Berkové z Dubé	26
Běšín z Běšín	27
Brandlínští Olbramové ze Štětkře	27
Bukovští z Hustířan	29
Bukovanští Pintové z Bukovan	30
Buquoyové	30
z Degenu	31
Čejka z Olbramovic	32
Černínové z Chudenic, ...	33
Dohalští z Dohalic	35
Gerštorfové z Gerštorfu, ...	35
z Glouchova, ...	35
z Golče	36
z Harrachu	36
z Hennetu	37
Hložkové ze Žampachu	38
Chanovští z Dlouhé Vsi	38
Chotkové	39
Jezberovští z Olivové Hory	40
Kábové z Rybňan	41
Kaleničtí z Kalenic	42
z Klenové a z Janovic	43
Kolovratové	43
Kriegelsteinové ze Sternfeldu	44
Kunášové z Machovic	44
Kutovcové z Úrazu	45
Lobkovicové	48

Markvartové z Hrádku	49
Mazancové z Frymburka.....	50
Menšíkové z Menštejna	53
Měsíčkové z Výškova.....	54
z Michalovic.....	55
Mitrovští z Nemyšle	56
z Mühlendorfu	57
Nell z Nellenberka	58
Nosticové	58
Pachtové.....	59
Pecelivé z Adlersheimu.....	59
Pětipeští z Chyš a Egerberka.....	60
z Proseče	62
Přehořovští z Kvasejovic	62
Rožmberkové	63
ze Saltzu.....	71
Sezimové z Ústí.....	72
Scheidlerové.....	73
Schwäbelové z Schwälbenfeldu	74
Schmidl ze Schmidenu	74
Slavatové z Chlumu a Košumberka.....	75
Skálové ze Zhoře	76
Strakové z Nedabylic	77
Schaffgotschové	78
Španovští z Lisova.....	79
Šternberkové	80
Güntherové ze Sternecka	82
Šturmové z Hyršfeldu	82
Talmberkové	83
Trauttmansdorff.....	84
Turbové.....	85
Ubelli ze Siegburku	85
Údrčtí z Údrče	86
Valdštejnové.....	87
Vamberští z Rohatec	90
Vančurové z Řehnic.....	91
Věžníkové z Věžník.....	91

Vchynští (Kinští) ze Vchynic	92
Vojkovští z Milhostic	95
Voračičtí z Paběnic	96
Vratislavové z Mitrovic	96
Vraždové z Kunvaldu	98
z Vrbna.....	99
Vřesovcové.....	100
Widmannové	101
Želinští ze Sebzína	101
Seznam úředníků dle vyobrazení v rukopisech.....	103
5. Závěr	114
Seznam použité literatury	118
Seznam příloh	122

Seznam zkratk

AČ	Archivní časopis
AČK	Archiv české koruny
AČS	Archiv českých stavů
AZČ	Archiv země české
ČNM	Časopis Národního muzea
LR	Litoměřický rukopis
NA	Národní archiv
NR	Novohradský rukopis
PR	Pražský rukopis
SAP	Sborník archivních prací
SOA	Státní oblastní archiv
SÚA	Státní ústřední archiv
ÚDZ	Úřad desk zemských

1. Úvod

V depozitáři I. oddělení Národním archivu se mezi obvyklým archivním materiálem nachází jeden neobvyklý. Je součástí fondu Malý stavovský archiv a v inventáři se mu dostalo prozaického názvu Pamětní kniha úředníků zemského soudu,¹ název, pod kterým bychom nehledali umělecky velmi zdařilé dílo. Tento rukopis je kopií erbovní galerie, která se nachází na Pražském Hradě, v prostorách, kde v minulosti zasedal zemský soud. Rukopis je vázán do světlé kůže s ozdobným kováním a uzávěrem, přední a zadní strana je zdobena renesančními vlisy. Uvnitř je 21 pergamenových listů s barevnými malbami erbů s velkou přesností v detailech. Jeho vznik lze určit pouze rámcově, protože datace chybí. Vnější i vnitřní znaky ukazují na konec 18. století.

Pozornost přitahuje ještě další věc, a sice to, že rukopis se dochoval v dalších dvou exemplářích. Jeden je uložen ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích v tzv. Valdštejnské sbírce pod názvem „Kolorované erby úředníků Úřadu desek zemských Království českého od 80. let 16. století do roku 1771 na 19 tabulích“ a druhý se nachází pod názvem „Obrazový soubor s kopiemi nástěnných maleb v síni Zemských desek na Pražském Hradě z let 1600–1750“ v zámecké knihovně v Nových Hradech.²

Novohradský rukopis se od Pražského na první pohled téměř neliší. Vazba je též ze světlé kůže, přední a zadní strana je zdobena vlisy a zlacením. Ozdobné kování má však trochu odlišné provedení. Na hřbetě je mírně poškozen. Uvnitř je 19 pergamenových listů s malbami a 11 volných. Naproti tomu má Litoměřický rukopis vazbu zcela odlišnou. Kožená vazba není zdaleka tak zdobená, je vázán v hnědé kůži zdobené vlisy a zlacením pouze na hřbetě. Hřbet je mírně poškozený. Rozměry jsou totožné.

Svou práci jsem rozdělila do tří částí. V první části provedu srovnání erbovní galerie se třemi dochovanými exempláři výše zmíněné rukopisné knihy, dále se budu zabývat erby coby způsobem sebe prezentace raněnovověké šlechty a nakonec zemským soudem jako

---

¹ Samotný rukopis žádný název nemá a tak se můžeme setkat s různými názvy, pod kterými byl evidován. Do roku 1795, kdy byl společně s ostatními písemnostmi předán stavům, byl rukopis uložen v registratuře desk zemských. K předání došlo jen formálně, ve skutečnosti předávání stavovských písemností bylo předmětem dlouhých jednání a trvalo více než půl století, především proto, že se jednalo o písemnosti, které pro reformovaný zemský soud pozbyly platnosti, a ani reprezentant stavů, zemský výbor, o ně neměl zájem. V několika seznamech stavovských písemností vzniklých z těchto jednání je rukopis uváděn jako kniha erbů (Wappenbuch - NA, ÚDZ, inv. č. 404, 405, 409, 412, 416, 418, 419). Jako Seznam šlechty z roku 1664 (NA, ÚDZ, inv. č. 947) byl v roce 1869 předán do Archivu země české. Do Malého stavovského archivu byl později zařazen pod názvem Pamětní kniha nejvyšších úředníků v Čechách z let 1605-1774 jako součást fondu Archiv českých stavů. Současný inventární záznam pod číslem 7 uvádí: Malby erbů úředníků většího a menšího zemského soudu 1563-1774, řeč česká, roz. 36,5 x 45 cm, vazba původní nepoškozená.

² Rukopisy jsem pro jednoznačnou identifikaci pracovně nazvala podle místa uložení Pražským, Litoměřickým a Novohradským rukopisem.

nejvyšší stavovskou institucí a jeho úředníky, přičemž tato část je vlastně prosopografickou studií těch úředníků, jejichž erb se nachází v malbách na Pražském hradě a v rukopisech.

Přehled dosavadního bádání bude velice stručný, neboť v minulosti malbám ani rukopisům po stránce historické nebyla věnována dostatečná pozornost. Jejich význam byl hodnocen pouze z výtvarného hlediska, nikoliv jako možného historického pramene. Bližší pozornost věnovala pražskému erbovníku Pavla Burdová v článku publikovaném ve Sborníku archivních prací,³ kde provedla srovnání maleb na Pražském Hradě s vyobrazeními v rukopisu. V současné době je k tisku připraven článek Pavla R. Pokorného⁴, který se rukopisu věnuje po stránce heraldické. Dosud však nedošlo ke komparaci s dalšími dochovanými exempláři.

Jinak je tomu u pramenů a literatury v oblasti raněnovověké šlechty a stavovství, šlechtické heraldiky, reprezentace či každodennosti.

Heraldicko-genealogická pramenná základna je velmi široká a bohatá. Důležitým jsou v tomto ohledu genealogicko-heraldické rukopisné sbírky Národního archivu, Národního muzea a archivu premonstrátů na Strahově.⁵ Z edic je nejdůležitější J. Siebmacher.⁶ Důležité je upozornit na edici erbovních listin Michala Fialy, Jakuba Hrdličky a Jana Županiče.⁷

O pramenech k heraldice zevrubně informuje August Sedláček v šesté kapitole prvního dílu své Českomoravské heraldiky.⁸ O erbovníku z období vlády Václava IV. *Aula Caroli* zachovaného v opisu Bohuslava Balbína píše Jiří Čarek.⁹ Významným pramenem pro heraldiku jsou znakové galerie. Obecně o tomto tématu píše Ivan Hlaváček.¹⁰ Nejvýznamnější pro českou šlechtickou heraldiku je znaková galerie na hradě Laufu, velmi obsáhlou a vyčerpávající studii s částečně barevnými a částečně černobílými fotografiemi erbů jí věnoval Václav Růžek.¹¹ Rostislav Nový¹² zpracoval znakovou galerii na zámku v Jindřichově Hradci.

---

³ Pavla BURDOVÁ, Zemský soud v malbách na Pražském hradě a v rukopisu stavovského archivu, SAP, 41, 1981, s. 207-226.

⁴ Pavel R. POKORNÝ, Pamětní kniha nejvyšších úředníků v Čechách, *Paginae historiae* 21/1, 2013.

⁵ Např. sbírky Dobřenského, Janovského, Jakubičkova, Wunschwitzova, Doerova, Sedláčkova, Janderova.

⁶ J. SIEBMACHER, *Grosse sund allgemeines Wappenbuch*, 101 svazků, 1854 – 1961.

⁷ Michal FFIALA – Jakub HRDLIČKA – Tomáš KREJČÍK – Jan ŽUPANIČ, *Erbovní listiny Archivu hlavního města Prahy a Archivu Národního muzea*, Praha 1997.

⁸ Martin KOLÁŘ – August SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika. Dějiny české heraldiky. O pramenech. Seznam erbovních listů šlechty českomoravské do r. 1526*, s. 82–110.

⁹ Jiří ČAREK, *Balbínova a Crugeriova Aula Caroli IV.*, Erbovní knížka na rok 1937, s. 58 – 63.

¹⁰ Ivan HLAVÁČEK, *Znakové galerie jako heraldická kategorie*, Sborník II. celostátní setkání etc., s. 27.

¹¹ Václav RŮŽEK, *Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361*, SAP 38, 1988, s. 37 – 311.

¹² Rostislav NOVÝ, *Jindřichohradecká znaková galerie z roku 1338*, Z pomocných věd historických. Na památku 100. Výročí narození prof. dr. Gustava Friedricha, AUC 1971, s. 179 – 197.

Velké množství materiálu heraldického a genealogického se dá najít v pracích Bartoloměje Paprockého z Hlahol.¹³ Zde je ovšem nutné pracovat obezřetně a vzít v úvahu kritické hodnocení k Paprockého dílu od Karla Krejčího,¹⁴ nověji se pak tomuto tématu věnoval Tomáš Knoz.¹⁵ Mladšího původu než publikace Paprockého jsou díla Rudolfa Johanna Grafa Meraviglia-Crivelliho,¹⁶ Heinricha von Kadicha a Conrada Blažka.¹⁷ V souvislosti s heraldikou a genealogií je důležité zmínit moravského historika Josefa Pilnáčka.¹⁸ Důležitou genealogickou příručku napsal Jan Halada.¹⁹ Základní informace genealogické jsou též k nalezení v příslušných heslech *Ottova Slovníku naučného*.

Teoretického rázu jsou publikace Karla Schwarzenberga²⁰, Milana Bubna²¹, a též *Českomoravská heraldika* Augusta Sedláčka. Soupisy genealogické a heraldické literatury pořídil Čeněk Zíbrt.²² Novější bibliografický soupis zpracoval Vladimír Růžek.²³

Velká obliba heraldiky a genealogie podpořila vznik mnohých společností pěstujících tyto disciplíny. Tyto společnosti vydávají časopisy s heraldickou a genealogickou tematikou, hlavně v současné době existuje řada regionálně zaměřených periodik.²⁴

Státoprávnímu a správnímu vývoji se na konci 19. a začátkem 20. století věnoval právní historik Josef Kalousek.²⁵ Svými *Právními dějinami* pak na něj navázal Jan Kapras.²⁶ Ke správnímu vývoji českého státu vydali přehlednou publikaci Zdeňka Hledíková, Jan Janák a Jan Dobeš.²⁷ Tato práce poskytuje obecný přehled, na některých místech velmi podrobný. Užitečná je především díky bohaté bibliografii.

¹³ Bartoloměj PAPROCKÝ z HLAHOL, Zrcadlo slavného Markrabství moravského, 1593. Týž, Diadochos, 1602. Týž, Štambuch slezský, 1609.

¹⁴ Karel KREJČÍ, Bartoloměj Paprocki z Hlahol a Paprocké Vůle. Život – dílo – forma a jazyk. Praha 1946.

¹⁵ Tomáš KNOZ, Středověký původ moravské šlechty v Zrcadle Bartoloměje Paprockého. Ke „konstrukci minulosti“ ve vrcholně renesančním dějepiscetví. In: Ad vitam ethonorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám, Brno 2003, s. 149-165.

¹⁶ Rudolf Johann Graf MERAVIGLIA-CRIVELLI, Der Böhmische Adel, Praha 1886.

¹⁷ Heinrich von KADICH – Conrad BLAŽEK, Der Mährische Adel, 1899. Conrad BLAŽEK, Der abgestorbene Adel der Provinz Schlesien und der O. Lausitz I.-III., 1887–1894.

¹⁸ Josef PILNÁČEK, Staromoravští rodové, Praha 1930. Týž, Neznámé rody a znaky staré Moravy, M. ŠVÁBENSKÝ (ed.), Praha 1983. Týž, Rody starého Slezska, K. MÜLLER (ed.), Praha 1991.

¹⁹ Jan HALADA, Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti I.-III., Praha 1993–1994.

²⁰ Karel SCHWARZENBERG, Heraldika, Praha 2007.

²¹ Milan BUBEN, Encyklopedie heraldiky, Praha 2003.

²² Čeněk ZÍBRT, Bibliografie české historie I., Praha 1901, oddíly Heraldika a Genealogie.

²³ Vladimír RŮŽEK, Česká heraldická literatura od roku 1946 do roku 1980, SAP 34, 1984.

²⁴ Není možné je zde obsáhnout všechny, výběrově: Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze, vychází od roku 1893; Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze, od roku 1926; Sborník Jednoty starých českých rodů, od roku 1930, Erbovní knížka od roku 1935, Heraldický časopis, od roku 1944; Listy / Zpravodaj Genealogické a heraldické společnosti v Praze, od roku 1969, Heraldická ročenka, od roku 1974; aj.

²⁵ Josef KALOUSEK, České státní právo, Praha 1892.

²⁶ Jan KAPRAS, Právní dějiny zemí koruny české I. Právní prameny a vývoj právnictví, Praha 1913. Týž, Právní dějiny zemí koruny české II. Dějiny státního zřízení 1, Doba předbělohorská, Praha 1913. Týž, Právní dějiny zemí koruny české III. Dějiny státního zřízení 2, Doba pobělohorská, Praha 1920.

²⁷ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan Janák – Jan Dobeš, Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost, Praha 2004.

V souvislosti s postavením šlechty ve společnosti a jejího majetku je třeba zmínit práce věnované problematice desk zemských, především jsou to práce Pavly Burdové.²⁸ Vývojem desk zemských od 18. století se zabývá Pavel Sedláček.²⁹ Pro úplnost zmiňuji starší práci Václava Letošníka³⁰ zabývající se pokusy o evidenci obsahu desk zemských v 18. století. Zvláštní pohled na zemský soud a jeho význam má práce Lubomíra Sršně.³¹

Důležitou pomůckou pro oblast šlechtických úřednických kariér je Palackého soupis zemských úředníků.³² Problematice zemských úřadů po Bílé hoře se věnuje Miloslav Volf.³³

Otázkami stavovství se zabýval Josef Janáček.³⁴ Nejen teoretické rovině pojmu stavovství se v současnosti věnují například Jaroslav Pánek,³⁵ Josef Petráň, právní historik Karel Malý a také Josef Válka.

Značně různorodá je literatura týkající se šlechtické každodennosti. Zde je nutno zmínit badatele z Jihočeské univerzity – Václav Bůžek, Josef Hrdlička, Pavel Král, Zdeněk Vybíral³⁶ a další. Dále pak Marii Koldínskou, Petra Matu³⁷, Tomáše Knoze³⁸ či Thomase Winkelbauera.³⁹ Shrnutí přinášejí již zmínění Jaroslav Pánek⁴⁰ a historici z Jihočeské

---

²⁸ Pavla BURDOVÁ, Desky zemské, SAP 43, č. 2, 1993, s. 347-439. Táž, Uložení desk zemských od založení do přítomnosti a jejich ochrana a konzervace, SAP 24, č. 2, 1974, s. 487-510. Táž, Vývoj intabulací desk zemských, *Paginae historiae*, 1992, s. 7-22. Táž, Mapové přílohy českých desk zemských, AČ 29, č. 2, 1979, s. 86-104.

²⁹ Pavel SEDLÁČEK, Zemské desky v Čechách od konce 18. století, *Z archivních depozitářů*. Pavle Burdové k 70. narozeninám, 1998, s. 90-99.

³⁰ Václav LETOŠNÍK, K pokusu o evidenci obsahu desk zemských před sto lety I. část SAMV X, 1937, s. 307-331; II. část SAMV XI, 1938, s. 219-295.

³¹ Lubomír SRŠEŇ, Větší zemský soud v Čechách ve vyobrazeních 16. století, *Časopis národního Muzea* 1975, č. 3-4, s. 143-174.

³² František PALACKÝ, *Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků etc.*, Praha 1882.

³³ Miloslav VOLF, Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé Hoře, SAP 37, 1977, s. 3-52.

³⁴ Josef JANÁČEK, *České dějiny I/1,2. Doba předbělohorská*, Praha 1971 a 1984.

³⁵ Jaroslav PÁNEK, Úloha stavovství v předbělohorské době 1526-1620. (Vývoj názorů novodobé české historiografie). *ČsČH* 25, 1977, s. 732-761; *týž*, Stavovství v předbělohorské době. *Folia historica Bohemica* (dále FHB) 6, Praha 1984, s. 163-205. S tím související článek *týž*, Politický systém předbělohorského českého státu (1526-1620). FHB 11, Praha 1987, s. 41-101. *Týž*, Stavovství v Čechách a na Moravě na prahu novověku. (30 tezí se srovnávacím zřetelem k Říši a Rakousům). *Morava na prahu nové doby: sborník příspěvků z konference, konané 22. - 23. června 1994 u příležitosti 500. výročí úmrtí Ctibora Tovačovského z Cimburka*. Přerov 1995, s. 37-54.

³⁶ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha-Litomyšl 2002. Václav BŮŽEK, *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996. Pavel KRÁL, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*, České Budějovice 2002. Zdeněk VYBÍRAL, *Politická komunikace aristokratické společnosti v českých zemích na počátku novověku*, České Budějovice 2005.

³⁷ Marie KOLDÍNSKÁ – Petr MAŤA, *Deník rudolfínské dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633*, Praha 1997. Petr MAŤA, *Svět české aristokracie*, Praha 2004.

³⁸ Tomáš KNOZ, *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty*, Brno 2006.

³⁹ Thomas WINKELBAUER, *Konfese a konverze. Šlechtické proměny v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*. ČČH 98, 200, s. 476-540.

⁴⁰ Jaroslav PÁNEK, *Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání*. In: Václav BŮŽEK, *Šlechta na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*. České Budějovice 1996, s. 19-45.

univerzity.⁴¹ Tento pouze stručný přehled si nečiní nárok na úplnost. Mnozí další autoři a publikace jsou uvedeny v soupisu použité literatury.

---

⁴¹ Václav BŮŽEK, Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let, In: Václav BŮŽEK, Pavel KRÁL, Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, České Budějovice 1999, s. 5-28. Václav Bůžek, Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL, Zdeněk VYBÍRAL, Šlechta raného novověku v historickoantropologických proudech současné evropské historiografie, ČMM 122, 2003, s. 375-409.

2. Pamětní kniha úředníků zemského soudu

Popis a srovnání dochovaných rukopisů

Poslání knihy vysvětluje zlatý štít s nápisem, který drží český lev, umístěný na prvním pergamenovém listu. Text vzdává hold úředníkům zastávajících vyšší úřad: „Exhibet ad Regni Tabulas Insign a picta Hic lieber, ut ceres, Nomina et Officia, Quorum Consiliis graviora Negotia et acta Gentis Tractantur publica ubiq. Fide-Quale Decus Regni Posteritas, memor hujus pignoris Essen, Sistitur: a quo, vis noscem? Siste, vide.“ Protože nedošlo k podrobnějšímu studiu jednotlivých erbů a nápisů pod nimi, byl rukopis díky tomuto nápisu považován za pamětní knihu nejvyšších úředníků zemských. Ve skutečnosti se však v rukopise objevují na každém listě z nejvyšších zemských úředníků vždy jen tři (nejvyšší komorník, nejvyšší sudí, nejvyšší písař) a naopak šest erbů vždy náleží úředníkům nižším.

Od druhého pergamenového listu mají všechny listy stejné rozvržení. Erby dohromady tvoří z deseti oválů sestavený trojúhelníkový obrazec, jehož vrchol zdobí český lev s korunou v červeném poli. Od roku 1656 je celý zemský znak ještě korunován habsbursko-rakouskou korunou. Horní řadu tvoří tři, dolní šest stejně velkých erbů střídavě na šedomodrém a růžovém podkladě. Ovály jsou lemovány jednoduchým vavřínovým listovím, v horní části jsou do něj vpleteny červené nebo modré šňůry s třapci. Jednotlivé erby jsou opatřeny štítkem se jménem a tituly majitele erbu v češtině. Kromě prvních tří nedatovaných maleb se uprostřed mezi dolní a horní řadou nachází datace. V horní řadě jsou erby tří nejvyšších úředníků většího soudu zemského, uprostřed je nejvyšší sudí, nalevo nejvyšší komorník, napravo nejvyšší písař. Od roku 1656 je uprostřed erb nejvyššího komorníka. Dolní řadu tvoří erby úředníků menšího zemského soudu, zleva: místokomorník, místosudí, místopísař, úředník královny, úředník podkomořího a menší písař. Mezi roky 1656 a 1698 jsou místa úředníka podkomořího a místokomorníka prohozena.

K malbám nedocházelo pravidelně, zpravidla ve chvíli, kdy do úřadu nastoupil nový úředník, ale nebylo tomu tak při každé výměně postů. Ke změnám v obsazení úřadů došlo častěji, než je na malbách zaznamenáno. To může být způsobeno velkou finanční náročností, ne každý šlechtic si mohl takovouto investici dovolit. Malbu patrně financoval nejvyšší úředník, k společnému financování došlo zřejmě jen tehdy, jestliže došlo k výměně celého zemského soudu. Záleželo tedy na vůli nejvyššího úředníka. Ten dozajista neinicioval práci na malbě v případě, že se již jeho erb na některé z maleb objevil nebo neměl dostatek

prostředků. Dalším důvodem, proč změna nebyla na malbách zachycena, je fakt, že někdy došlo k výměně úředníků tak rychle, že malba nestačila být provedena.⁴²

Co zůstává utajeno, je objednatel rukopisů. Pavla Burdová v závěru své výše citované studie vyslovuje domněnku, že jde o labutí píseň zacházející stavovské moci a slávy. V souvislosti s reformou soudnictví a zrušením deskového úřadu byl zemský soud a zemské desky přesunuty v roce 1784 z Pražského hradu na Malou Stranu, pořízením rukopisu si stavové patrně chtěli připomenout svůj někdejší vliv.

Litoměřický rukopis s největší pravděpodobností nechal, dle mého názoru, vyhotovit nebo jej jiným způsobem získal Emanuel Arnošt hrabě z Valdštejna (1716–1789), litoměřický biskup, sběratel historických památek a ve své době důležitý mecenáš vědy. Do litoměřické biskupské rezidence se roku 1760 přestěhoval i s rodovou knihovnou, kterou výrazně rozšířil jednak koupěmi a jednak pořizováním opisů nejrůznějších rukopisů. Je tedy pravděpodobné, že biskup Valdštejn může být jeho objednatel. Domnívám se, že někdo z Valdštejnů je to zcela určitě a to z následujícího důvodu. Na rubu jednoho z listů Litoměřického rukopisu se nachází samostatný erb, který se nevyskytuje ani v jednom z dalších dvou exemplářů ani v erbovní galerii na Pražském hradě. Erb patří Adamovi z Valdštejna, příbuznému Emanuela Arnošta a významnému příslušníku rodu Valdštejnů.

Litoměřický rukopis se od Pražského (a jak dále uvidíme i od Novohradského) na první pohled liší. Kožená vazba není zdaleka tak zdobená. Litoměřický rukopis je vázán v hnědé kůži zdobené vlysy a zlacením pouze na hřbetě. Hřbet je mírně poškozený. Rozměry jsou totožné. Vnitřní uspořádání erbů je stejné, šedomodrý a růžový podklad v oválech se v dolní řadě střídá v opačném pořadí než u pražského. Liší se počet pergamenových listů – 19 s malbami a 3 volné. Znak s českým lvem na vrcholu „pyramidy“ je opatřen habsbursko-rakouskou korunou na rozdíl od pražského a novohradského ve všech případech.

Srovnáním stylu maleb jsem došla k závěru, že na Litoměřickém rukopise se podíleli tři malíři. Malíře jsem pro názornost, protože jejich jména nejsou známa, označila písmeny A, B, C, malby jsem očíslovala chronologicky dle maleb na Pražském hradě.⁴³ Malíř A se podílel na malbách č. 2–5, 11, 18, a 19. Štítový erbů na těchto malbách jsou v dolní části zaoblené na rozdíl od maleb č. 7–10 a 12–17 (malíř B), kde jsou zašpičatělé. Stejně tak lemování zemského znaku vykazuje shodné znaky v případě maleb č. 2–5, 11, 18, a 19, je celkově honosnější než v ostatních případech. Také umístění datace, pokud se vyskytuje, je v případě vyobrazení č. 4, 11, 18 a 19. (malba č. 2 a 5 je nedatována) shodně vždy v horní řadě

⁴² Srov. Pavla BURDOVÁ, *Zemský soud v malbách...*, s. 211.

⁴³ Na Pražském Hradě je celkem vyobrazeno 21 souborů erbů, tedy 21 maleb. Počty a pořadí maleb v rukopisech se liší, malby z Pražského Hradu jsou tudíž jednotlivými prvky.

v mezerách mezi ovály vždy dvě a dvě číslice letopočtu, číslice jsou daleko větší, než je tomu u č. 7–10 a 12–17, kde je letopočet umístěn v dolní řadě mezi třetím a čtvrtým oválem. Odstíny barev nelze v tomto případě brát v úvahu, jednak nemusel jeden malíř použít stejných barev na všechny malby a jednak se na barvách mohl podepsat zub času. Třetí malíř (C) se do rukopisu zapsal pouze jednou malbou a to malbou poslední (20). Zde jsou rozdíly zcela markantní, styl malby je diametrálně odlišný od všech předchozích maleb. Malby č. 1, 6 a 21 v rukopisu chybí. Malíři pracovali na rukopisu patrně současně, bez chronologické souvislosti, protože malby malířů A a B jsou řazeny na přeskáčku.

Malíř B je mistrem ve svém oboru, jeho malby jsou provedeny s vytříbeným citem pro detail a miniaturizaci. I malíř A, přestože nedosahuje úrovně svého kolegy, odvedl kvalitní práci. Nejnižších kvalit dosahuje malíř C. Jeho malby nejsou zdaleka provedeny s takovou precizností a umem jako v prvních dvou případech.

Též v pražském rukopise můžeme rozeznat více než jedny malířské ruce, přesněji dvoje. Tři poslední listy vykazují odlišný styl v malbě než na předchozích vyobrazeních. Z tohoto můžeme usuzovat, že na zhotovení rukopisu se podíleli dva malíři, jejich jména ovšem také neznáme. Malíře maleb č. 1–18 označují písmenem D, malíře maleb č. 19–21 písmenem E. I tady každý z malířů dosahuje rozdílné úrovně. Malby malíře D působí dojmem větší uspořádanosti a propracovanosti.

Novohradský rukopis se od Pražského liší mnohem méně. Vazba je též ze světlé kůže, přední a zadní strana je zdobena vlysy a zlacením. Ozdobné kování má však trochu odlišné provedení. Na hřbetě je mírně poškozen. Uvnitř je 19 pergamenových listů s malbami a 11 volných. Styl maleb ukazuje na jediného malíře. Malby v tomto rukopisu se nápadně podobají malbám malíře D pražského exempláře. I nápisy na štítcích mají stejné rozvržení, slova jsou dělena stejným způsobem. Provinilec Pětipeský má zde ale na rozdíl od pražského zobrazen erb i se jménem a tituly. Podobnost vnější i vnitřní může ukazovat na jednoho zhotovitele.

Novohradský exemplář končí malbou z roku 1750 (č. 17). V tomto roce byl nejvyšším komorníkem František Leopold de Longueval hrabě z Buquoy (viz níže), jehož rod držel od počátku 17. století Nové Hrady. Jeho syn Johan Nepomuk (1741–1803), kterého proti rodinným zvyklostem pojmenoval podle jednoho z patronů české země, se po smrti Josefa II. postavil do čela stavovské opozice na českém zemském sněmu a byl spoluvydavatelem spisu proti josefínské daňové reformě.⁴⁴ Je možné, byť to není ničím podloženo a je to pouhá domněnka, že právě protivídeňsky smýšlející syn českého zemského patriota si dal zhotovit tento exemplář podle vzoru pražského a možná i současně s ním. Lze téměř s jistotou říci, že

---

⁴⁴ Srov. Pavel KOBLASA, Buquoyové, stručné dějiny rodu, České Budějovice 2002, s. 29.

pražský a novohradský rukopis pocházejí ze stejné dílny. Fakt, že pražský rukopis zůstal uložen ve „stavovském archivu“ ukazuje na stavy jako objednatele. Zda Johan Nepomuk z Buquoy tento podnik inicioval a sám si ponechal ve své rodové knihovně, o jejíž rozvoj se velmi výrazně zasloužil, druhý exemplář, není sice nepravděpodobné, ale nebyl o tom v pramenech nalezen žádný doklad.

Otázkou je, proč v novohradském exempláři chybí zbývající čtyři malby. Pokud rukopisy vznikaly krátce po roce 1783 v souvislosti s odsunem desk zemských z Pražského Hradu, proč by si Jan Nepomuk do svého rukopisu neobjednal i další čtyři malby? Jestliže se nespokojíme s prostým tvrzením, že se všechny ztratily, pak je třeba připomenout další poznatek. Malíř D, který v pražském rukopise zhotovil malby č. 1–18 se téměř s jistotou podílel na všech malbách novohradského rukopisu, tedy č. 1–17. V pražském chybí z tohoto souboru malba č. 5 a v novohradském č. 18. Na místech, kde by měly být tyto malby zařazeny, jsou stopy po odstranění nebo vypadnutí pergamenového listu. Soubory byly tedy v minulosti patrně úplné až po malbu z roku 1757. Úřad desk zemských měl své malíře, kteří malovali erby do erbovních privilegií. Je možné, že na rukopisech se podílel právě některý z těchto malířů, z nějakého důvodu objednávku nedokončil a v díle pokračoval posléze jiný malíř, ale pouze u rukopisu uloženého při deskách zemských.

Tabulka č. 1

	Počet maleb	Chybějící malby	Počet malířů	Přiřazení maleb k malíři
Litoměřický rukopis	18	1, 6, 21	3	A = 2-5, 11, 18, 19 B = 7-10, 12-17 C = 20
Pražský rukopis	20	5	2	D = 1-4, 6-18 E = 19-21
Novohradský rukopis	17	18-21	1	D = 1-17

3. Erby a sebe prezentace raněnovověké šlechty

Bylo několikero způsobů, kterými raněnovověká šlechta mohla prezentovat svůj význam a urozenost. Dostí univerzálním způsobem, jak odkázat na bohatou minulost rodu a významné činy předků, sociální vazby a zakotvení v politické struktuře společnosti, byly erby. Pro svou srozumitelnost se v rozsáhlé míře začaly využívat již od vrcholného středověku i k jiným než vojenským účelům, pro jejichž potřeby vznikly. V raném novověku dochází k tzv. úpadku heraldiky, znaky pozbývají své původní funkce a stávají se symbolem sociálního postavení a rodové paměti. Erb je již identifikačním znakem jedince a rodu, nositelem informace o postavení svého držitele a jeho příslušnosti k privilegovaným stavům, má v sobě zašifrované poselství poukazující na urozenost a starobylost rodu – odkaz k erbovní legendě a tedy rodové minulosti.

Umístění erbu ve skupině erbů (erbovní galerii)⁴⁵ informovalo o sounáležitosti a vzájemném vztahu takto personifikovaných držitelů a signalizovalo postavení jednotlivce ve skupině. Obsah zprostředkovaný těmito soubory se na obecně přístupných místech obracel k nejširší veřejnosti (erby nebo skupiny erbů v exteriérech nebo interiérech veřejných budov, památné tabule, jednotlivé erby nebo erbovní vývody na zdích, na epitafech a tumbách v kostelech apod.), nebo byl určen pouze pro zraky osob, jimž bylo z různých důvodů umožněno vstoupit do společenských prostor šlechtických rezidencí (soubory znaků rozdílného rozsahu a provedení na nádvořích paláců a zámků, malované nebo plasticky provedené erby na stěnách v interiérech, dále vitráže, tapety, kamna, nábytek, nádobí s heraldickou výzdobou, apod.)

Od druhé poloviny 16. století můžeme zaznamenat prudký nárůst erbovních galerií v interiérech veřejných institucí i šlechtických sídel. Z obsahového hlediska je lze rozdělit do dvou základních skupin. První skupinu tvoří erbovní galerie s genealogickým obsahem. Tyto galerie se hojně uplatňují při budování a udržování šlechtické rodové „paměti“.⁴⁶ Jejich existenci máme doloženou v mnoha renesančně představovaných nebo i nově vznikajících rezidencích vyšší a nižší šlechty.

---

⁴⁵ Základní rozdělení a definice erbovních galerií viz Ivan HLAVÁČEK, Znakové galerie jako heraldické kategorie, Sborník příspěvků z II. setkání genealogů a heraldiků. Ostrava 1984, s. 27-28.

⁴⁶ O užití erbů ve výzdobě šlechtických sídel např. Petr VOREL, Pardubický zámek jako rodová heraldická galerie pánů z Pernštejna, Heraldica viva II, Sborník příspěvků z konference českých, moravských a slezských heraldiků, konané ve dnech 21. - 22. října 1999 v Pardubicích, Pardubice 2002, s. 107-119.

Druhou skupinu tvoří tzv. úřednické erbovní galerie, představující prostřednictvím erbů funkce a hierarchii držitelů různých úřadů zemské nebo církevní⁴⁷ správy. Vyskytují se v reprezentačních prostorech různých institucí.⁴⁸

Takovým typem erbovní galerie je i již zmíněná galerie erbů úředníků zemského soudu na Pražském Hradě, v jejímž kontextu rukopisy, o kterých byla řeč, je nutno posuzovat. Vystavit své erby v prostorách nejváženější stavovské instituce a tím zvýšit prestiž svou i prestiž celého rodu, zcela odpovídá uvažování příslušníků nejvyšších společenských vrstev té doby a lze si tím vysvětlit i důvody vzniku rukopisů.

Na čelném místě vpravo od vstupu do první místnosti zemského soudu se nachází nejstarší malba. Zachycuje úředníky z let 1563–1564. Nejvyšším úředníkem zemského soudu byl v těchto letech Vilém z Rožmberka (1539–1592). Kolem poloviny 16. století se rozhořel spor mezi Vilémem a knížaty z Plavna. Vilémovi jako vladaři rodu rožmberského náleželo výsadní postavení v hierarchii české šlechty zakotvené i kodifikacemi zemského práva kolem roku 1500. Vladaři rožmberského rodu připadlo nejpřednější místo v hierarchickém systému české šlechty. Toto pravidlo porušil Jindřich IV. z Plavna, který si na Ferdinandu I. vymohl věc do té doby neslýchanou, totiž uznání říšského knížecího titulu pro České království a tuto výsadu nechal včlenit do nové redakce zemského zřízení z roku 1547. To zásadním způsobem zpochybnilo dosavadní hierarchickou strukturu českého panstva. Spor o přednost v hierarchii českého panstva nakonec skončil kompromisem. Přednostní postavení rožmberského vladaře bylo uznáno v rámci zemského soudu, právo na čelní postavení na zemském sněmu a v královské radě uhájila knížata z Plavna.

Když se roku 1563 Vilém z Rožmberka stal nejvyšším komorníkem, byly krátce předtím dokončeny stavební práce na obnově Pražského hradu po jeho požáru v roce 1541. Dvorským dekretem z 1. dubna 1564 Ferdinand I. povolil vyzdobit sněmovnu malbami. K výzdobě sněmovny nedošlo, malbami však byly vyzdobeny prostory zemského soudu.

Vilém měl jistě eminentní zájem umístit na tomto místě svůj erb a zdůraznit tak zvláštní postavení svého rodu. Pravděpodobně on inicioval první malbu zachycující obsazení zemského soudu a založil tak tradici maleb na Pražském hradě.

---

⁴⁷ Např. galerie 22 znaků představitelů duchovního stavu v kapli sv. Jana Křtitele arcibiskupského paláce na Hradčanech z let 1593-1599. Pavel R. POKORNÝ, Znaková galerie arcibiskupské kaple, Sborník prací k 70. narozeninám dr. Karla Beránka, Praha 1996, s. 156-171.

⁴⁸ Erbovní galerie tohoto typu se nacházejí též na soukromých sídlech šlechticů. Dokladem jsou malby a rytiny z 16. století v Jindřichově Hradci, Bechyni, Horšovském Týně a Dobrovici u Mladé Boleslavi zobrazující zasedání zemského soudu. Zhotovit si je nechali nejvyšší úředníci zemského soudu na svých sídlech, aby dodali vážnosti celému rodu. Více Lubomír SRŠEŇ, Větší zemský soud v Čechách ve vyobrazeních 16. století, Časopis národního muzea (ČNM) 1975, č. 3-4, s. 143-174.

Jaký význam měly erby umístěné na významném místě pro dobové chápání, dokládá i to, že místa pro erby či štítky osob, které se nějakým způsobem provinili proti dobovému chápání cti, byla dodatečně zabílena.⁴⁹ U maleb erbů úředníků z roku 1599 a 1603–1607 (malba z roku 1605) zůstalo prázdné pole vyhrazené pro erb místopísaře a taktéž i štítek pod erbem. Místo mělo náležet erbu Bohuslava z Michalovic. Bohuslav z Michalovic na svou dobu nabyt nevšedního vzdělání a i díky tomu započal slibnou kariéru v zemských úřadech. V letech 1590–1611 byl místopísařem a v letech 1612–1617 místokancléřem. Za Fridricha Falckého byl purkrabím hradeckého kraje.⁵⁰ Avšak v roce 1618 se stal jedním z aktérů stavovského povstání a členem direktoria a po jeho neúspěchu byl roku 1621 popraven na Staroměstském náměstí. Upomínka na něj v síni zemského soudu měla být vymazána zabílením erbu, v rukopisu bylo ponecháno jeho místo prázdné.

Prázdný štítek pod erbem na malbě z roku 1629 úředníků z let 1629–1635 patří Václavu Pětipeskému z Chýš a Eggerberka, zvanému Šťastný. Přízvisko Šťastný si od svých současníků vydobyl poté, co se nejdříve stal účastníkem českého stavovského povstání a členem direktoria za rytířský stav, posléze byl odsouzen k smrti, ale trest mu byl zmírněn na celoživotní žalář a konfiskaci veškerého majetku. Když v květnu 1623 konvertoval ke katolictví, byl propuštěn a později zcela rehabilitován. Nakonec se mu podařilo znovu získat přízeň u habsburského dvora. V letech 1626–1628 je místosudím a v letech 1629–1637 zastává úřad místokomořího Českého království, od roku 1635 užívá titul císařského rady. Nelichotivě je pro svou údajnou lakotu vnímán už svými současníky v soudobých pramenech a toto vše se promítlo v rukopisu ve vynechání jeho jména a titulů.⁵¹ Pod prázdným štítkem na okraji stránky je pouze tužkou poznamenáno „Chýšský z Eggerberka“.

Další prázdné místo se nachází na malbě z roku 1698, kde chybí jméno Jiřího Václava Schwäbla z Schwalbenfeldu. Menším písařem byl v letech 1692–1717. Dodatečně byl obviněn a posléze odsouzen za defraudaci, falšování expedice při jednáních s pražským arcibiskupem a v jednání s městem Jirkovem a braní úplatků. Byl odsouzen ke ztrátě cti, majetku a náhradě způsobených škod.⁵²

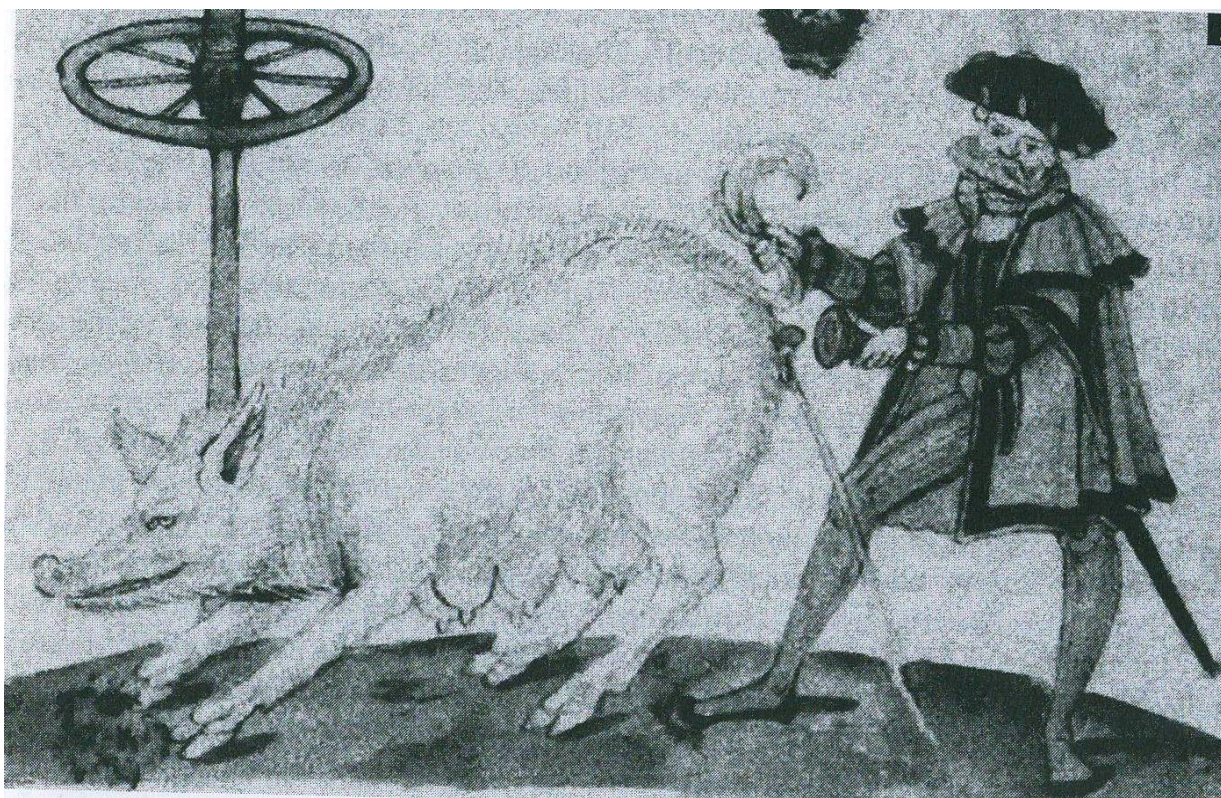
⁴⁹ Místa, jež byla na Pražském hradě zabílena a v novohradském a pražském rukopise jsou též bílá, jsou litoměřickém sice také prázdná, ale mají barevný podklad.

⁵⁰ Tak to ve shodě se Skálou ze Zhoře (viz pozn. 16) uvádí August Sedláček v Ottově slovníku naučném, Vilém Slavata ve svých pamětech jako purkrabího hradeckého kraje za falcké vlády uvádí Fridricha z Bílé, jednoho z další popravených povstalců roku 1621. Viz Josef JIREČEK (ed.), Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty, Monumenta historiae Bohemica, Praha 1866.

⁵¹ Josef JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře, Praha 1984.

⁵² NA, Stará manipulace, S 74/2. Podrobně Pavla BURDOVÁ, Potrestaná korupce úředníka desek zemských, Našim jubilantkám. (Sborník příspěvků k počtě životního jubilea Věry Beránkové, prom. hist., PhDr. Dagmar Culkové a PhDr. Marie Liškové), Praha, Státní ústřední archiv Praha 2000, s. 55–60.

Není divu, že s vážností jakou erby v raněnovověké společnosti požívaly, jdou ruku v ruce různé případy hanobení erbu. Existuje množství dobových letáků, kde je prostřednictvím znectění erbu hanoben jejich vlastník. Nejčastěji se tak stává v případech neschopnosti plnit finanční závazky, ke kterým se daný šlechtic v tíživé finanční situaci smluvně zavázal, a věřiteli tak zůstává v ruce už pouze nástroj pomsty v podobě zhanobení erbu, tedy majitelovy cti. Obrázek ukazuje příklad takového činu. Jakýsi šlechtic drží v ruce pečeť, na které byl pochopitelně vždy erb zcela jasně identifikovatelný, a za pomoci vepře, jež byl považován za nečisté zvíře, byl erb zhanoben.

Zneuctění pečeti v lacím listu z roku 1542. Matthias LENTZ, *Konflikt, Ehre, Ordnung. Untersuchungen zu den Schmähbrieffen und Schandbildern de späten Mittelalters und der frühen Neuzeit* (ca. 1350 bis 1600), Hannover 2004, s. 261-262, č. 122.

Řídké nejsou ani spory o erby. Častými případy byly spory, kdy některý z šlechticů užíval jiného erbu, zpravidla polepšené varianty erbu svých příbuzných, na něž neměl právo. Takový spor se vyskytl i v případě erbovní galerie úředníků zemského soudu na Pražském hradě.

Příčinnou sporu byly erby dvou Valdštejnů – Jana z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou (asi 1515–1576) pocházejícího z lomnické větve a Jana staršího z Valdštejna na Sedčicích († asi 1597) náležejícího k libštejnské větvi Valdštejnů. Jana staršího z Valdštejna Pavla Burdová ve své práci (viz pozn. 3, s. 213) považuje za totožného s Janem z Valdštejna a

na Hrádku nad Sázavou, to je však omyl. K omylu došlo patrně kvůli záměně erbů na originálech v prostorách zemského soudu. Jan starší z Valdštejna na Sedčicích jako příslušník libštejnské větve Valdštejnů užíval erb se lvy hledícími vpravo. Malíři, který prováděl výzdobu, zřejmě unikly rodové souvislosti a použil jako předlohy znak na starší malbě patřící jeho příbuznému z Hrádku nad Sázavou (též z Komorního Hrádku). Záměny erbů si všimla Marie Alžběta Schaffgotschová, rozená Valdštejnová, manželka nejvyššího komorníka Jana Arnošta Schaffgotsche, v roce 1722, kdy byla zahájena práce na malbě úředníků z let 1721–1727. O podobu erbu se vedl spor, o kterém se dochovala jak korespondence zúčastněných, tak protokoly z výslechů svědků, ale jehož výsledek bohužel neznáme, jelikož konečné rozhodnutí se nedochovalo. Značné poškození erbů a pozdější přemalby také neposkytují vysvětlení. Až restaurátorské práce probíhající v osmdesátých letech 20. století uvedly erby do správné podoby tak, jak byly užívány za života jejich nositelů.⁵³ V rukopisech se objevují správné varianty.

---

⁵³ Podrobně Milena ŠVECOVÁ, Spor o valdštejnský erb v roce 1727, Heraldická ročenka 1984, s. 65-71.

4. Úředníci zemského soudu v erbovnících

Zemský soud byl nejvyšším soudem pro šlechtické osoby a jediným soudem, který měl právo rozhodovat o svobodných statcích šlechty, královských měst a církve. Tribunál zemského soudu se dělil na větší a menší. Kompetence, jež byly zakotveny v Zemských zřízeních z roku 1549 (čl. H 33) a z roku 1564 (čl. L 53), byly vymezeny podle závažnosti deliktů. Od 14. století a v předbělohorském období měla rozhodující vliv na tomto soudu šlechta. Panovník soudu předsedal, neměl však vliv na jeho výroky ani deskové zápisy. K intabulacím svého majetku – královským městům, svobodníkům a církevním institucím sice dával povolení, ale před soudem byl v majetkových záležitostech roven šlechtě. Díky zápisům sněmovních usnesení, královských privilegií pro zemi a zemskou obec a dalších veřejnoprávních listin patřil zemský soud k vrcholným institucím a postupem času nabyl ústavního charakteru.

Úředníci menšího zemského soudu, kteří kromě intabulací do desk zemských⁵⁴ a určitých speciálních úkonů při exekucích a odhadech majetku, byli i výkonným orgánem zemského soudu většího a tvořili Úřad desk zemských. Místoúředníci tvořící soudcovský sbor menšího soudu zemského byli v podstatě zástupci nejvyšších zemských úředníků, kteří zasedali na větším soudu zemském.

Menší úředníci byli dosazováni nejvyššími úředníky z řad příslušníků rytířského stavu. Nejvyšším mezi místoúředníky byl místokomorník, který obstarával odhady majetku a záležitosti domů zapsaných v zemských deskách. Za určitých okolností ho mohl zastoupit místosudí, který také zpravidla postupoval po uprázdnění úřadu na jeho místo. Místosudí řídil menší soud zemský. Zápisy do desk zemských, dozor nad registraturou a vedením protokolu náleželo do kompetence místopísaře. Písař menších desk zapisoval soudní protokol a četl přísahu stranám při zasedání většího soudu zemského, na menším soudu zemském předčítal žalobu a vedl radní protokoly Úřadu desk zemských. Úředník podkomořího a úředník královny zastupovali na soudu zájmy panovníka a královských měst.

Úřad nejvyššího komorníka, úřad nejvyššího sudího a do roku 1437 i úřad nejvyššího písaře náležely stavu panskému a tvořily tzv. větší soud zemský. Od roku 1437 pocházel nejvyšší písař vždy ze stavu rytířského.⁵⁵ Nejvyšší komorník (supremus, summus camerarius) byl v rámci zemského soudu nejvyšším úředníkem. Nejvyšší komorník mohl dále povýšit

---

⁵⁴ O způsobu intabulace a vedení desk zemských – Pavla BURDOVÁ, Úřad desk zemských, SAP, 36, 1986, s. 273-381.

⁵⁵ Zakotveno ve Vladislavském zřízení zemském čl. 225, 226 a 228 v zemských zřízeních z r. 1549 čl. A 26 a 27, z r. 1564 čl. A 44 a 45, Obnovené zřízení zemské čl. A 36 a 37.

v zemských úřadech na nejvyššího hofmistra, purkrabího nebo kancléře. Na zemském soudu hájil zájmy panovníka, prostřednictvím svého zástupce, místokomorníka, ručil za správný průběh exekucí a měl vrchní moc nad komorníky pohánějící k soudu. Nejvyšší sudí (*summus iudex Bohemiae*, *sudarius generalit Bohemiae*, *iudex terrae*) řídil jednání většího soudu zemského, jmenoval soudce vynášející rozsudek, ručil za soudní agendu Úřadu desk zemských a v nejistých případech měl poradní hlas u menšího soudu zemského. Nejvyšší písař (*notarius terrae*) byl zodpovědný za zápisy do desk zemských a za chod úřadu. Při zasedání většího zemského soudu seděl na katedře spolu s místopísařem a menším písařem a ručil za správnost zápisu soudního jednání. Úřad nejvyššího písaře byl jediným z nejvyšších úřadů, do kterého mohl postoupit některý z místoúředníků (náležel nižší šlechtě).

Do vydání Obnoveného zřízení zemského roku 1627 byly úřady drženy doživotně. Nejvyšší úředníky jmenoval panovník se souhlasem a na návrh stavů a byli neodvolatelní. Po roce 1627 byli jmenováni na pět let, po pěti letech museli být do úřadu znovu potvrzeni, k jejich odvolání však docházelo jen zřídka. Bělohorskou porážkou a Obnoveným zřízením zemským končí samostatný vývoj této instituce. Zemský soud ztrácí svoji politickou nezávislost, podléhá dohledu královských úřadů – České dvorské kanceláři a místodržitelství a soudní úředníci získávají titul královských radů.⁵⁶

Být úředníkem zemského soudu, nebyla funkce zanedbatelná, neboť zemský soud požíval v celé šlechtické obci nejvyšší vážnosti. Do rozhodnutí v záležitostech svobodného šlechtického majetku neměl právo zasahovat ani panovník. Úřední funkce zajišťovala zvýšený společenský vliv, potřebné kontakty a přístup k informacím. Není tedy divu, že řada šlechtických kariér se ubírala směrem k získání některého ze zemských úřadů. Pro kariéru v zemských úřadech byla mnohdy klíčová protekce, což je patrné i z personálního složení zemského soudu. Kandidáty na obsazení zemských úřadů panovníkovi navrhovala zemská obec. V takovém případě přicházejí na řadu příbuzenské a osobní vazby. Ne náhodu ale Vilémovým přičiněním je Melichar Stolinský z Kopist, Vilémův někdejší hofmistr, místokomorníkem v době, kdy Vilém z Rožmberka, zastává úřad nejvyššího komorníka zemského. Taktéž úřednická kariéra Michala Španovského z Lisova, rožmberského dvořana, se časově shoduje s Vilémovým působením v zemských úřadech. A náhoda pravděpodobně nebude ani kariéra Volfa Novohradského z Kolovrat, nejvyššího zemského sudího v letech 1603–1608 a nejvyššího komorníka v letech 1608–1609. Spíše než náhoda zde asi zafungovala přímluva Adama ze Šternberka, nejvyššího komorníka z let 1602–1608. Adam ze Šternberka byl bratrem Volfovy manželky JUDITY, tedy Volfův švagr. Karierní postup

---

⁵⁶ Deklarace a novely vydané roku 1620, čl. Aa 11 a Ee 2. Jmenování nejvyšších úředníků, NA, Česká dvorská kancelář, sign. B IV.

Volfův kopíroval postup Adamův. Volf zaujal Adamovo místo vždy ve chvíli, kdy Adam v úřednické hierarchii postoupil na vyšší post.⁵⁷

Malby v erbovnících zachycují složení zemského soudu v období od šedesátých let 16. století po konec sedmdesátých let století 18. Odráží společenskou proměnu české stavovské obce, vzestup nových a ústup starobylých šlechtických rodů v mocenské a společenské hierarchii Království českého. V následujících řádcích se snažím postihnout stručnou historii rodů a osob, které nechaly zvěčnit svůj erb v erbovní galerii na Pražském hradě, respektive byl zanešen do erbovníků.⁵⁸

4.3 z Astfeldu a Vydří⁵⁹

Předkem Astfeldů byl českobudějovický měšťan a radní Jan Ulster zvaný Alsterle, který v roce 1580 získal erbovní list a predikát z Rosenthalu. Janův vnuk Jan Alsterle (†1666) byl v roce 1665 povýšen do rytířského stavu s predikátem z Astfeldu a byl mu polepšen erb – čtvrcený štít, v prvním a čtvrtém zlatém poli je černá korunovaná orlice s červeným jazykem, ve druhém a třetím červeném poli je stříbrná krokev doprovázená třemi stříbrnými růžemi. Na štítě spočívá korunovaná turnajská přilba s černo-zlatými a červeno-stříbrnými příkrývadly. Klenotem jsou dvě rozevřená křídla, pravé je děleno stříbrno-červeně, levé zlato-černě.

Pokračovatelem rodu se stal Janův třetí syn František Mikuláš (1652–1719), kterého měl s manželkou Veronikou Kateřinou Osterštokovou. Jeho vnukové Jan Václav a Josef Antonín (1709–před 1784) byli v roce 1755 povýšeni do panského stavu s predikáty Urozený a z Astfeldu a Vydří (Wohlgebohren a von Astfeld und Widrží a jejich erb jim byl sloučen s erby Koňasů z Vydří, Frachimontů z Frankenfeldu, Kurzbachů z Trachenberka a Vítů ze Rzávého – čtvrcený štít s černým srdečním štítkem se stříbrnou kroví doprovázenou třemi stříbrnými růžemi. V prvním v červeném poli jsou dva stříbrné rohy, druhém černém je zlatá císařská koruna, v třetím v černém jsou pod sebou tři stříbrné parmy a ve čtvrtém červeném poli sedí na červeném polštáři se třemi zlatými třapci stříbrný chrt se zlatým obojkem. Na štítě spočívá koruna svobodných pánů a na ní tři korunované turnajské přilby s černo-stříbrnými příkrývadly. Klenoty – dva stříbrné rohy, černá, zlatě korunovaná orlice s červeným jazykem

---

⁵⁷ Adam ze Šternberka dvorský sudí 1597–1599, nejvyšší zemský sudí 1599–1603, nejvyšší komorník 1602–1608; Volf Novohradský z Kolovrat dvorský sudí 1599–1602, nejvyšší zemský sudí 1603–1608, nejvyšší komorník 1608–1609.

⁵⁸ Pro snazší orientaci řadím rody abecedně, jednotlivé osoby jsou potom řazeny chronologicky. Seznam maleb a osob dle vyobrazení v rukopisech je na konci kapitoly.

⁵⁹ Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA, Nobilitační privilegia pro obránce pražských měst roku 1648, Praha 2001.

a sedící stříbrný chrt ze štítu. Štítonoši jsou dva zlatí ohlízející se lvi s červeným jazykem. Devisa: FIDELITER ET CONSTANTER.

Josef Antonín byl tajným radou, kancléřem moravského zemského gubernia a přisedícím moravského zemského soudu. Jeho syn Josef Jan (1761–1827) byl krajským komisařem v Uherském Hradišti. Měl dceru Marii (1807–1884), provdanou baronku Fleissnerovou z Wostrowitz, jež byla poslední členkou celého rodu po přeslici.

4.3.1 Jan Václav z Astfeldu a Vydří (1706–1799)

Jan Václav zahájil kariéru nejvyšších zemských úřadech jako úředník podkomořího při deskách zemských, kterým byl dle maleb na Pražském hradě určitě v roce 1748. O rok později se stal místosudím, od roku 1751 dvacet let zastával úřad místokomorníka. V roce 1771 získal úřad nejvyššího písaře, kterým byl až do své smrti. Přestože byl v roce 1755 povýšen do panského stavu, zastával nadále zemské úřady vyhrazené rytířskému stavu. Na malbách z roku 1748 a 1750 je vyobrazen rytířský erb, na malbách z roku 1757, 1760, 1771 a 1774 je vyobrazen erb polepšený. Roku 1770 stal dědičným korouhevníkem Království českého a roku 1784 viceprezidentem zemského soudu. Z manželství s Josephou Katarinou von Tempis (†1796) měl kromě dcery syna Františka Xavera (1757–1832), který byl posledním mužským příslušníkem rodu.

4.4 Bechyňové (též Bechinie) z Lažan⁶⁰

Rod původně patřil ke starožitným panským rodům, který poklesl do stavu rytířského. Opětovně byl rod vyzdvižen do panského stavu až počátkem 18. století. Na počátku 15. století přišel do Čech ze Slezska předek Bechyňů z Lažan Jindřich z Lažan původně psaný Seidlitz, dlouholetý hejtman knížectví Vratislavského, komorník a oblíbenec Václava IV. Díky tomu získal panství v Čechách – Krakovec (zde poskytl útočiště Janu Husovi, ale nakonec bojoval v roce 1420 proti husitům v bitvě u Vyšehradu, kde padl), Náchod a Bechyni. Koncem 15. století se rozdělili do dvou hlavních větví – bernartické (Burian) a pičínské (Oldřich). V roce 1613 zakoupil statek a tvrz Rozsochatec, která se stala sídlem rodu. Tvrz byla v 18. století přestavěna na zámek. V roce 1712 byl rodu potvrzen pro Čechy stav svobodných pánů. V 19. století se rod velmi rozrůstá a je těžké jednotlivé členy vysledovat.

⁶⁰ Srov. Jan HALADA, Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti I., Praha 1992, s. 15-16. Petr MAŠEK, Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti díl I., Praha 2008, s. 60. Týž Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích, Praha 1999, s. 24-25. August SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II., Praha 1925, s. 159. Ottův slovník naučný III., s. 627.

4.4.1 Kašpar Maxmilián Bechyně z Lažan a na Dlouhé Lhotě (1656–1673)

Kašpar Maxmilián náleží k Oldřichově větvi Bechyňských z Lažan. Pochází z manželství Jiřího a Judyty, která koupila Dlouhou Lhotu. V letech 1668–1671 zastával úřad místosudího a od roku 1671 do své smrti působil jako místokomorník. Měl tři syny, nejstarší Jan vstoupil do řádu theatinů.

4.4.2 Ignác (Hynek) Hubert (Humprecht) Bechyně z Lažan na Dlouhé Lhotě (†1743)

Ignác je zvěčněn na malbách celkem třikrát – na malbě z roku 1722 jako úředník podkomořího při deskách zemských a na malbách z roku 1735 a 1739, kde je v hodnosti místokomorníka, kterým byl v letech 1735–1740, mezitím byl krátce v roce 1727 místopísařem a v roce 1733 místosudím. Na malbě z roku 1722 je jmenován jako Ignác, na ostatních dvou jako Hynek. Jeho otcem byl Ludvík Ignác, purkrabí hradeckého kraje z let 1718–1719, syn Kašpara Maxmiliána. Současně s Ignácem se kariéře v zemských úřadech věnoval i jeho bratr Maxmilián Josef (†1766), který byl v letech 1735–1736 purkrabí Pražského hradu. Z této větve jsou ještě známi Ignácovi synové Jan Václav a Ignác Ludvík.

4.5 Berkové z Dubé⁶¹

Jako páni z Dubé se označovaly dva rody odlišného původu a erbu. Páni erbu zavínuté střely pocházeli z rozrodu Benešoviců (z nich pocházel například čelný husitský hejtman a jeden z nejbližších straníků Jana Žižky Jan Roháč z Dubé) a neměli společné předky s pány erbu zkřížených ostrvů, který vlastnili všechny odnože velkého rozrodu Ronoviců, k nimž náleželi Berkové z Dubé. Pojmenování Ronovici (též Ronovci) pochází z německého názvu pro ostrve – ron. Ve 13. století se Ronovici usadili na Českolipsku v severních Čechách. Svůj původ odvozují od Smila z Tuháně, který žil na konci 12. století. Jeho synové a jejich potomci založili další rodové větve. Starší syn Smila Častolov ze Žitavy měl čtyři syny – Častolova (předek pánů z Klinštejna), Chvala (předek pánů z Lipé), Alberta (předek Škopků z Dubé) a nejstaršího Jindřicha uváděného jako Hynek z Dubé (předek Berků z Dubé).

Berkové z Dubé patřili k nejvýznamnějším rodům předběllohorských Čech. Řada jeho příslušníků zastávala nejvyšší úřady zemské správy. Velké množství členů tohoto rodu bylo různorodého politického a náboženského přesvědčení. Zatímco jedni byli katolíky a panovníkovi věrní, druzí osnovali povstání a přikláněli se k evangelíkům. Tak byl i rozdílný

---

⁶¹ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 19-20. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 70. Rudolf Johann Graf MERAVIGLIA-CRIVELLI, Der Böhmische Adel, Praha 1886, s. 54. Ottův slovník naučný III., s. 813-819.

osud dvou Václavů, postupně nejvyšších sudích zemských, jejich potomků a jejich nejbližších.

Mladší z nich, majitel Bezdězu, Kokořína, Mšena, Housky, Deštné a Dubé, se účastnil povstání, byl stavovským direktorem a aktivním stoupcem Fridricha Falckého, který ho jmenoval nejvyšším sudím. V roce 1620 byl odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a majetku a společně se svým bratrancem Bohuchvalem, taktéž vzbouřencem, uprchl ze země. Podobný osud stihl jeho synovce Adama, který byl ve službách Fridricha Falckého a účastnil se bitvy na Bílé hoře. Poté odešel do služeb švédského krále. Pouze Václavův syn Adam Bohumír byl omilostněn, protože přestoupil na katolickou víru.

4.5.1 Václav nejstarší z Dubé a z Lipého na Rychmburce

Tento Václav byl též nejvyšším sudím a to v letech 1597–1599, později se stal nejvyšším komorníkem. Jeho osud byl však odlišný od předešlého. Jako katolík a věrný panovníka dožil své roky a v poklidu rozmnožoval rodový majetek. Jeden z jeho bratrů, Zbyněk, se stal arcibiskupem. Václavův syn Lev Burian za věrné služby Ferdinandu II. byl odměněn udělením hodnosti dědičného nejvyššího maršálka a povýšením do hraběcího stavu.

V 18. století Berkové z Dubé vymírají, ve Švédsku a v Německu žijí dál potomci emigrantů.

4.6 Běšínové z Běšin⁶²

4.6.1 František Jan Běšin z Běšin

Pocházel z méně významného rytířského rodu odvozujícího svůj původ od vsi Běšiny u Klatov, kde jeho předkové sídlili již na konci 14. století. Na počátku 16. století jsou známy dvě větve rodu, bělčická a litická. Povýšení do panského stavu získali nezávisle na sobě dva příslušníci rodu, bádenský říšský soudce Jan Bedřich v roce 1644 a podkomoří království Českého Jan Filip (†1780) v roce 1764.

4.7 Bořitové z Martinic (též Martinitz)⁶³

---

⁶² Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 21.

⁶³ Srov. Týž, s. 97-98. Zdeněk HOJDA, Mladí Martinicové v Itálii. Kavalířské cesty české šlechty do Itálie v 16.-18. Století, Slánské rozhovory 2005. Itálie. Filosofie, hudba, dějiny umění, literatura, Dana PŘIBYLOVÁ – Vladimír PŘIBYL (ed.), Slaný, 2006 s. 35-40. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 608. MERAVIGLIA, s. 146-147. Ottův slovník naučný XVI., s. 919. Jaromír STACH, Nově objevený rodokmen Martiniců z poloviny 17. století, Heraldika a genealogie 1989, č. 1, s. 65-77.

Panská rodina s predikátem z Martinic odvozovala svůj původ od vsi Martinice u Votic na Benešovsku. Podobný erb mají například s Kounici, Talmberky nebo Rychnovskými, s nimiž měli pravděpodobně společný i původ. Prapředkem Martiniců byl jakýsi Markvart, který v letech 1416–1418 koupil Smečno na Kladensku. Smečno bylo po následujících pět století spjato s rodem Martiniců. Markvartův syn Bořita (†1479) zde v roce 1460 společně se svou manželkou Annou Dražickou z Kunvaldu vystavěl zámek. Bořita zastával několik úřadů – v letech 1453–1461 dvorským maršálkem Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad, v letech 1463–1465 královským hofmistrem, přisedícím komorního soudu a purkrabím v Mostě. Jméno Bořita se stalo dědičným příjmením a rod se začal nazývat Bořitové z Martinic.

V 16. století Bořitovi vnuci založili dvě rodové linie – okořskou a smečenskou. Okořská větev vymřela po meči již ve druhé generaci, posledním mužským potomkem byl Bořitův pravnuček Jan, který zemřel v roce 1590. Z významnější smečenské větve pocházeli Jiří Bořita z Martinic st. (1532–1598), zastoupený v rukopisech, a jeho synovec Jaroslav Bořita z Martinic (1582–1649), nejzajímavější postava rodu a pozdější defenestrováný místodržící.

Jaroslavův otec, též Jaroslav, zemřel ještě před narozením svého syna. Jaroslav jako dítě zdědil Smečno a Okoř s příslušnými statky, k tomu poručníci koupili Malíkovice a asi roku 1611 Bílý Újezdec u Slaného na Kladensku, později nazývaný po Jaroslavově manželce Marii Eusebii ze Šternberka, se kterou se oženil v roce 1601, Šternberk. Na vychování byl dán k Jezuitům, což výrazně poznamenalo jeho náboženské smýšlení, vyznačující se v dospělosti bojovností a zásadním odporem k Refomaci. Po defenestraci 23. května 1618, kdy byl jako královský místodržící společně s Vilémem Slavatou z Chlumu a Košumberka a písařem Filipem Fabriciem odbojnými stavy vyhozen z okna Pražského hradu, uprchl do Mnichova a Pasova a byl mu zabrán majetek. V roce 1621 se vrátil a zahájil strmou kariéru doprovázenou velkými majetkovými zisky. Nejprve se opět ujal purkrabství karlštejnského (zastával již v letech 1617–1618), v roce 1623 se stal dvorským maršálkem (též již 1609–1618), v roce 1624 nejvyšším sudím, v roce 1625 nejvyšším komorníkem, v roce 1628 nejvyšším hofmistrem a konečně v roce 1638 získal úřad nejvyššího purkrabí. Majestáty z 10. dubna 1621 a z 6. ledna 1622 byl povýšen do stavu říšských hrabat a byl mu polepšen erb. Červený štít se stříbrným leknem byl polepšen manželčinou šternberskou zlatou hvězdou a klenot písmeny FMR, iniciály tří císařů, kterým sloužil.⁶⁴ Majestáty ze 7 srpna 1625 a z 6. ledna 1634 obdržel pro sebe a nejstaršího potomka vladařství domu Smečenského. Po smrti Marie Eusebie ze Šternberka (1634) se oženil ještě třikrát. Druhou ženou byla Eliška Marie

---

⁶⁴ V rukopisech je vyobrazen erb bez polepšení, který náležel strýci Jaroslava Bořity z Martinic Jiřímu.

z Vrtby (1643), třetí Kateřina Ludmila Talačková z Ještetic (1649) a čtvrtá Alena Barbora Kostomlatská z Vřesovic (1682). Kromě dcer se dospělosti dožili čtyři jeho synové, z nichž syny měl pouze jeho třetí syn Maxmilián Valentin. Pokračovatelem smečenské linie byl jeho syn Jiří Adam ml. (†1714), zatímco jeho bratr Maxmilián Quidobald založil vlastní větev, ahníkovskou. Smečenská větev vymírá synem Jiřího Adama ml. Františkem Michalem (†1773). Rodové dědictví přechází na Františka Karla (†1789) z ahníkovské linie, vnuka Maxmiliána Quidobalda. František Josef ovšem též po sobě zanechává pouze dceru Marii Annu. Ta se v roce 1791 vdala za Karla Josefa hraběte z Klamu, kterému je majestátem z 2. listopadu 1792 povoleno používat predikát z Martinic (něměcky von Clam-Martinic) a starodávny martinický erb.

4.7.1 Jiří st. Bořita z Martinic (1532–1598)

Jiří byl synem karlštejnského purkrabí Jana z Martinic a jeho manželky Ižaldy Berkové z Dubé. Ačkoliv ho později zastínil jeho synovec Jaroslav, i Jiří byl významným představitelem rodu a to díky kariéře v zemských úřadech. Roku 1584 se stal nakrátko dvorským sudím, ale od roku 1585 působil už jako sudí zemský a v roce 1597 se stal nejvyšším kancléřem Království českého. V roce 1583 koupil palác na Hradčanech, později známý pod jménem Martinický palác, který renesančně přestavěl. Jelikož jeho manželství s Eliškou z Vrbna zůstalo bezdětné, po jeho smrti dědil jeho majetek již zmíněný synovec Jaroslav.

4.7.2 Maxmilián Valentin hrabě z Martinic na Plánici, Ahníkově, Prunéřově a Bystrém (†1677)

Z mnoha dětí Jaroslava Bořity z Martinic a Marie Esusebie ze Šternberka se pokračovatelem rodu stal jejich třetí syn Maxmilián Valentin. S manželkou Annou Kateřinou z Bukůvky (†1685) měl kromě dcer tři syny. V roce 1652 zastával úřad nejvyššího sudího, v roce 1656 povýšil na nejvyššího komorníka, kterým byl do roku 1658.

4.8 Brandlínští Olbramové ze Štětkře (též Wolbram i Volbram von Stiekrze)⁶⁵

V roce 1264 daroval král Přemysl Otakar II. Štíru z Kvítkovic vsi Bohdaneč, Habří a Vesce nedaleko Kvítkovic u Českých Budějovic. Štírovi potomci si po vsi Habří vzali příjmení. Jan z Habří zemřel a zanechal nezletilé potomky. Jejich poručníkem se stal Purkart

⁶⁵ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 106. MERA VIGLIA, s. 278. Ottův slovník naučný IV., s. 565.

ze Štětkře. Poté co rodinné sídlo Habří získali na začátku 15. století rytíři Roubíkové z Hlavatce a ti se začali psát také z Habří, potomci Janovi přijali predikát ze Štětkře. Asi v polovině 15. století žil Olbram ze Štětkře, purkrabí na hradě Choustníku na Tábořsku. Jeho potomci se po něm psali Olbramové ze Štětkře. V 15. století získali statek Brandlín (okres Tábor), a přidali si druhé příjmení. Významnější postavení a majetek získali díky službě u Rožmberků. Po roce 1611 v důsledku vymřeni Rožmberků se opět dostali do ústraní. Nakrátko se zviditelnili v zemských úřadech na konci 17. a počátkem 18. století., ale krátce po roce 1723 umírá poslední mužský potomek Jan Rudolf.

4.8.1 Jan Jiří Olbram Brandlínský ze Štětkře a na Popovicích (†1681)

Jan Jiří byl nejdříve písařem menších desek zemských. Později se stal místopísařem (1671–1673) a nakonec místosudím (1675–1679) království Českého a radou komorního soudu. Se svou manželkou Annou Judytou z Lilienberka měl syna Jana Rudolfa, kterého za dlouholetou službu Jana Jiřího povýšil císař Leopold I. v roce 1699 do panského stavu království českého. V roce 1703 se Jan Rudolf oženil s Annou Puchartovou Voděradskou z Voděrad, ale zemřel bez mužského dědice.

4.9 Bukovští (též Bukowští) z Hustířan⁶⁶

4.9.1 Kryštof Bukovský z Hustířan

Rytířský rod pocházel z Hustířan u Smiřic. Záhy se rozdělil do několika větví stejného erbu jako Rodovských, Zárubů a Bukovských z Hustířan. Předkové se psali z Chvalkovic.

Kryštofové byli v rodu Bukovských z Hustířan tři. Vzhledem k tomu, že jako písař menších desek je uveden Kryštof Bukovský z Hustířan na malbě číslo 12 z roku 1708, jde patrně o syna Karla Bukovského a Barbory Klusákové z Kostelce. S Kryštofem je v příbuzenském vztahu v té době nejvyšší písař Petr Mikuláš Straka z Nedabylic, jehož erb se nachází na stejné malbě. Petrova matka byla Johanka Bukovská z Hustířan, dcera Mikuláše Bukovského z Hustířan, bratrance Kryštofova otce Karla. S Veronikou Ludmilou Čachovskou ze Svémyslic měl Kryštof syna Františka. V 18. století je rod Bukovských již velmi chudý.

4.10 Bukovanští Pintové z Bukovan⁶⁷

⁶⁶ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 122. MERA VIGLIA, s. 3. Ottův slovník naučný IV., s. 886.

⁶⁷ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 122. MERA VIGLIA, s. 3. Ottův slovník naučný IV., s. 881. Miroslav VOLF, Drobná šlechta v Mirovicích před válkou třicetiletou, Pelhřimov 1940, s. 10-11.

Tento rytířský rod odvozoval svůj predikát od sídla Bukovany u Příbrami. Podle erbovní figury ve znaku, stříbrné konvice, jinak též pintě, se jim říkalo Pintové. Bukovany vlastnili již ve středověku, doloženi jsou za vlády Karla IV.

V 16. století rozšířil značně rodový majetek Jan Bukovanský Pinta z Bukovan a získáním několika okolních vsí v tom úspěšně pokračoval jeho syn Přibík. V roce 1564 se Přibík oženil s patnáctiletou Justýnou Vamberskou z Rohatce, se kterou měl za devatenáct let patnáct dětí. Po její smrti v roce 1583 si vzal Stránku z Budkova, s níž měl dalších sedm nebo osm dětí. Nechvalně se proslavil jeho nejstarší syn Jindřich. V roce 1589 při hospodské rvačce zabil otce švamberskoorlického hejtmána Jana Žantovského z Nedakřovic. Otcí se však aféru podařilo urovnat. Dědicem otcovského majetku se stal jeho o rok mladší bratr Jan, Jindřich padl v roce 1596 v bitvě proti Turkům. Ani šest synů, kteří Přibíka přežili, nezajistilo mužského potomka. V jiné linii Pintů Bukovanských se vyskytují mužští potomci do 18. století.

4.10.1 Jan Bukovanský Pinta z Bukovan na Bukovanech a Kralovicích (1566–1619)

Jan byl nejdříve hejtmánem Prácheňského kraje, později dosáhl hodnosti místopísaře Království českého (1612–1618). Vzal si Elišku Smrčkovou z Mnichu, ale děti nezanechali. Po Janovi dědil jeho bratr Václav, kterému byl majetek zabrán za podporu stavovského povstání. Zůstaly mu pouze Bukovany a Hoštice. Jejich bratrovi Jaroslavovi byl zabrán všechn majetek a byl nucen uprchnout do ciziny.

4.11 Buquoyové (též Buquoi i Bouquoy)⁶⁸

Usazení rodu Buquoy, který pochází z oblasti na pomezí Francie a dnešní Belgie, na našem území je spjat s událostmi okolo stavovského povstání roku 1618. V tomto roce Karel Bonaventura Buquoy, věrný přívrženec španělských Habsburků, se jako vrchní velitel vojsk jejich rakouského císařského příbuzného dostává do Čech. V roce 1620 kupuje od Ferdinanda II. panství Nové Hrady, Rožmberk a Libějovice. Potomci Karla Bonaventury získávají v roce 1627 český inkolát a tím i příslušnost k českému panskému stavu a právo na zastávání vysokých úřadů. Několik generací Buquoyů zvelebovalo svá jihočeská panství a více či méně se účastnili politického života. Známy svými reformami v oblasti hospodářství, lesnictví,

---

⁶⁸ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 30-31. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 125-126. Týž, Modrá krev, s. 35-37. Pavel KOBLASA, Buquoyové, stručné dějiny rodu, České Budějovice 2002. MERA VIGLIA, s. 109. Ottův slovník naučný IV., s. 886.

školských a sociálních programů je především již zmíněný Johan Nepomuk, ve své době důležitý činitel státní i stavovské správy.

Rodový znak hrabat z Buquoy má značně odlišný charakter od erbů užívaných v českých zemích či v Říši. Červený štít a na něm pošikem od pravé vrchní k levé spodní tři modré pruhy posázené popelnicemi, na středním pruhu nahoře bílý křížek, pod korunou s červenomodrými přikryvadly otevřený helm, v klenotu na červenobílé žerdi se zlatým hrotem čtverhranná korouhev s bílým lemováním týchž barev jako štít. Štít drží dva nohové.⁶⁹

O vzniku rodového erbu se dochovala pověst. Podle pověsti se šestnáct let před zahájením první křížové výpravy vydalo osm rytířů do Palestiny ochraňovat křesťanské poutníky. Při srážce s mohamedány ztratili svůj prapor, v tom jeden z nich strhl svůj červený plášť s bílomodrým zdobením, zdvihl ho do výšky a zvolal: „Následujte tento prapor!“. Tímto mužem byl legendární první předek Alexandr de Longueval, který si po vítězství v této bitvě zvolil do svého erbu barvy pláště, jenž v bitvě posloužil jako prapor.

4.11.1 František Leopold de Longueval hrabě z Buquoy etc. (1703–1767)

Jeho rodiči byli Karel Kajetán z Buquoy a Philippine Elisabeth hrabě Pálffy von Erdöd. Od roku 1740 vlastnil rodinný fideikomis. Při sporu o dědictví rakouské se postavil na stranu bavorského kurfiřta Karla Albrechta a vzdal mu hold jako českému králi. Po obnovení své vlády mu po pokorné omluvě Marie Terezie odpustila a v roce 1745 se stal jejím tajným radou. Poté jeho kariéra pokračovala v zemských úřadech – od nejvyššího maršála od roku 1747, přes nejvyššího komořího od roku 1749 po nejvyššího hofmistra od roku 1757 do jeho smrti.

4.12 Čejkové z Olbramovic⁷⁰

Rytířský rod Čejků z Olbramovic se psal podle vsi Olbramovice na Benešovsku a byl odnoží panského rodu Janoviců, ze kterých vzešly též například pánové z Kolovrat nebo Dvořečtí z Olbramovic. Janovici svůj původ dle tradice odvozují od mýtického luckého knížete Vlastislava. Předek Čejků z Olbramovic Petr se objevuje v polovině 15. století, coby stoupenec Jiřího z Poděbrad. V následujícím období se rozvětvují do mnoha linií, tříští tak rodový majetek a chudnou, v důsledku čehož se některé rodové linie zcela vytráčí. Většina členů je nucena přijmout službu u některého z bohatších příbuzných nebo jiných velmožů. Rod vlastnil většinou jen drobná zboží, například statek Osek, Losiny, dvory v Unhošti apod.

⁶⁹ Srov. A. SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II, s. 381.

⁷⁰ Srov. Ottův slovník naučný VI. s. 573.

Přesto se část potomků Petra Čejky z Olbramovic dokázala dostat do panského a posléze hraběcího stavu.

Výraznou osobou je rytíř Jan Čejka z Olbramovic. V roce 1601 se přestěhoval z Čech na Moravu. Podařilo se mu získat slušný majetek, z části díky výhodným sňatkům. Byl osobním přítelem Karla staršího ze Žerotína, se kterým byl stejného bratrského vyznání. Na Moravě se stal po roce 1608 nejvyšším zemským písařem. Za stavovského povstání byl jmenován jedním z moravských stavovských direktorů a defensorů. V roce 1622 byl odsouzen k trestu smrti. Díky konverzi ke katolictví a přímluvě mocných přátel byl nakonec omilostněn, ale majetek mu navrácen nebyl.

Nejvýznamnější osobností rodu první poloviny 18. století byl velmistr řádu johanitů Václav Jan, povýšený v roce 1712 do panského stavu a v roce 1748 do stavu hraběcího. Titul byl ovšem udělen pouze pro jeho osobu. Marie Terezie zároveň polepšila erb o rakouský srdeční štítek s iniciálami MT.

4.12.1 Rudolf Čejka z Olbramovic

Místopísařský úřad zastával v letech 1661–1668, předtím působil jako písař menších desek, určitě od roku 1656, ale možná již o něco dříve.

4.13 Černínové (též Czerninové) z Chudenic⁷¹

Jeden z nejstarších a nejvýznamnějších českých rodů pochází podle Balbína od Přemyslovce Jindřicha Znojemského, podle Palackého z Drslaviců, panského rozrodu z Plzeňska, kde se nachází i rodové sídlo Černínů, Chudenice. Ve východních Čechách sídlili Černínové z Černína, ale nejsou navzájem příbuzní. V 15. století se rod rozdělil do několika linií – chudenické, radnické a tasnovické, od chudenické se v 16. století oddělila větev nedrahovická, povýšená v následujícím století do hraběcího stavu. Kromě nedrahovické větve všechny ostatní větve vymřely. Všichni hrabata Černínové pocházejí od Jana na Nedrahovicích (1554–1580). S manželkou Marianou z Říčan měl kromě dcer pět synů – Diviše, Humprechta, Protivu, Heřmana a Viléma.

Nejstarší Diviš byl hejtmanem Pražského hradu, císařským radou, místodržícím a nejvyšším hofmistrem Fridricha Falckého. Po bělohorské porážce byl jako jediný katolík

---

⁷¹ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 37-38. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 157-158. Týž, Modrá krev, s. 51-56. Pavel KOBLASA, Czerninové z Chudenic, České Budějovice 2000. MERAIGLIA, s. 113. Ottův slovník naučný II., s. 1032-1033.

popraven na Staroměstském náměstí. Byl obviněn z vpuštění vzbouřenců, kteří vyhodili královské místodržící z oken, do Pražského hradu.

Jeho bratr Heřman podnikl jako devatenáctiletý s Kryštofem Harantem z Polžic a Bezdruzic cestu do Jeruzalema. V roce 1616 byl císařem Matyášem pověřen sjednáním míru mezi habsburskou monarchií a Turky, podařilo se mu vyjednat mír na 20 let. Roku 1607 byl přijat do panského stavu království Českého. Za stavovského povstání odešel ze země. Později bojoval v císařském vojsku na Bílé hoře. Zatímco jeho bratr Diviš a jeho bývalý přítel Kryštof Harant byli s'tati na Staroměstském náměstí, Heřmana čekal společenský vzestup a úřednická kariéra. Ferdinand II. ho za jeho věrnost v roce 1623 povýšil do stavu svobodných říšských pánů a v roce 1627 do stavu hrabat království Českého. Následoval zisk úředních hodností – v roce 1637 se stal přísedícím většího zemského soudu a královským místodržícím.

Při povýšení do hraběcího stavu byl Černínům též polepšen erb. Do svého erbu obdrželi štítek s bílým pruhem v červeném poli pod císařskou korunou se znakem F III. Ve štítě ve stávajících třech bílých pruzích přibyla písmena RMF, iniciály čtyř císařů, kterým. Heřman sloužil; na helm dostali rozložená orlí křídla, červené a modré, přetažená třemi příčnými bílými pruhy, mezi nimi je pak ruka s mečem a olivovou ratolestí.⁷²

V průběhu 17. stol. získali Černínové četná panství, Heřman Jakub Černín získal sňatkem s hraběnkou Marií Josefovou Slavatovou panství Jindřichův Hradec a roku 1716 obdržel titul vladaře domu hradeckého a chudenicického. V témže roce i titul dědičného číšníka království Českého. Koncem 18. stol. se nedrahovická linie rozdělila do dvou větví - jindřichohradecké a vinořské. Rudolf Černín-Morzin (1855–1927), z jindřichohradecké větve zdědil v roce 1908 titul, erb a jméno vymřelých hrabat Morzinů. Příslušníci jindřichohradecké linie žili po roce 1945 převážně v Rakousku.

4.13.1 Humprecht starší Černín z Chudenic

Humprecht byl další ze synů Jana Nedrahovického a Mariany z Říčan a další z úspěšných Černínů 17. století. V roce 1614 získal místokomornický úřad, který zastával do roku 1623, kdy se stal purkrabím kraje hradeckého. V roce 1629 byl povýšen do stavu svobodných pánů. S manželkou Evou Polexenou Voračickou z Paběnic (†1632) měl jediného syna. Na Humprechtova vnuka Humprechta Jana přešel černínský fideikomis založený Heřmanem.

---

⁷² V erbovnících je vyobrazen erb před polepšením.

4.14 Jan František z Degenu⁷³

Jan František byl společně se svým bratrem Karlem Josefem v roce 1739 povýšen do říšského šlechtického stavu. Do českého rytířského stavu byli oba povýšeni v roce 1740. Jan František zhruba v letech 1757–17760 zastával úřad písaře menší desek. V letech 1771–1773 byl místopísařem království Českého.

4.15 Dohalští z Dohalic⁷⁴

Dohalští z Dohalic jsou starou českou rytířskou rodinou, později panskou a hraběcí, která se od 16. století psala jako Bořkové Dohalští z Dohalic. Stejného původu jsou Bořkové z Miletínka, Nepochisťtí ze Záchrašťan, Hamzy a Obědovic, Bořkové z Poličan, Nové Vsi a Hrádku. Za předka je považován Bořek z Dohalic, který na konci 14. století vlastnil Dohalice, ves u Hradce Králové. Posloupnost rodu je však odvozována od Bořka, který v roce 1512 koupil Mokrovousy. Do konce 16. století se rozvětvili do mnoha linií. Se stavovským odbojem se zapletli bratři Václav a Pavel, kteří po roce 1620 emigrovali. Václav vstoupil do služeb švédského krále, roku 1631 se domů vrátil spolu se saským vojskem, ale po šesti letech změnil víru a přešel na stranu císaře, v jehož armádě působil jako podplukovník. V roce 1726 byl Václava Vratislav povýšen nejdříve do panského stavu a záhy (1729) do stavu hraběcího. Císařský rada Jan Kryštof, purkrabí hradeckého kraje (1743, 1751–1764), upadl v nemilost Marie Terezie, protože podporoval českého protikrále Kala Albrechta při okupaci Čech, později mu odpustila a povýšila ho do hraběcího stavu. Potomci tohoto rodu žijí dodnes.

4.15.1 Jan Antonín Bořek Dohalský z Dohalic

V letech 1739–1743 byl purkrabí hradeckého kraje, ve funkci ho vystřídal jeho příbuzný Jan Kryštof. K roku 1757 je na malbách v síni zemského soudu uveden jako úředník podkomořího při deskách zemských.

4.16 Gerštorfové z Gerštorfu (též Gerstorf i Gersdorf)⁷⁵

⁷³ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 173. MERAVIGLIA, s. 5.

⁷⁴ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 43-44. Jiří HÁŠ, Šlechtické rody na Rychnovsku, Praha 2001, s. 13. Bohuslav KÜMPEL-STANĀKOVSKÝ, Z osudů rodu Bořků-Dohalských z Dohalic, Plzeň 1948. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 189. Týž, Modrá krev, s. 71-72. MERAVIGLIA, s. 120.

⁷⁵ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 50. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 272. MERAVIGLIA, s. 123. Ottův slovník naučný X., s. 82. Josef PILNÁČEK, Rody starého Slezska II., Brno 1991, s. 873.

Původně rytířská rodina pocházející z Lužice přišla do Čech v 15. století, kde pak vlastnila Chrastavu na Liberecku v severních Čechách. Část rodu bojovala proti husitům, někteří byli husitskými hejtmany – například Kryštof nebo Zikmund z Gerštorfu. V 16. století se stal hejtmanem Pražského hradu a podkomořím Království českého Jiří z Gerštorfu, který patřil ke stoupencům krále Ferdinanda I. Jiří založil větev Gerštorfů na Cholticích. Jeho vnuk Jindřich dal vzniknout rodové linii na Podhořansku (okres Chrudim). Jindřichův vnuk Štěpán se za stavovských bouří přidal na stranu povstalých stavů. Po Bílé hoře byl odsouzen ke ztrátě dvou třetin majetku a odešel do Saska. Jeho bratr Bernard ze stejného důvodu přišel o třetinu majetku. Další dva bratři Jindřich a Václav se povstání neúčastnili, ale v roce 1628 Podhořany prodali. Z malšovické větve, usazené původně na Jičínsku, sloužil císaři Rudolfovi ve funkcích rady a prokurátora Oldřich Gerštorf. Za stavovského povstání povýšil a stal se direktorem a zemským správcem. Po Oldřichově smrti roku 1620 Ferdinand II. zkonfiskoval veškerý jeho majetek. Ze stejné větve byl Mikuláš, který byl v roce 1672 povýšen na svobodného pána, a Kryštof Bedřich povýšený roku 1723 do hraběcího stavu. Další větve se v důsledku pobělohorského odchodu usadily v Dánsku, Švédsku, Prusku, Pomořanech a v Sasku. Mnozí členové dodnes žijí.

4.16.1 Mikuláš Gerštorf z Gerštorfu

Mikuláš Gerštorf z Gerštorfu byl synem Václava z podhořanské větve. Získal postupně několik zemských úřadů vyhrazených rytířskému stavu – byl místokomorníkem (1640), místopísařem (1640–1644), podkomořím (1651) a nejvyšším písařem (1652–1671).⁷⁶ Jeho dcera Anna Zuzana se provdala za Zdeňka Vratislava z Mitrovic.

4.17 Vilém Matyáš z Glouchova (†1736)

Místopísař u desk zemských v letech 1735–1736.

4.18 z Golče (i z Goltze)⁷⁷

Von der Goltz byl starý německý rod, dle některých pramenů prapůvodně polský, žijící ve 13. století v Pomořansku. Ve 14. století se rozdělil na tzv. bílý a černý kmen, které se pak dále komplikovaně členily. Jejich příslušníci žili především v Prusku a také v Polsku a ve

---

⁷⁶ V místopísařském úřadě ho roku 1644 vystřídal jeho příbuzný Jan Vilém Gerštorf z Gerštorfu.

⁷⁷ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 288. Josef PILNÁČEK, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, s. 1211. Týž, Rody starého Slezska II., s. 897. A. SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II, s. 417.

Slezsku. Do Čech a na Moravu se dostali přílušníci rodu dvakrát, ale neví se přesně, z jakého kmene či linie pocházeli. Günther z Goltze v roce 1603 získal inkolát na Moravě, Reinhart byl v roce 1620 zvolen moravským válečným komisařem a později sloužil v císařském vojsku. Od píky se v císařské armádě vypracoval přes nižší důstojnické funkce až ke generálským hodnostem Martin Maxmilián (†1653).⁷⁸ V roce 1636 získal konfiskované statky Kozohlody, Přibislavice, Žandov, Podmokly a Jeníkov. Jeníkov po něm dostal své přízvisko a vděčí mu za většinu svých historických staveb. Další statky, například Hostačov, později spolu s manželkou Magdalénou z Opsinigu přikoupili. V roce 1647 zabil v souboji svého soka, jediného syna polního maršálka Pappenheima, a na odplatu založil v Golčově Jeníkově špitál a věnoval některé statky jezuitům.

Tři příslušníci tohoto rodu usazení v Čechách zastávali v první polovině 18. století významné úřady obsazované šlechtici z rytířského stavu. Jednalo se o syny Jana Karla z Golče a Mechtildy von Fürth. Dva z nich jako úředníci zemského soudu mají svůj erb na Pražském hradě. Třetí z nich, Josef Ferdinand (1684–1735), byl v letech 1720–1734 purkrabí Pražského hradu.

4.18.1 Václav Antonín z Golče na Černěticích, Hamru a Valu (1678–1726)

V roce 1720 byl místosudím království Českého. S Kateřinou Franchimont von Frankenfeld měl dceru a syna Jana Františka (1717–1740).

4.18.2 Jan František z Golče na Mašťově, Vilémově a Svojkově (1676–1752)

Nejstarší Jan František dosáhl ze tří bratrů nejvýše. V roce 1739 se stal nejvyšším písařem a byl jím určitě do roku 1750. Předtím byl v letech 1718–1720 purkrabím Pražského hradu stejně jako Josef Ferdinand, který ho v úřadu nahradil, a v letech 1737–1739 podkomořím.

4.19 Güntherové ze Sternecka⁷⁹

V roce 1695 povýšil Leopold I. svého lékárníka Jana Kašpara do říšského šlechtického stavu a v roce 1700 mezi říšské rytíře. V roce 1789 pak byl tento rod povýšen do stavu panského. S přídomkem ze Sternecka se psala také měšťanská rodina Doudlebských

---

⁷⁸ Jan KILIÁN, Martin Maxmilián z Golče (kolem 1593-1653). Císařský generál ve víru třicetileté války, České Budějovice 2010.

⁷⁹ Srov. A. SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II., s. 422.

z Českých Budějovic, která získala erb a predikát ze Sterneka v roce 1620. Tyto dva rody nebyli navzájem příbuzní.

4.19.1 František Matouš Josef Günther ze Sternecka⁸⁰

Ve 30. letech 18. století byl císařsko-královským radou, přisedícím komorního, dvorského a zemského soudu. V letech 1735–1737 působil u menších desk zemských jako písař, později dosáhl hodnosti místopísaře království Českého (1738–1750). V okolí Prahy vlastnil Dobřejovice a Kamenici.

4.19.2 Leopold Otmar Günther ze Sternecka

V roce 1774 zastával úřad písaře menších desk zemských. Příbuzenský vztah k předešlému ani bližší informace o tomto šlechtici se nepodařilo zjistit.

4.20 z Hennetu⁸¹

4.20.1 František Leopold z Hennetu (†1752)

Jeho rod pocházel ze Švýcarska, v Čechách se usadil v 18. století. Právník František Leopold byl v roce 1749 povýšen do rytířského stavu. V roce 1750 zastával funkci úředníka podkomořího při deskách zemských a v letech 1751–1752 byl místopísařem. Jeho syn Jan Marcel (1783–1814) šel též cestou získávání úřednických hodností a v letech 1764–1780 byl purkrabí hradeckého kraje a v letech 1780–1814 podkomořím. V roce 1791 byl povýšen do panského stavu.

4.21 Hložkové ze Žampachu (též Hloschek von Schampach i Ziampach)⁸²

Predikát ze Žampachu náležel staročeské rytířské rodině nazývané po hradu Žampachu v povodí řeky Orlice. Na přelomu 13. a 14. století postavil Petr ze Žampachu, nebo Petraň ze Zebína, snad jedna osoba, hrad Žampach, který však záhy ztratili a získali jiné statky (například Kunvald, Kyšperk, Černíkovice apod.) Posléze se rozdělili na dvě hlavní větve s příjmením Hložek a Kolda (vlastnili Černíkovice). Jako Žampachové je označována také jedna z větví pánů z Potštejna, nebyli však příbuzní.

⁸⁰ Manuscriptorium, Articulen des allgemeinen Landtag-Schlusses 1736–1737

⁸¹ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 347. MERA VIGLIA, s. 63. A. SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II, s. 433.

⁸² Srov. Michal FIALA – Jan VICHRA Šlechtičtí studenti v pražském arcibiskupském semináři v 17. a 18. století, Heraldická ročenka 1993, s. 33–46. J. HALADA, Lexikon... I., s. 56. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 365. MERA VIGLIA, s. 228. Ottův slovník naučný XI., s. 373.

Hložkové vlastnili Bolehošť, podle které se nejdříve také psali (z Bolehoště), Ratibořice, statky na Boleslavsku a další. Většinou se ujímali funkce krajských hejtmanů – Jindřich Hložek ze Žampachu byl purkrabí na Boleslavi a kolem roku 1510 boleslavským krajským hejtmanem. Řada příslušníků tohoto rodu žila v chudobě.

4.21.1 Karel Hložek z Žampachu a na Šestajovicích (†1638)

Jeho rodiči byli Albrecht Hložek ze Žampachu a Magdaléna z Tetova. Karel byl jeden z mála Hložků ze Žampachu, který získal vyšší postavení v hierarchii stavovské obce a to jako úředník králové při deskách zemských, jímž byl v letech 1629–1634. Měl syna Albrechta Kryštofa.

4.21.2 Albrecht Kryštof Hložek z Žampachu (†1671)

Albrecht Kryštof navázal na svého otce a od roku 1650 byl místosudím, v letech 1662–1670 místokomorníkem Českého království. Když zemřel, zanechal manželku Kateřinu Albertinu, rozenou Vencelíkovou, a několik synů a tři dcery. Ví se, že čtyři ze synů vstoupili do stavu duchovního a že další dva zaujímali významné světské funkce. Jeden z nich se jmenoval Albrecht, byl od roku 1671 purkrabím a od roku 1683 hejtmanem Pražského hradu, vlastnil dům na Hradčanech a zemřel roku 1693.

4.21.3 Václav Hložek ze Žampachu (†1737)

Též druhý syn Alberta Kryštofa zvolil úřednickou kariéru. Jeho kariéra byla strmá a úspěšnější než jeho děda, otce a bratra, alespoň co se týče získaných hodností. Místopísařský úřad získal roku 1705, roku 1708 už byl místosudí, od roku 1711 místokomorníkem a nakonec v roce 1720 dosáhl jmenování nejvyšším písařem. Žampachové však ovládli rytířské zemské úřady jen na čas, později již žádná výraznější osobnost z toho rodu nevzešla a potomci Žampachů žili v chudobě.

4.22 Hřebenářové z Harrachu⁸³

Rod pochází z rytířské rodiny Harachů z Harrachu, která sídlila ve vsi Harrachy v jižních Čechách nedaleko Rožmberka. Stejného původu byli Hřebenářové ze Hřebene, vladkové ze Zvíkovce, z Petrovic, ze Slavkova, z Rovného, z Čekova, ze Štěkře a z

---

⁸³ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 393. Ottův slovník naučný X., s. 904-905.

Mezipotočí, užívající všichni erbu pozdějších hrabat z Harrachu. Ve 14. století se někteří z příslušníků rodu se usadili v Horních Rakousích.

4.22.1 Lambert František Hřebenář z Harrachu na Zaječicích (†1696)

Syn Jana Markvarta Lambert František získal díky své manželce Ludmile Johance Lukavecké z Lukavic Zaječice u Chrudimi, kde se usadil. V letech 1661–1664 byl purkrabím Pražského hradu, v roce 1664 purkrabím kraje hradeckého, v roce 1671 zemským podkomořím. V roce 1682 se stal nejvyšším písařem království Českého, kterým byl do své až do své smrti. Měl dva syny, Jana Jáchyma (†1732) a Ferdinanda Markvarta (†1725), kteří byli v roce 1703 povýšeni do stavu panského a v roce 1706 do stavu hraběcího.

4.23 Chanovští z Dlouhé Vsi⁸⁴

Chanovští z Dlouhé vsi byli rytířský rod, jedna z mnoha větví rodu Dlouhoveských z Dlouhé Vsi u Sušice. V 15. století vlastnil tvrz Chanovice na Klatovsku Jan mladší Lhota Dlouhoveský z Dlouhé Vsi pravděpodobně otec předka všech Chanovských Wolfganga Chanovského Dlouhoveského z Dlouhé Vsi. Wolfgang měl s manželkou Evou z Vidhostic na Pajreku čtyři syny – Petra, Jiřího, Mořice a Adama. Veškeré statky po rodičích zdědil Adam (1504–1598), jehož linie přetrvala až do roku 1877, kdy zemřel poslední mužský potomek František Xaver Chanovský.

Velmi výraznou osobností byl Adamův vnuk, jezuitský misionář, Vojtěch (Albert) Chanovský, osmý z patnácti dětí Jana Chanovského a jeho ženy Kateřiny, rozené Valovské z Úsuší. Rekatolizátor Vojtěch Chanovský je dnes, ale i jeho pamětníky hodnocen protichůdně. Svým životopiscem jezuitou Janem Tannerem *Muž apoštolský (Vir apostolicus)* je oslavován jako člověk, který sice nebyl prohlášen za světce, ale jako světec žil a je hodnocen.⁸⁵ Život Vojtěcha Chanovského měl posloužit jako doklad a zároveň vzor nenásilné podoby rekatolizace během třicetileté války. Jinak ho hodnotil evangelík Komenský v *Historii o těžkých protivenstvích církve české*. Páter Chanovský se v tomto spise objevuje v typicky negativní fanatické „jezuitské“ roli jako krvelačný účastník rekatolizace v Žatci.⁸⁶

4.23.1 Jindřich Chanovský Dlouhoveský z Dlouhé Vsi (†1619)

⁸⁴ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...* I., s. 399. Týž, *Modrá krev* 69. MERAVIGLIA, s. 3. Ottův slovník naučný XII., s. 48.

⁸⁵ Latinsky vyšel spis dvakrát, v roce 1660 v Kolíně n. R. a v roce 1688 v Praze, česky v roce 1680 v Praze. Novodobá edice – Josef VAŠICA, Jan Tanner, *Muž apoštolský*, Praha 1932.

⁸⁶ Srov. Petr HAVLÍČEK, *Přednáška pro konferenci Barokní jezuitské Klatovy*, Klatovy 2007.

Jindřich byl třetí syn Adama a Mariany Kocové z Dobrše, tedy strýc pátera Vojtěcha. Za manželku měl Annu Příchovskou z Příchovic., se kterou měl syny Adama a Jana Viléma staršího. V letech 1603–1617 byl písařem menších desek. Asi roku 1617 se stal místosudím Království českého.

4.23.2 Jan Jindřich Chanovský Dlouhoveský z Dlouhé Vsi (†1647)

Otcem Jana Jindřicha byl Adamův syn Petr. Jan Jindřich byl synovcem předchozího Jindřicha. V kariéře zemského úředníka byl velmi úspěšný, jako místosudí působil v letech 1629–1632, v letech 1638–1640 byl purkrabím hradeckého kraje a konečně od roku 1640 do roku 1647 zastával úřad podkomořího králové. S manželkou Annou Barborou Častolarovou z Dlouhé Vsi měl syny Adama Ignáce, Jana Viléma mladšího a Jana Václava.

4.23.3 Adam Maxmilián Chanovský z Dlouhé Vsi na Smoleticích

Adam Maxmilián byl synem Jana Viléma staršího a vnukem Jindřicha. Zemským úředníkem se stal stejně jako dvě generace Chanovských před ním. Místopisařem byl v letech 1693–1699, v roce 1700 na krátko získal úřad místosudího, aby ve stejném roce hned povýšil na místokomorníka. Měl dva syny Jana Felixe, který zemřel bezdětný, a Adama Josefa, jehož potomci žili do roku 1877, kdy zemřel poslední mužský potomek nejen této větve, ale všech Chanovských z Dlouhé Vsi.

4.24 Chotkové⁸⁷

Chotkové jsou českým rodem pocházejícím z Plzeňska ze vsi Chotkov. Náleží k velikému rozrodu, ke kterému se počítají Lažanští, páni z Bukové, Korbelové z Bukové, Rousové z Čemin, Rousové z Lipna, z Chrančovic, z Ujezda nade Mží, Radkovicové z Radkovic, Žitínové z Myslovic, Žehušičtí a Chuchelští z Nestájova, Lehomští z Malejovic, rytíři z Konratic a z Čijevic, Štánovští z Čechtice a Boršové z Dubu.

Po roce 1400 začíná přímá linie rodu Otou Chotkem z Choczkowa a Liblina. Zikmund (†1603) se účastnil válek s Turky, o čemž napsal pojednání – *Zprávu o naučení strany vojanské pro každého kryksmana, kterýž by chtěl ve věcech vojenských proti Turku pracovati a něco zkusiti*.⁸⁸ Jiří (†1620) a Karel (†1638) se před Bílou horou angažovali v protihabsburském odboji a po roce 1620 jim byl zkonfiskován majetek.

⁸⁷ Srov. Ivo CERMAN, Chotkové Příběh úřednické šlechty, Praha 2008. J. HALADA, Lexikon... I., s. 62. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 403-404. Týž, Modrá krev s. 116-119. MERAVIGLIA, s. 115. Ottův slovník naučný XXVIII., s. 635.

⁸⁸ František DVORSKÝ (ed.), Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VIII, Praha 1895, s. 415-442. Celý název spisu Zikmunda Chotka z Chotkova je Zpráva a naučení kratičké strany věci vojanské ode mne Zikmunda

O vzestup rodu a přední místo v řadách české šlechty se zasloužil Václav Antonín (1674–1754), který díky sňatku s Marií Terezií ze Scheidleru († 1709) získal značné jmění, například Veltrusy, jež pak byly sídlem rodu až do 20. století. Do panského stavu povýšil Václav, pozdější místodržící v Čechách, v roce 1702, v roce 1723 do stavu hraběcího a v roce 1745 se stal říšským hrabětem z Chotkova a Vojnína. Postoupil až na post místodržícího v Čechách.

Známou příslušnicí rodu byla díky sňatku s následníkem trůnu Františkem Ferdinandem d'Este Žofie, později povýšená Františkem Josefem I. na kněžnu z Hohenbergu, jež v roce 1914 přišla spolu s manželem o život při sarajevském atentátu.

Poslední mužský nositel příjmení, Karel Chotek (1887–1970), se s manželkou Livii po druhé světové válce přihlásil k německé národnosti a roku 1945 se oba vystěhovali do Německa.

4.24.1 Rudolf Chotek hrabě z Chotkova a Vojnína etc. (†1771)

Jeho rodiči byli Václav Antonín a Marie Terezie ze Scheidleru. V letech 1747–1749 byl nejvyšším komořím a v letech 1749–1760 presidentem komory finanční. Vrcholem jeho kariéry byl post nejvyššího kancléře v Čechách (1761–1771). Stal se též státním a konferenčním ministrem. Připravoval pozemkovou reformu Marie Terezie. Za věrné služby mu panovnice udělila v roce 1759 řád zlatého rouna. Protože s manželkou Aloisií hraběnkou Kinskou neměl mužské potomky, zřídil fideikomis pro prvorozené syny rodu. Za prvního fideikomisního dědice ustanovil svého synovce hraběte Jana Rudofa Chotka, syna svého bratra Jana Karla.

4.25 Jezberovští z Olivové (Kolivé) Hory⁸⁹

Z rodiny Jezberovských jsou známy tři její členové. Jan Jezberovský byl pražský měšťan, právník a prokurátor, kterému Rudolf II. udělil erb a titul z Kolivé Hory. Že byl velmi schopný právník, se potvrdilo v roce 1623, kdy byl obviněn z účasti na stavovské vzpouře. Obvinění se dokázal zprostit a byl omilostněn. V roce 1630 byl dokonce povýšen do stavu rytířského s predikátem z Olivové Hory. Následujícího roku se stal místopurkrabím

---

Chotka z Chockova a v městě Touškově nad Mží sepsaná, každému kryksmanu, kterýžby chtěl v věcech vojanských proti Turku pracovati a chtěje něco zkusiti, rád sobě takový tento spis k vyrozumění i naučení bude čísti; ale však ten, kterýžto nic takového podobného z věcí vojanských nezkusil, zdáti se mu bude protivný k vyrozumění, zvláště kdyby toho co před sebe bráti měl, podle toho již dalšího mého oznámení. Léta Páně 1593.

⁸⁹ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 422. MERA VIGLIA, s. 283. Ottův slovník naučný XIII., s. 309. J. ŽUPANIČ – M. FIALA, Nobilitační privilegia, s. 20.

Pražského hradu. Později byl opět obviněn, tentokrát z konspirace s emigranty, a byl mu zabaven majetek, ale opět tuto situaci ustál a mohl svůj majetek vyplatit.

4.25.1 Václav Jezberovský z Olivové Hory (†1679)

Janův syn Václav skloubil úřednickou kariéru s kariérou vojenskou. V roce 1635 se nachází jako jeden z nižších úředníků při deskách zemských. Při obléhání Švédy v roce 1648 se vyznamenal jako poručík oddílu obránců Prahy a byl za to povýšen mezi starožité rytířské rody (1652). Postoupil i v úřednické kariéře, stal se místopisařem zemským. S Marií Čejkovou z Olbramovic měl syna Bohuslava Vratislava. Osud jeho a dalších členů rodiny není znám.

4.26 Kábové z Rybňan⁹⁰

Kábové z Rybňan byli rytířský rod původně pocházející ze Žatecka, který se objevil na počátku 16. století na Křivoklátsku. Zde vlastnil Třtici první známý člen rodu Mikuláš Kába z Rybňan. V roce 1530 koupil Jan Kába z Rybňan v údolí děštěnského potoka blízko Soběslavi gotickou tvrz Lhota, kterou nechal přestavět na renesanční vodní zámek. Zámek se začal nazývat Nová Lhota a od 17. století, kdy však již Kábům nepatřil, Červená Lhota. Na Červené (Nové Lhotě) sídlili Kábové do roku 1597. Jan zde sídlil společně se svými bratry Václavem a Jiřím. Janovy čtyři dcery a syn Burian záhadně zemřeli všichni krátce po sobě roku 1557. Václavovi synové byli pravděpodobně Jaroslav, Bohuchval, Zikmund a Jiří. Bohuchval měl s manželkou Annou z Pernštorfu syny Zachariáše, Jaroslava, Jana a Oldřicha. Jan v roce 1597 prodal Novou Lhotu. Zbýlý majetek mu byl zkonfiskován za podporu stavovského povstání. Jiří koupil tvrz Cukensštejn, ta byla jeho potomkům sebrána a připojena k novohradskému panství, které od Ferdinanda II. koupil jeho přívrženec Karel Bonaventura Buquoy (srov. výše). V 17. století rod postupně chudne a v 18. století vymírá.

4.26.1 Zachariáš Kába z Rybňan (†1619)

Jak již bylo řečeno, jeho rodiči byli Bohuchval Kába z Rybňan a Anna z Pernštorfu. Zachariáš zvolil úřednickou kariéru – v roce 1601 byl místosudím království českého, tím byl do roku 1614. V letech 1615–1619 zastával úřad místopurkrabí Pražského hradu. Byl též královským radou. Za vlády stavovského direktoria působil jako prostředník mezi direktoriem a katolickými stavy.

---

⁹⁰ Srov. J. HALADA, Lexikon... II., s. 82. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 429. MERA VIGLIA, s. 12. Ottův slovník naučný XIII., s. 714.

4.27 Kalenicové z Kalenic⁹¹

Kaleničtí patřili v 16. století k lépe situovaným rytířským rodům evangelického vyznání, jejichž předkové jsou doloženi již ve 14. století. Svůj původ odvozují od vsi Kalenice u Horažďovic v jižních Čechách. Udržovali přátelské styky s Rožmberky, na jejichž dvoře se někteří z jejich příslušníků pohybovali. Jan starší stál na straně Rožmberků při jejich sporu s knížaty z Plavna a dokonce se osobně účastnil projednávání u zemského soudu. Rodový majetek Jan starší úspěšně rozhojňoval výhodnou sňatkovou politikou. Když někdy před rokem 1558 zemřel Oldřich Radkovec z Mirovic a jeho dvě dcery zdědily statek Chřešřovice, neváhal oženit svého syna Bohuslava s Annou Radkovcovou z Mirovic a sám si vzal její sestru Johanu.

4.27.1 Bohuslav Kalenice z Kalenic

Svému synovi Bohuslavovi byl Jan zřejmě dobrým příkladem úspěšného hospodáře, neboť Bohuslav kráčet v Janových šlěpějích. Druhým sňatkem s Marií Annou rozenou Tetourovou z Tetova (†1602) získal slušné věno, které mu umožnilo další rozšiřování panství. Dokonce se stal věřitelem Rožmberků. S první manželkou Annou Radkovcovou z Mirovic měl syny Jana, Oldřicha a Bohuslava, s druhou syna Jáchyma. Oldřich a Jan byli stejně jako jejich otec rožmberskými dvořany, Oldřich ve funkci lovčího, Jan byl štolmistrem. Oldřichovým synem Janem Adamem tato větev vymřela.⁹²

4.27.2 Adam Kalenice z Kalenic

Není jasné, ze které větve rodu pocházel, a v jakém příbuzenském vztahu je k předešlému. Okolo roku 1563–1564 byl úředník králové při deskách zemských.

4.28 z Klenové a z Janovic⁹³

Nejdříve rytíři, později hrabata z Klenové, též Klenovští z Klenového a Janovic, jsou odnoží Janovských z Janovic. Podobné jméno užívali vladykové Klenovští ze Ptení, byli však zcela jiného původu a erbu.

⁹¹ Srov. Bohuslav BALBÍN, *Bohemia Docta* I., s. 73. J. HALADA, *Lexikon...* II., s. 84. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...* I., s. 432. MERA VIGLIA, s. 230. *Ottův slovník naučný* XIII., s. 785-786. B. PAPROCKÝ Z HLAHOL, *Diadochos* II., 2., s. 270. Jakub HRDLIČKA, *Páni dvořané Petra Voka z Rožmberka a dvořanská světnice třeboňského zámku*, *Heraldická ročenka* 1991, s. 5-6.

⁹² Oldřich psal básně. Podle Březanovy kroniky se měl na svatbě Jana Zrinského s Marií Magdalenou Novohradskou z Kolovrat dostat do sporu o verše se Šimonem Lomnickým z Budče, chráněncem Petra Voka z Rožmberka, u něhož Šimon působil jako písař a správce pivovaru v Třeboni a Lomnici nad Lužnicí.

⁹³ Srov. J. HALADA, *Lexikon...* I., s. 74. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...* I., s. 464. MERA VIGLIA, s. 131. *Ottův slovník naučný* XIV., s. 358-360.

Klenovští z Janovic vlastnili statky převážně v jihozápadních Čechách, jméno odvozovali od hradu Klenová na Klatovsku, ve starších dobách označovaný jako hrad Klenový. Jejich členové sloužili ve vojsku i zastávali nejrůznější úřady.

V 15. století žil jeden z nejvýraznějších členů tohoto rodu Přibík z Klenové. Na počátku husitské revoluce byl husitským hejtmanem, ale roku 1434 přestoupil na katolickou víru, přidal se na stranu panské jednoty a bojoval proti husitským vojskům v bitvě u Lipan. Byl však i politik, v roce 1437 byl vyslán na basilejský koncil, kde se postavil proti kandidatuře Jiřího z Poděbrad na českého krále.

Celý rod byl jinak přísně katolického vyznání, od nástupu Habsburků na český trůn horlivě oddaný domu habsburskému. Poslední mužský potomek hrabě Karel zemřel v roce 1846.

4.28.1 Jan z Klenové a z Janovic na Žinkovech a Žitíně (†1624)

Byl synem Viléma z Klenové a Janovic, hejtmana kraje plzeňského a Nového Města pražského. Nejpozději od roku 1599 do své smrti v roce 1624 zastával úřad nejvyššího písaře zemského. Mimo dcer měl syna Viléma staršího, který byl za věrnost Habsburkům za stavovského povstání povýšen roku 1623 do stavu říšských svobodných pánů, v roce 1629 do stavu panského království Českého a v roce 1630 do stavu říšských hrabat, což bylo pro Čechy potvrzeno 1633. Hrabata z Klenové a z Janovic pak měli erb v dolní části polepšený o stříbrné srdce.

4.28.2 Adam Rýzmborský z Janovic

Rýzmberští z Janovic byli další větví Janovských z Janovic. Zakladatelem byl Smil Rýzmborský z Janovic. Adam Rýzmborský z Janovic je šestou a zároveň poslední generací této větve. Kariéru v zemských úřadech zahájil jako úředník podkomořího při deskách zemských, jímž byl určitě od roku 1603 do roku 1614, možná 1615. V tomto roce povýšil na místosudího. V letech 1615–1618 je královským prokurátorem. Není známo, kdy zemřel.

4.29 Kolovratové (též Kolowratové)⁹⁴

---

⁹⁴ Srov. Vlastimil BORŮVKA – Josef KRÁL – Jakub PAVEL, Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat, Praha 2000. J. HALADA, Lexikon... I., s. 75-77. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 480-481. Týž, Modrá krev, s. 138-141. MERA VIGLIA, s. 131-137. Ottův slovník naučný XIV., s. 600-605. J. ŽUPANIČ – M. FIALA, Nobilitační privilegia, s. 30-31.

Je původní český šlechtický rod. Prvním doloženým předkem je Albrecht z Kolovrat (1347–1391). v letech 1361–1363 působil jako maršálek královny Anny, v roce 1373 se stal hejtmanem korunního léna v Milíně, v letech 1380–1391 byl hejtmanem Fojtška v Sasku a v letech 1381–1390 byl přísedícím zemského a dvorského soudu. Jeho šest synů rozdělilo rod do následujících linií: Albrecht ml. (†1416) – linie libštejnská (ta se později rozdělila ještě na větve krakovskou dále ještě bohatě větvenou), Mikuláš (†1393) – linie kournhauzská (z ní později ještě žehrovická), Purkart (†1410) – linie bezdružická (ze kterých se vydělila linie novohradská), Herbort (†1420) – linie maštovská.

Linie Novohradských z Kolovrat, zastoupená v rukopisech Volfem, má ještě svou tzv. starší a mladší větev. Mladší větev založil právě Volf. V roce 1826 zemřela poslední představitelka rodu Johana, provdaná hraběnka Cavriani, dědictví přešlo na posledního mužského člena linie libštejnské Františka Antonína (†1861) a po jeho smrti na linii Krakovských z Kolovrat.

Původní kolovratský erb byla na modrém štítě vpravo stříbrná, vlevo červená orlice se zlatou pružinou a zlatou korunkou na hrdle, v klenotu dvě složená křídla, přední černé, zadní stříbrné. Později tři z kolovratských linií svůj erb polepšily. Císař Ferdinand II. polepšil roku 1624 Zdeňku Lvu Libštejnskému z Kolovrat (bratr Jindřicha – viz níže) erb tak, že vpravo červená a vlevo stříbrná orlice má pod korunou štítek, stříbrný pruh na červeném poli. Hrabata Libštejnští užívají tohoto erbu až do svého vymření. Novohradští do poloviny 17. století užívali původní kolovratský erb, po polovině století užívali stejný erb jako Libštejnští.

Starší větev Krakovských pocházejících od Viléma Albrechta (1600–1688) se počínaje jeho synem Vilémem Albrechtem ml. (1678–1738) se ještě navíc psala svobodnými pány z Újezda. Pod podmínkou užívání jména a erbu Jeníšků z Újezda dědí statky po Janu Josefovi Jeníškovi. Od roku 1725 on a jeho potomci zdvojili svůj znak následujícím způsobem – v pravé polovině se nachází tradiční kolovratská orlice, v levé pošíkem rozdělené je jednorožec ve skoku, shora zlatý v červeném a zdola černý ve zlatém poli, nad štítem dvě korunované helmice, z pravé vycházejí dvě složená křídla, přední červené s polovinou pružiny, zadní stříbrné, nad levou helmicí je říšský orel se štítkem na prsou (stříbrný pruh na červeném poli) s písmeny F III.

4.29.1 Volf Novohradský z Kolovrat na Lnářích, Opálce a Vimperku (1560–1609)

Byl jediným synem Jana Novohradského z Kolovrat (†1555) a Eufemie z Vartemberka (†1555). V roce 1565 se zapsal na univerzitě v Ingolstadtu. S manželkou Juditou ze Šternberka (1600–1630, statky Řepice 1623–1630, Opálka 1614–1630) měl tři

syny Jana, Zdeňka a Jáchyma a tři dcery Johanu Apolonii, Marii Magdalenu a Kateřinu Markétu. V letech 1599–1602 byl dvorským sudím, v letech 1603–1608 nejvyšším zemským sudím a roku 1609 povýšil na nejvyššího komorníka Království českého. Postupně získal tato panství – Nový Hrad, Opočno, Veltěže, Počedělice (1573), Lnáře (1575), Opálku (1595), Senetín (1600–1608), Vimperk (1601), Horusín (1602), Kladrubic (1602), Deslavice (1603), Záhorčice (1605). Bratrem Judity a švagrem Volfa byl Adam ze Šternberka, nejvyšší komorník z let 1603–1608. Kariérní postup jeho švagra určoval i jeho kariéru. Na místo zemského sudího a komorníka povýšil ve chvíli, kdy se místo po Adamovi uprázdnilo.

4.29.2 Jindřich Libštejnský z Kolovrat na Žichovicích, Frymburce etc. (1570–1646)

Byl synem Albrechta III. Libštejnského z Kolovrat (1539–1585) a jeho třetí manželky Alžběty Kavkové z Říčan (†1585). Roku 1620 se stal přísedícím zemského soudu, v letech 1623–1628 zastával úřad nejvyššího dvorského sudího, 1629–1635 nejvyššího zemského sudího a 1643–1646 nejvyššího hofmistra. Od roku 1623 mu byl propůjčen titul „Urozený a blahorodý“, pro Čechy mu byl titul potvrzen roku 1626. S manželkou Eliškou z Lobkovic (†1663, statky Žichovice, Frymburk, oba od roku 1650) měl jediného syna Oldřicha Františka (1607–1650). Držel statky Žichovice (1603), Střelu, Hoštice (1622) a Řepice (1630).

4.29.3 Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat na Týnci, Chlumu a Žichovicích (1600–1688)

Rodiči byli Bernart Alexandr Krakovský z Kolovrat (1592–1613) a Ludmila Týřovská z Einsidle (1614–1617). Kariéru v zemských úřadech započal roku 1656, kdy se stal nejvyšším zemským sudím a tím byl do roku 1678, kdy se stal nejvyšším hofmistrem. 25. srpna 1671 byl povýšen do říšského hraběcího stavu a 14. listopadu 1674 mu byl hraběcí titul uznán i pro Čechy. Vlastnil statky Týnec (1638), M. Chýška (1652–1653), Adršpach (1655), Žichovice a Frymburk (1663), Dražovice (1668), Chýše (1664–1672). V závěti z 22. ledna 1688 (císařské povolení z 5. října 1681) zřizuje fideikomis pro primogenituru ve výši 138 500 zl. a pro sekundogenituru fideikomis ze dvorů Týnec, Běšiny, Srbice, Lhota Marvalova, Dešenice a Janovice. Byl pětikrát ženatý – Anna Eva Wiederspergerová z Wiederspergeru (1624–1638, Týnec), Anna Kateřina z Rozdražova (1640–1652, Chlum, syn Jan František 1650–1723, uživatel peněžního fideikomisu), Marie Alžběta Libštejnská z Kolovrat (syn Maxmilián Norbert – viz níže), Alžběta Apolonie Tserclaes hrabě z Tilly (†1665), Ludmila Eva Hýrzlová z Chodů (1635–1695, syn Vilém Albrecht 1678–1738)

4.29.4 Maxmilián Norbert Krakovský hrabě z Kolovrat etc. (1660–1721)

Byl synem Viléma Albrechta s druhou manželkou Marií Alžbětou Libštejnskou z Kolovrat a nevlastním bratrem výše zmíněného Viléma Albrechta ml. (měl jinou matku). Uživatel sekundogeniturního fideikomisu, dále držel statky Královský Hvozd, Petrovice (1693–1701), Dobrá Voda (1705), Horní Krušec (1706–1708), Hořejší Těšov (1707–1718). Byl nejvyšším zemským komořím v letech 1704–1721. Byl dvakrát ženatý – Marie Barbora z Vrbna (1666–1712, ze synů založil rodinu pouze Jan Josef 1691–1766), Marie Anna von Stein zu Jettingen (1668–1751, rodinu založila pouze dcera Marie Anna).

4.29.5 Filip Krakovský hrabě z Kolovrat (1686–1773)

Byl vnukem Viléma Albrechta staršího, jeho rodiči byli Jan František (1650–1723) a Eleonora Klaudivie d'Anquisola. V letech 1747–1748 byl nejvyšším sudím a v letech 1747–1770 nejvyšším purkrabím. Vlastnil statky Lhota Hlaváčova (1755–1762), Radovesice a Veltruby (1759), Filipov (1763), Vrbice (1764), Golčův Jeníkov a Hostačov (1766). S manželkou Annou Barborou Michnovou z Vacínova (1707–1772) připojil statky Hořetice, Žiželice, Bílenice, Rabštýn, Světlá. Spolu měl pět synů a pět dcer.

4.29.6 Prokop Krakovský hrabě z Kolovrat a svobodný pán z Újezda etc. (1718–1774)

Byl syn Viléma Albrechta ml. a Marie Františky z Valdštejna (1698–1782), čtvrtý uživatel peněžního fideikomisu. Držel statky Hradiště, Březnice a Řídká. V letech 1759–1760 zastával úřad nejvyššího dvorského sudího a v letech 1760–1774 nejvyššího sudího zemského. První manželkou byla Walburga ze Šternberka (†1746), druhou Anna Markéta hrabě **Ogilvy** (†1810).

4.30 Kriegelsteinové ze Sternfeldu⁹⁵

V minulosti existovaly dva rody tohoto jména navzájem nepříbuzné. Druhý pocházel z Chebu a byl povýšen do rytířského stavu v roce 1793. Rod zastoupený v našich erbovnících získal šlechtictví o sto let dříve.

4.30.1 Václav Jan Kriegelstein ze Sternfeldu (1659–1731)

V roce 1694 byl povýšen do šlechtického stavu a v roce 1703 do stavu rytířského království Českého. Václav pocházel z poddanského prostředí, ale díky vzdělání se mu

---

⁹⁵ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 502-503

podářilo zahájít úspěšnou kariéru. Nejdříve působil jako právník, později v letech 1709–1710 byl rektorem univerzity. Na počátku 18. století se podílel na pokusu o revizi zemského zřízení.⁹⁶ V roce 1702 vydal *Numerus Duodenarius, Canonico-Civilis*. U desek zemských se prosadil jako místopisár (1720–1727), v roce 1727 postoupil na post místosudího. Měl pět synů, kterým se nepodařilo zajistit pokračování rodu.

4.30.2 Václav Jiří Kriegelstein ze Sternfeldu (†1748)

Nejstarší ze synů Václava Jana. Kariéru zahájil jako apelační rada. Před rokem 1748 byl písařem menších desek.

4.31 Kunášové z Machovic⁹⁷

4.31.1 Jan Václav Kunáš z Machovic Brandsteinu a Oppurku, na Svatém Poli a Meziříčí (†1711)

Jan Václav pocházel ze staročeské rytířské rodiny, jež svůj původ odvozovala od tvrze Machovice u Hluboké nad Vltavou v jižních Čechách. Společný původ měli s Řepickými ze Sudoměře. Jan Václav byl synem Jiřího Jaroslava a jeho první ženy Kateřiny Markéty Brandštejnové, jejíž jméno mohl Jan Václav s císařským povolením připojit ke svému jménu a psal se pak z Machovic a Brandštejna. Byl radou komorního soudu a v letech 1701–1705 místopisářem. Posledním známým potomkem tohoto rodu byl Josef Kunáš z Machovic, který žil ještě na počátku 19. století.

4.32 Kutovcové z Úrazu⁹⁸

Pražský ebovní měšťan Albín Vojtěch z Úrazu přijal roku 1558 k erbů a titulu jakéhosi bohatého měšťana Jana Kutovce (†1586). Ten byl na sněmu v roce 1577 přijat do vladycckého stavu. Jan měl pět synů – Benjamína, Martina, Jindřicha, Jana a Viléma. Mužské potomky měl pouze Benjamín, syny Kašpara a Albrechta. Po roce 1623, kdy zemřel Albrecht, který měl pouze dceru Prudencii, není znám žádný Kutovec z Úrazu.

---

⁹⁶ Valentin URFUS, Václav Jan Kriegelstein ze Sternfeldu – „barokní“ právník ze západních Čech a spoluvůrce pokusu o revizi zemského zřízení na počátku 18. století, *Minulostí západočeského kraje* 23, 1987, s. 103–112.

⁹⁷ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody... I.*, s. 516. MERAVIGLIA, s. 13. Ottův slovník naučný XV., s. 364–365. A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika II.*, s. 168–169.

⁹⁸ Ottův slovník naučný XV., s. 438.

4.32.1 Benjamín Kutovec z Úrazu (†1599)

Byl písařem menších desek a hofrychtěrem králové. Držel rodový statek Hlubočepy a roku 1586 koupil Komořice.

4.33 Lobkovicové (též Lobkowiczové)⁹⁹

Ačkoliv se Lobkovicové nemohou chlubit svými předky hluboko ve středověku jako například Rožmberkové či Valdštejnové a další, bezesporu jim patří významné místo v kulturních a politických dějinách země. Lobkovicové v dějinách vystupují až na drobné výjimky jako rod loajální k vládnoucím panovníkům a opěrný pilíř katolické víry v habsburské monarchii.

Legenda o původu Lobkoviců zaznamenaná Bartolomějem Paprockým z Hlahol jako „prapředka“ Lobkoviců uvádí jakéhosi příslušníka kmenu Lučanů, jehož jméno neslo přízvisko „z Lobec“. Ten bojoval proti Čechům, byl uvězněn a po propuštění odešel do Slezska, kde rod pokračoval pod jménem „z Lobkones“. Jeden z jeho potomků se pak údajně vrátil do Čech a založil rod Lobkoviců.¹⁰⁰ Skutečný původ Lobkoviců se vztahuje pravděpodobně k tvrzi Újezd poblíž České Lípy. Na konci 14. století je zde zmiňován jakýsi Mareš z Újezda. Jeho syn Mikuláš, zvaný Chudý, dvořan a úředník krále Václava IV, získal hrad Hasištejn a ves Lobkovice, kde vystavěl tvrz a začal se podle ní psát. Po jeho smrti v roce 1434 majetek si rozdělili jeho dva synové – Mikuláš, zdědil Hasištejn a založil hasištejnskou větev rodu, a Jan, který se stal zakladatelem větve Popelů z Lobkovic. Jméno popelovské větve je pravděpodobně odvozeno od vsi Popelov na Českolipsku. S touto vsí a následně se jménem rodové větve „Popelové z Lobkovic“ je spjata i lobkovická erbovní heslo „POPEL JSEM A POPEL BUDU“, které ve své druhé rovině symbolizuje pomíjivost života a nevyhnutelnost smrti. Bez zajímavosti není to, že toto erbovní heslo se udrželo po celou dobu existence rodu v původní české podobě, což nemá obdoby.

V hasištejnské rodové linii se do dějin zapsali dva humanističtí vzdělanci, Mikulášovi synové, Jan a Bohuslav Hasištejnští z Lobkovic. Jejich prasnovec Bohuslav Felix stál v čele stavovské protestantské opozice a řádně rozmnožil rodinné jmění. Ale na počátku 17. století tato rodová linie vymizela.

---

⁹⁹ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 91-93. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 567-574. Týž Modrá krev, s. 163-193. S. KASÍK – P. MAŠEK – M. MŽYKOVÁ, Lobkowiczové, dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002. Ottův slovník naučný XVI., s. 221-232 a XXVIII., s. 897. A. SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II, s. 164.

¹⁰⁰ Srov. Bartoloměj PAPROCKÝ z HLAHOL, Diadochus, Praha 1602.

Naproti tomu byla většina popelovská linie pravověrnými katolíky a získávala postupně větší a větší majetek, s čímž úzce souvisel i vzrůst rodového vlivu. Janovi potomci se rozdělili do několika dalších větví – bílinské, perucké, tachovské, duchcovské a později také chlumecké a zbirožské.

Výjimkou jinak katolické popelovské dynastie byl z bílinské větve pocházející luterán a jeden z předáků stavovské opozice Vilém starší z Lobkovic († 1626), který se roku 1618 osobně podílel na pražské defenestraci. Za krátké vlády Fridricha Falckého zastával úřad nejvyššího hofmistra, ale po Bílé hoře byl odsouzen k smrti a veškerý majetek mu byl zkonfiskován. Díky vlivným příbuzným mu byl trest změněn na doživotní žalář.

Opačnou stranu než jeho příbuzný Vilém v náboženských rozbrojích 17. století zvolil Jiří Popel z Lobkovic († 1607) ze zbirožské větve Lobkoviců. Jiří patřil mezi nejvýznamnější katolické představitele zemské správy a byl oporou císařské politiky v Čechách. Roku 1585 se stal nejvyšším hofmistrem království Českého. Později ovšem upadl v nemilost. Ambiciózní Jiří chtěl získat úřad nejvyššího purkrabí a využil situace, kdy císař Rudolfa II. neobsadil úřad po smrti Adama z Hradce v roce 1596, který nastoupil na místo Viléma z Rožmberka. Nechal vytvořit stížný spis, který kritizoval dosavadní vlažný postoj panovníka k obsazování úřadů a obsahoval stížnosti o neplnění slibů a povinností, jež měl vůči zemi.¹⁰¹ Spis se stížnostmi byl Jiřího bratrem Ladislavem podstrčen Šebestiánu Vřesovcovi z Vřesovic, který ho přednesl na sněmu. Ze spisu vyšlo najevo, že lidé nejsou spokojeni s císařovou vládou. Stavové stížnost nepodpořili, ale požadovali po císaři řádné prošetření spisu, a dokud císař nesplní své sliby, sněm nepovolí berně. Šebestián Vřesovec z Vřesovic vyšetřovatelům vše prozradil a všichni tři byli předvoláni před soud. Císař Rudolfu II. Jiřímu zkonfiskoval veškerý majetek a nechal ho uvěznit na hradě Lokti, kde také roku 1606 předčasně zemřel.

Chlumecká větev rodu nese svůj název podle statku Vysoký Chlumeč ve středních Čechách. Jejím zakladatelem byl Janův syn Ladislav († 1505). Jeho syn Ladislav (1501–1584) se stal oporou Habsburků v českých zemích. Ve své politické kariéře dosáhl úřadu nejvyššího hofmistra Království českého. Za svoje cenné služby získal v roce 1575 od císaře Maxmilána II. do držení říšská panství Sternstein a Neustadt v Horní Falci. Po jeho smrti se majetek rozdělil mezi syny Ladislava (1566–1621), Václava († 1596) a Zdeňka Vojtěcha (1568–1628), který rodový majetek po krátké době znovu sjednotil. Obrovský majetek získal jednak díky pobělohorským konfiskacím a také díky svatbě s Polyxenou z Pernštejna, bohatou vdovou po

---

¹⁰¹ Srov. Petr VOREL, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VII. 1526–1618*, Praha – Litomyšl, 2005. s. 395-399. Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha – Litomyšl 2003, s. 405.

Vilémovi z Rožmberka.¹⁰² Zdeněk Vojtěch byl jedním z nejvýznamnějších členů tohoto rodu.¹⁰³ V roce 1599 se stal nejvyšším kancléřem Království českého. Profiloval se jako nesmlouvavý katolík a jeho nástup do funkce přinesl vzrůst vlivu katolické kliky u habsburského dvora. Byl proti Rudolfovu Majestátu, který ze své pozice dokonce odmítl podepsat. V době stavovského povstání byl vypovězen z Čech, byl mu zkonfiskován veškerý majetek a Zdeněk Vojtěch byl nucen uprchnout do Vídně, kde nadále setrval na císařské straně. Odměnou mu bylo povýšení lobkovického rodu mezi rody knížecí.

Dědicem lobkovického majetku se stal jejich jediný syn Václav Eusebius z Lobkovic (1609–1677). Svoji kariéru zahájil v armádě, v roce 1650 se stal prezidentem dvorské válečné rady a přes diplomatické mise (například vedení poselstva na volební sněm ve Frankfurtu nad Mohanem v letech 1657–1658) vedla do úřadu nejvyššího hofmistra a prezidenta tajné rady. V jeho rukou se tak prakticky soustředila moc nad habsburskou zahraniční politikou a stal se nejdůležitějším mužem na dvoře císaře Leopolda I. Prosazování spojení s Francií ho však nakonec připravilo o pozici u dvora. V roce 1674 zatčen a internován na svém zámku v Roudnici nad Labem, kde v domácím vězení prožil poslední tři roky svého života. Po jeho smrti nastoupil do role vedoucího představitele rodu jeho nejstarší syn Ferdinand August z Lobkovic a převzal rodový majorát, který byl spojen s tituly knížete lobkovického a vévody zaháňského.

Od poloviny 18. století existují dvě lobkovické knížecí rodiny – mělnická a roudnická. V 19. století se ještě dále rozvětvili, roudnická na linii dolnobeřkovickou a křimickou, a mělnická na linii drahenickou.

4.33.1 Kryštof z Lobkovic (1549–1609)

Kryštof pocházel z bílinské větve Popelů z Lobkovic. Byl bratrem výše zmíněného Viléma staršího z Lobkovic. Vzdělání získal nejprve u jezuitů v Klementinu, později studoval

---

¹⁰² K osobě Polyxeny Lobkovické z Pernštejna Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha 1996. Marie RYANTOVÁ, Polyxena z Lobkovic, in: Milena LENDEROVÁ a kol., *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha 2002, s. 67-103, TÁŽ, Polyxena z Lobkovic a její hospodářská činnost, in: Petr VOREL (usp.), *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8. - 9. 9. 1993 v Pardubicích*, Pardubice 1995, s. 105-114.

¹⁰³ K osobě Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic např. Pavel MAREK, *Svědectví o ztrátě starého světa: manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005; TÝŽ, *Poselství lásky a osamění. Manželské soužití Zdeňka a Polyxeny z Lobkovic*, HO 12, 2001, s. 114-119; Štěpánka KUTIŠOVÁ, *Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic. (Pokus o profil osobnosti)*, in: Václav BŮŽEK (ed.), *Příspěvky ke každodenní kultuře novověku*, České Budějovice 1995 (=Opera historica 4), s. 91-105 či Petr KOPIČKA, *Dvůr Zdeňka Vojtěcha a Polyxeny z Lobkovic ve dvacátých a třicátých letech 17. století*, Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (=Opera historica 7), s. 469-493. K jeho sídlům ve Vídni více Jiří KUBEŠ, *Sídelní strategie knížat z Lobkovic ve Vídni*, in: *Porta Bohemica. Sborník historických prací 3*, SOA Litoměřice 2005, s. 86-119.

v Itálii. V roce 1570 jej císař Maxmilián II. vybral jako doprovod arcivévodkyně Anny na její cestě do Španělska. Ve Španělsku zůstal Kryštof devět let.

Po svém návratu v roce 1579 byl jmenován nejvyšším komořím, roku 1592 prezidentem rady nad apelacemi a v roce 1599 nejvyšším hofmistrem. Vzhledem k jeho velkým politickým a jazykovým schopnostem byl často pověřován diplomatickými úkoly. Při jedné z cest navštívil italské poutní místo v Loretu a po návratu do Horšovského Týna vystavěl v jeho zámeckém parku první dodnes stojící českou loretu. Byl také humanistickým básníkem, psal latinské verše. Kryštof nepatřil k nejlepším hospodářům, zadlužil se, a protože se mu nedostávalo peněz, prodal například pražský Lobkovický palác (dnes Schwarzenberský) svému vzdálenému příbuznému, nejvyššímu hofmistru Jiřímu Popelovi z Lobkovic.

4.34 Markvartové z Hrádku¹⁰⁴

Predikát z Hrádku užívalo v Čechách a na Moravě mnoho rytířských rodů i jednotlivých osob. Markvartové náleželi k rodu rytířů z Hrádku (erbu břevna), kteří odvozovali svůj původ od tvrze Hrádek u vsi Sviňomazy nedaleko Stříbra na Plzeňsku. Do stejné rodiny patřili Lopatové, Drzděrové a Kulové z Hrádku. Na Plzeňsku se také vyskytují ještě rytíři z Hrádku odvozující svůj původ od Drslaviců – Sulkové, Stachové a Zálezští z Hrádku.

Koncem 14. století žil Markvart z Hrádku, od něhož jeho rodová linie převzala příjmení. Jeho potomci se rozvětvili do tří linií. Nejdéle přetrvala linie Linhartova, která vymřela a s ní i celý rod Markvartů z Hrádku v roce 1743.

4.34.1 Václav Arnošt Markvart z Hrádku a na Suchomastech (†1739)

Václav Arnošt byl synem Jana Pavla Markvarta z Hrádku ze svazku s jeho druhou manželkou Zuzanou Maxmiliánou Častolárovou. Oproti svému bratrovi Miroslavovi, který zvolil vojenskou kariéru, Václav Arnošt se věnoval právům a v pouhých dvaceti letech se stal radou nad apelacemi (1689). V roce 1693 byl přeložen k deskám zemským jako úředník podkomořího. V roce 1700 se stal místopísařem, krátce na to místosudím, v roce 1705 purkrabím hradeckého kraje, dva roky na to podkomořím a nakonec nejvyšším písařem, kterým byl do své smrti v roce 1739. Z dvojího manželství s Marií Karlou Odkolkovou z Újezdce (†1720) a Karolínou Isabelou z Malcánu měl čtyři dcery a dva syny. Mladší Václav Josef nastoupil vojenskou službu a zemřel v roce 1736. Starší František Václav pokračoval

---

¹⁰⁴ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 96-97. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 605. Ottův slovník naučný XVI., s. 870.

v otcových šlépějích a byl postupně radou nad apelacemi (1719), radou komorního soudu (1724) a hejtmanem Pražského hradu (1739). Neoženil se a v roce 1743 jím celý rod vymřel.

4.35 Mazancové z Frymburka¹⁰⁵

4.35.1 Bohuslav Mazanec z Frymburka (†1589)

Bohuslavem získala v roce 1558 původně pražská měšťanská rodina nejdříve erb a predikát z Frymburka a posléze i povýšení do vladyckého stavu na sněmu v roce 1561. Není jisté, kdy přesně se stal písařem menších desek, ale zcela jistě jím byl v letech 1563–1589.¹⁰⁶ Kromě dcer měl dva syny Jana a Karla. Ženatý byl dvakrát, první ženou byla Dorota Hyšpergárová z Koenigsheinu a druhou Alena Škopková z Otradovic. Po roce 1620 není znám žádný člen tohoto rodu.

4.36 Menšíkové z Menštejna¹⁰⁷

4.36.1 Jakub Mešík z Menštejna na Mokropsech († po 1614)

Jakub Menšík společně se svým synovcem Kašparem Menšíkem obdrželi asi roku 1576 erbovní list a příjmení z Menštejna. V roce 1577 byl Jakub přijat do vladyckého stavu. V roce 1584 se stal vrchním písařem při nejvyšším purkrabství, kde se zapletl v aféře Jiřího z Lobkovic usilujícího o úřad nejvyššího purkrabí. Právě Jakub vyhotovil na popud Jiřího z Lobkovic stížný spis, který byl potom na sněmu přednesen Šebestiánem Vřesovcem z Vřesovic a způsobil aféru kolem Jiřího z Lobkovic.¹⁰⁸ Za tuto službu mu byl vymožen úřad místosudího, který zastával od roku 1593 o roku 1601. V tomto roce se stal královským radou a prokurátorem, v roce 1603 purkrabím Pražského hradu. Na tento post v roce 1613 rezignoval. V roce 1600 vydal traktát *O mezích, hranicích, soudu a rozepři mezní*, který byl přijat zemským sněmem a potvrzen privilegiem Rudolfa II. jako zákoník. S manželkou Alžbětou Pětipeskou měl syny Jana, kterého Jakub přežil, a Václava Eusebia († po 1616). Jejich potomci postupně chudnou. Po roce 1720 není o této rodině zmínky.

---

¹⁰⁵ Srov. J. HALADA, Lexikon... II., s. 59. Ottův slovník naučný XVI., s. 1035.

¹⁰⁶ Jeho erb je zachycen na malbách č. 1 (úředníci z let 1563–1564) a č. 2 (úředníci z let 1586–1589).

¹⁰⁷ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 629. Ottův slovník naučný XVII., s. 109.

¹⁰⁸ Srov. s. 45.

4.37 Měsíčkové z Výškova¹⁰⁹

4.37.1 Bořivoj Měsíček z Výškova na Dolanech a Malechově

Předkové staročeské rytířské rodiny Měsíčků z Výškova drželi již od 13. století tvrz a ves Výškov u Chodové Plané na Tachovsku. Bořivoj vlastnil Dolany, které prodal v roce 1631, a Malechov. S první manželkou Dorotou Fremutovou vyženil Běhařov. Druhou manželkou byla Marie Karyková z Řezna. Měl syny Zikmunda a Jetřicha. V letech 1629–1634 byl písařem menších desek zemských. V roce 1623 za účast na stavovském povstání propadl k manství.

4.38 z Michalovic¹¹⁰

Predikát z Michalovic užívaly v českých zemích dva navzájem nepříbuzné rody, odlišného erbu i stavu. Páni z Michalovic vymřeli v 15. století a byly jednou z odnoží Markvarticů, ke kterým náleželi například též Valdštejnové.

Rytíři z Michalovic pocházeli z žateckých erbovních měšťanů. Erb obdrželi v roce 1554 bratři Petr a Bohuslav, řečený starší. Jeho tchánem byl matematik, básník a zároveň žatecký městský kancléř Valentin z Meziříčí, který udržoval styky s českým humanistou Bohuslavem Hasištejnským z Lobkovic. Bohuslav starší z Michalovic zastával několik úřadů městské správy. Vzdělanecko-úřednické prostředí zformovalo z několika Bohuslavových synů především Jana, který studoval na univerzitě ve Wittenbergu, kde se seznámil s předními humanistickými mysliteli té doby, jako byl například Melanchton. Po návratu v roce 1559 se stal žateckým městským písařem. Zemřel velmi mladý ve věku třiceti let v roce 1572. Měl dva syny Bohuslava a Jana Jiřího. Jejich potomci se po bělohorských událostech vystěhovali ze země.

4.38.1 Bohuslav z Michalovic na Rvenicích

Stejně jako jeho otec Jan získal Bohuslav na svou dobu mimořádné vzdělání především v právech. V letech 1590–1611 působil jako místopísař království českého a v letech 1611–1617 zastával funkci místokancléře, později byl jedním ze stavovských direktorů. Jak již bylo řečeno výše, jeho erb v rukopisech byl zabílen a to z důvodu ztráty cti za podíl na stavovském povstání. Bohuslav byl významným účastníkem povstání, jeho dům byl místem setkávání stavovské opozice. Zde byla poprvé čtena *Apologie* a další spisy

¹⁰⁹ Srov. J. HALADA, Lexikon... II., s. 111. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 634. Ottův slovník naučný XVII., s. 154-155.

¹¹⁰ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 101. Ottův slovník naučný XVII., s. 277.

proti Ferdinandovi II., do nichž Bohuslav i zasahoval a opravoval je. V červnu 1621 byl popraven na Staroměstském náměstí. Jeho manželka Voršila z Vrtby, synové Jan Václav a Smil odešli ze země.

4.39 Mitrovští z Nemyšle¹¹¹

Pod predikátem z Nemyšle byl ve 14. a 15. století znám rytířský rod, který pocházel od tvrze Nemyšle na Tábořsku. V erbu měli původně stříbrný kůl v červeném poli, při povýšení do hraběcího stavu byly přidány dva klenoty a lvi jako štítonoši.¹¹² Nejstarším známým předkem tohoto rodu byl Litvín z Nemyšle, který zemřel okolo roku 1380. Jan z Nemyšle z jeho přímého potomstva koupil v polovině 15. století od Vratislavů z Mitrovic tvrz a statek Mitrovice u Sedlce, podle nějž se rod od 16. století začal psát. Mitrovice držel z tohoto rodu naposledy Bohuslav Mitrovský z Mitrovic a Nemyšle. V krátké době se rod rozrůstá, jeho členové se vyskytují v Radeníně, Hošticích, Prudicích, Bukové, ale také ve Slezsku a na Moravě. V 17. století zastávali významné zemské úřady v Čechách Jiří a Petr Mitrovští. Později však význam členů rodu Mitrovských v politickém životě Čech poklesl a příslušníci rodu se uplatňovali především ve veřejném životě Slezska.

Ve Slezsku jim patřily velkostatky Hrabyně a Vikštejn u Opavy. Na Moravě byl roku 1596 Václav Mitrovský z Nemyšle přisedicím zemského práva olomouckého kraje. V roce 1618 kupuje Jindřich Mitrovský hrad a statek Mítrov v Jihlavském kraji, nicméně jméno hradu a statku s rodem Mitrovských do té doby nesouviselo. Jan Baptista Mitrovský z moravské větve rodu se mimo jiné také zabýval studiem botaniky. Byl členem různých přírodopisných spolků a v Brně zřídil zahradu přístupnou i pro širokou veřejnost. Jeho bratr Maxmilián Josef se věnoval vojenské dráze, kde dosáhl hodnosti generála polního zbrojmistra. Bojoval mimo jiné také v sedmileté válce a roku 1769 byl povýšen do hraběcího stavu. Jan Nepomuk Mitrovský byl vrchním horním ředitelem na Moravě a určitou dobu spravoval i vrchní mincmistrovský úřad v Čechách. Ve vojenské kariéře se nejvíce vyznamenal Josef Antonín František Mitrovský (1733–1808), syn Jana Nepomuka, který byl od roku 1748 profesionálním vojevůdcem, rytířem řádu Marie Terezie a dosáhl hodnosti generála polního zbrojmistra. Hrabě Josef Antonín František patřil do okruhu moravských osvícenců a udržoval styky s významnými evropskými filozofy. Jan Křtitel (1763–1811), rada

¹¹¹ Srov. J. HALADA, Lexikon... II., s. 115-116. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 646-647. Týž, Modrá krev, s. 209-210. MERA VIGLIA, s. 149. Ottův slovník naučný XV., s. 364-365. Ivan DYBA, Hrobka hrabat Mitrovských z Mitrovic a Nemyšle a barevná znaková výzdoba v kostele v Doubravníku, Genealogické a heraldické informace 2002, s. 57-68.

¹¹² V erbovnících jsou erby bez polepšení, česká větev povýšena nebyla.

moravského gubernia, nejvyšší zemský sudí a nejvyšší zemský komoří Markrabství moravského, se zabýval převážně přírodními vědami, především botanikou. Byl rozhodným zastáncem josefínského státního modelu, podporoval vznik hospodářských společností a snažil se o racionalizaci zemědělství a odstraňování roboty. Do politických dějin se asi nejvíce rod Mitrovských zapsal zásluhou Antonína Bedřicha (1770–1842), pozdějšího moravského zemského hejtmana, který podporoval rozvoj průmyslu a obchodu, školství a vědy. Účastnil se na založení Františkova muzea v Brně. Podporoval budování moravského zemského archivu a zájem a práci moravského stavovského archiváře a historiografa Antonína Bočka. Nesl rovněž finanční náklady na vydání prvních svazků moravského diplomatáře.

4.39.1 Petr mladší Mitrovský z Nemyšle a na Jetřichovicích (†1656)

Petr, z české linie rodu, byl synem Viléma Mitrovského z Nemyšle a Anny z Běšin. S Annou ze Střížele měl syna Viléma Jindřicha. U desk zemských roku 1629 působil jako úředník podkomořího a před rokem 1656 jako úředník králové. Jako úředník králové je též uveden na malbě č. 8 z roku 1666 pro úředníky z let 1661–1667.

4.39.2 František Sezima Mitrovský z Nemyšle a na Jetřichovicích (1668–1720)

František Sezima byl synem Viléma Jindřicha a Anny Kateřiny z Doudleb. Z prvního manželství s Kateřinou Barborou ze Žampachu †1715 měl syny Jana Josefa, Ferdinanda a Jana Václava. Jeho druhou manželkou byla Anna Maria Eleonora Gabriela Clary von Spärbersbach (†1757). Jeho erb je vyobrazen na malbě číslo 12 z roku 1708 pro úředníky z let 1705–1712, kde mu náleží místo úředníka podkomořího při deskách zemských.

4.40 z Mühlendorfu (též Müllerové z Mühlendorfu)¹¹³

4.41 Donát Josef z Mühlendorfu

Do českého rytířského stavu byl povýšen otec Donáta Josefa Jan Jiří Müller, lounský rodák a významný právník, v roce 1749. Úředníkem podkomořího při deskách zemských byl Donát Josef zhruba v letech 1771–1774. Vlastnil dům v Jezuitské ulici na Starém Městě pražském, kde zřídil obrazárnu a přírodovědecký kabinet.

---

¹¹³ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 661. MERAVIDGLIA, s. 18.

4.42 Nell z Nellenberka (též z Nellenbergu i Nellenburgu)¹¹⁴

Původně měšťanská erbovní rodina, která získala inkolát v Čechách roku 1722. Získal ho Jan Petr (*1672), který se v roce 1710 stal správcem pošt v Praze. Za svoje zásluhy byl v roce 1717 povýšen do rytířského stavu. Od roku 1821 rod náležel do stavu rakouských svobodných pánů.

4.42.1 František Antonín Nell z Nellenberka a Damenachru (†1777)

František Antonín byl v roce 1750 písařem menších desek zemských. V letech 1753–1764 zastával místokomornický úřad.

4.43 Nosticové (též Nostitzové)¹¹⁵

Nosticové byli zprvu nevýznamný hornolužický rytířský rod pocházející z Nostitz u Budyšína. Odtud se dostávají do Slezska a do Čech, kde na významu a majetku získávají v pobělohorském období.

V Čechách se jako první v roce 1526 objevuje a později získává inkolát Hanuš, který získal malý statek v okolí Prahy, kde se usadil. Za stavovských bouří se Otto Nostic postavil na císařovu stranu, stal se říšským dvorským radou a začal skupovat zkonfiskované statky, díky čemuž se prosadil mezi českou šlechtou. Od něj se pak odvíjí dvě linie českého nostického rodu – rokytnická a tzv. mladší. Císařská apelační rada Jan Mikuláš koupil v roce 1627 Rokytnici v Orlických horách. S druhou manželkou Žofií měl syny Ottu, zakladatele větve rokytnické a mladšího Jan Hertvíka, zakladatele mladší větve. Ottův syn Kryštof Václav (1648–1712) roku 1673 společně se svým strýcem Janem Hartvíkem získal lénem hrabství Rieneck a obě linie se pak psaly jako Nostic-Rieneck. Roku 1675 povznesl Kryštof Václav tuto linii rodu do českého a roku 1692 do říšského hraběcího stavu. Rokytnická větev rodu vymírá po meči v roce 1890 Josefem hrabětem z Nostic (1821–1890). Po druhé světové válce byli hrabata Nostic-Rieneckové z Čech vysídleni a odsunuti do Rakouska a jejich majetek byl zkonfiskován.

4.43.1 Josef Vilém hrabě z Nostic a Rienecku etc. (†1787)

¹¹⁴ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 13. MERAVIGLIA, s. 82-83.

¹¹⁵ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 106-107. Jiří Hás – Jaroslav Tovačovský, Genealogie Nosticů z Nostic, Heraldika 2002, č. 1/2, s. 3-34. Jiří HÁS, Šlechtické rody na Rychnovsku, Praha 2001, s. 60-62. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 25-26. Týž, Modrá krev, s. 215-217. MERAVIGLIA, s. 152-153. Ottův slovník naučný XVIII., s. 435-337.

Josef Vilém byl vnukem Kryštofa Václava a synem Jana Karla z rokytnické větve rodu s jeho druhou manželkou Annou Marií Karolínou von Fuchs. Kariéru zahájil jako prezident nad apelacemi, kterým byl v letech 1749–1757. V tomto roce získal úřad nejvyššího sudího a v roce 1760 povýšil do hodnosti nejvyššího komorníka království Českého. S Aloisíí Ludvikou von Metsch měl jediného syna Jana Josefa.

4.44 Pachtové z Rajova¹¹⁶

Předek Pachtů Jiří byl poddaný z Horšovského Týna, ale díky vzdělání se stal rektorem škol v Kolíně nad Labem a vyženil tu jmění. Jan Pachta Budynský (asi 1578–1621), univerzitní mistr (1580–1582) a královský rychtář v Kolíně, obdržel pravděpodobně roku 1593 erbovní list. Erb a příjmení přešly na jmenovce Jana Pachtu, hejtmana tloskovského panství, jenž byl v roce 1628 povýšen do rytířského stavu. Do hraběcího stavu království Českého byl v roce 1721 s bratry a strýci povýšen boleslavský hejtman Jáchym Pachta.

4.44.1 František Josef hrabě Pachta (†1799)

František byl synem Jáchyma a Antonie Josefy ze Scheidlern. Od roku 1736 začal získávat důležité úřednické hodnosti, nejdříve se stal radou nad apelacemi a posléze soudcem zemským. V letech 1755–1774 byl nejvyšším mincmistrem a v letech 1766–1774 dvorským sudím. Nejvyšším sudím zemským byl od 1774 a poté co byl v roce 1783 zrušen úřad desk zemských, stal se prezidentem nového soudu zemského. S Terezií Karolínou hraběnkou Trappovou († 1786) měl syny Františka Jana (†1796), c. k. plukovníka, a Jáchyma Josefa (*1750), radu při apelacích (1783–1789).

4.45 Peceliové z Adlersheimu¹¹⁷

4.45.1 Adam Pecelius z Adlersheimu

Adam, syn chabařovického měšťana Ondřeje Petzelta (†1639), byl v roce 1632 povýšen do říšského rytířského stavu. Potvrzení rytířství pro českou korunu dosáhl v roce 1645. Při Adamově nobilitaci bylo zřejmě latinizováno jeho příjmení a přidán predikát z Adlersheimu. Možná je příbuznost s Andreasem Petzeltem a jeho bratrem Georgem, kteří

---

¹¹⁶ Srov. Michal FIALA, Erbovní listiny Archivu Národního muzea, Praha 2001, s. 92. J. HALADA, Lexikon... I., s. 110-111. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 52. MERAVIGLIA, s. 154-155. Ottův slovník naučný XIX., s. 27-29.

¹¹⁷ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 64. A. SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II, s. 560-561.

byli v roce 1643 nobilitováni císařským palatinem Vilémem hrabětem Slavatou z Chlumu a Košumberka.¹¹⁸ Adam byl císařským radou, sekretářem české dvorské kanceláře a v letech 1647–1662 místokomorníkem Království českého. Vlastnil panství Křemýže a tvrze Ohniče na Litoměřicku

4.45.2 Jan Jakub Pecelius z Adlersheimu

Také syn Adamův, Jan Jakub, zastával úřad císařského rady a úřad v zemské správě, byl též úředníkem králové při deskách zemských. Jan Jakub prodal dědictví po otci na Litoměřicku a zakoupil Pluhův Žďár na Jindřichohradecku, který vlastnil v letech 1692–1696.

4.45.3 František Karel Pecelius z Adlersheimu

Nejstarší syn Jana Jakuba František Karel dosáhl nejvyšších poct a největšího majetku. Po roce 1705 byl radou komorního a dvorského soudu a stejně jako otec působil jako úředník králové při zemských deskách, později po roce 1721 získal hodnost místokomorníka Království českého. Vlastnil Petrovice a Oploty u Prahy, Smilkov s Arnoštovicemi a nedaleké Heřmaničky. Po smrti Františka Karla Pecelia zdědil jeho majetek nezletilý synovec Jan Jindřich svob. pán z Bissingen.

4.46 Pětipeští z Chyš a Egerberka¹¹⁹

Starý český rytířský rod získal jméno podle hradu Egerberka (Lestkov) v blízkosti Klášterce nad Ohří a Kadaně, obce Chyše na Karlovarsku a obce Petipsy u Kadaně. Podle erbovní legendy zaznamenané Paprockým je za jejich předka považován Odolen ze Střížovic, který se proslavil roku 1158 ve službách českého knížete Vladislava II. a německého císaře Fridricha I. Barbarossy, když spolu se dvěma druhy přebrodil řeku Addu při obléhání Milána a tím ukázal cestu k obléhanému městu císařskému vojsku. Za odměnu dostal Odolen erb, na kterém je ve stříbrném poli modrý vlnitý pruh znázorňující řeku. Ve skutečnosti je jako držitel Chýš znám až ve druhé polovině 13. století jakýsi Vilém. Jeho syn Frycek vlastnil Pětipsy a společně se svým bratrem Vilémem získali Egerberk a začali se psát Pětipeští z Chyš a Egerberka. Přítomnost Pětipeských z Chýš na dvoře Karla IV. dokládá erbovní galerie na hradě Laufu u Norimberka. V hierarchii přibližně stovky šlechtických rodů byli „páni z Chyš“

---

¹¹⁸ Srov. Vladimír Jan SEDLÁK, Ze slavatovské heraldiky II, Genealogicko-heraldické listy 1973, č. 22, s. 3-7.

¹¹⁹ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 115-116. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 74. Týž, Modrá krev, s. 215-217. MERAVIGLIA, s. 21.

vyobrazení na padesátém místě.¹²⁰ Růst rodového majetku a společenské prestiže Pětipeských se nejvýrazněji odrazil v získání podílu na politické moci – v letech 1409-1415 byl Mikuláš Pětipeskému z Egrberku svěřen úřad nejvyššího zemského písaře. V 16. století většina Pětipeských sloužila ve vojsku. Na přelomu čtyřicátých a padesátých let 16. století zahájil svoji celoživotní vojenskou službu habsburským císařům Václav Pětipeský z Chýš na Blahoticích. Postupně sloužil v taženích Karlu V., Ferdinandovi I. a Maxmiliánovi II. Poslední bitvu jeho bratra Albrechta oslavil Bartoloměj Paprocký z Hlohol nejprve básnickou skladbou *Památka Čechům u Kheredes* vydanou již roku 1596 a dále ve své Historii o příbězích v Království uherském i jinde, jež byla součástí jeho *Diadochu*, vydaného roku 1602.¹²¹

Přídomek z Chýš se označoval také pražský erbovní měšťan Šimon Vokáč z Chýš a Špicberka, radní Nového města pražského. Přestože nebyl v příbuzenském svazku s Pětipeskými, osud jeho a jednoho z Pětipeských se přesto zkřížil. Šimon byl 27. odsouzcenem popraveným na Staroměstském náměstí. Řeč je o už zmíněném Šťastném Václavu Pětipeském z Chýš a Egerberka. Při českém stavovském povstání v letech 1618 až 1620 byl Šťastný Václav Pětipeský za odboj proti Habsburkům odsouzen k smrti. Na rozdíl od Šimona a dalších šestadvaceti odsouzcenů vyvázl a dokonce zahájil úspěšnou kariéru v zemských úřadech.¹²²

4.46.1 Šťastný Václav Pětipeský z Chýš a Egerberka (před 1585–1638)¹²³

V životě Šťastného Václava se prolnovalo několik typů šlechtické kariéry. Albrechtův syn vojenskou kariéru zahájil nejpozději v roce 1604, kdy se připravoval na svou účast na tažení české zemské hotovosti proti bočkajovcům, které se konalo následujícího roku.¹²⁴ V roce 1611 při vpádu pasovských žoldnérů se postavil do čela dvou jízdních praporů narychlo sebraného stavovského vojska.

¹²⁰ Vladimír RŮŽEK, Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361 (Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV.), SAP 38, 1988, s. 37-312, zde s. 117, 206.

¹²¹ Bartoloměj PAPROCKÝ z HLAHOL, O válce turecké a jiné příběhy. Výběr z Diadochu. Eduard Petřů (ed.), Praha 1982., s. 8.

¹²² Srov. výše s. 13.

¹²³ O Šťastném Václavu Pětipeském více – Václav BŮŽEK, Každodenní život na statech Šťastného Václava Pětipeského z Chýš očima hospodářských úředníků počátkem 17. století, in: Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi, ed. Marie Koldinská, Praha - Libri, 2003, s. 198-210 – Miroslav ŽITNÝ, Deník Šťastného Václava Pětipeského z Chýš z roku 1605, in: Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků, Opera historica, ed. Václav Bůžek, České Budějovice 2009, s. 187-262 – Miroslav ŽITNÝ, Křesťanský rytíř Šťastný Václav Pětipeský z Chýš na sklonku předbělohorské doby, Zpravodaj Historického klubu 21, č. 1-2, ed. Jiří Kocian, Praha 2010, s. 37-57.

¹²⁴ Miroslav ŽITNÝ, Deník Šťastného Václava Pětipeského z Chýš z roku 1605, in: Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků, Opera historica, ed. Václav Bůžek, České Budějovice 2009, s. 203-211

Vzestup jeho politické kariéry vyvrcholil zvolením do stavovského direktoria za rytířský stav po pražské defenestraci. Již za měsíc však žádal o zproštění tohoto úřadu, k čemuž však stavové nesvolili. Dvorská kariéra se omezila na období krátké vlády Fridricha Falckého, na jehož dvoře působil jako nejvyšší maršálek. Po porážce českého stavovského povstání Šťastný Václav Pětipeský přísahal věrnost císaři Ferdinandovi II. a pokračoval ve své úřednické kariéře (1626–1628 místosudí, 1629–1637 místokomoří Českého království).

4.47 (Hadové) z Proseče¹²⁵

4.47.1 Tomáš z Proseče (†1593)

Erb a predikát z Proseče získal v roce 1556 pražský knihtiskař Jan Had. Rod se rozvětvil do několika linií. V neznámém příbuzenském vztahu k Janovi, zvanému Kantor, je Tomáš povýšený v roce 1561 do rytířského stavu. Mezi roky 1563–1564 byl úředníkem králové při deskách zemských a vlastnil dvůr v Roztokách.

4.47.2 Jan Hošek z Proseče (†1612)

Tomášův syn v roce 1593 získal Jirny. Mezi roky 1586–1599 byl též úředníkem podkomořího při deskách zemských. Jeho syn Tomáš se účastnil stavovského povstání a byl odsouzen k manství. Jirny po jeho smrti v roce 1625 byly zkonfiskovány.

4.48 Přehořovští z Kvasejovic¹²⁶

Předek pozdější hraběcí rodiny Přehořovských, táborský měšťan Václav a později radní, obdržel roku 1511 erbovní privilegium. Po otcově smrti zdělili jeho synové Oldřich Ratibořice a Jan Přehořov. Jan (†1597) se stal táborským královským rychtářem a měl čtyři syny. Karel se přestěhoval do Prahy a v roce 1618 vstoupil do stavovského vojska, ale téhož roku umírá. Další syn Jan Šťastný se zachránil přestupem ke katolictví. Jeho syn Kryštof Karel působil jako rada dvorského a komorního soudu a byl hejtmanem bechyňského kraje. V roce 1643 byl povýšen do panského stavu.

---

¹²⁵ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...* I., s. 314. A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika* II, s. 423. *Ottův slovník naučný* X., s. 720. V. HAMAR, *O Hadech z Proseče a Pelerštejna*, *Listy heraldické a genealogické společnosti v Praze* 1975, sešit 7, s. 4-9.

¹²⁶ Srov. P. MAŠEK, *Šlechtické rody...* II., s. 118. *Ottův slovník naučný* XX., s. 116. Valentin URFUS, *Nejvyšší zemský sudí František Karel Přehořovský, barokní velmož, právník a ekonom v Čechách na počátku 18. století*, *Právněhistorické studie* 31, Praha 1990, s. 194-208.

4.48.1 František Karel hrabě Přehořovský z Kvasejovic (1645–1723)

Syn Kryštofa Karla František Karel dosáhl díky obratné finanční politice závratného společenského postupu. V letech 1688–1699 by nejvyšším mincmistrem, roku 1700 víceprezidentem komory, roku 1705 prezidentem nad apelacemi a v letech 1705–1717 nejvyšším sudím království Českého. Na počátku 18. století pro něj Giovanni Battista Alliprandi v Praze na Malé straně postavil významný barokní palác (dnes Lobkovický palác). Díky tomu a dalším stavebním podnikům se dosti zadlužil a tak roku 1716 prodal většinu svých panství. V roce 1711 založil v Benešově piaristickou kolej. Byl třikrát ženatý – s Annou Františkou Lamboy-Dessener, s Juliánou Dorotheou zu Tollet a Annou Františkou Pálffyovou z Erdödu. Jediný jeho syn František Josef Helfried byl po meči posledním příslušníkem tohoto rodu, otce přežil jen asi o měsíc a půl.

4.49 Rožmberkové¹²⁷

Rožmberkové, nebo také páni z Růže, jsou starým českým panským rodem a také jedním z nejvýznamnějších rodů v zemi. Jméno dostali po hradu Rožmberk, který zůstal jejich sídlem do počátku 14. století, kdy se Rožmberkové stali dědičnými pány nad majetkem po vymřelé větvi pánů z Krumlova. Přesídlili tak na Český Krumlov, který se stal až do roku 1602 rodovou rezidencí. V tomto roce musel Petr Vok, poslední představitel rodu, rodové sídlo prodat císaři Rudolfovi II. kvůli dluhům, které zdědil po jeho starším bratrovi Vilému z Rožmberka. Po prodeji Českého Krumlova si za své nové sídlo zvolil Třeboň.

Dvorní dějepisec Petra Voka Václav Březan v 17. století zaznamenal legendu o původu Rožmberků. Podle této pověsti praotec Vítek rozdělil své panství mezi svých pět synů a do erbu přidělil každému z nich jinou růži. Nejstarší Jindřich dostal zlatou růži na modrém štítě a s ní hradecké panství; druhorozený Vilém získal růži stříbrnou na červeném poli spolu s Landštejnem a Třeboní; třetího, Smila, obdaroval otec panstvím strážnickým a bystřickým a určil mu modrou růži na zlatém štítě; čtvrtý, Vok, si směl ponechat otcův erb s červenou pětilistou růží na stříbrném (bílém) poli a stal se pánem Rožmberka a Krumlova; konečně pátý, nemanželský syn Sezima, se spokojil s růží černou a panstvím ústeckým.¹²⁸

Tímto praotcem byl ve skutečnosti Vítek z Prčice (†1194), který ve druhé polovině 12. století patřil k významným členům přemyslovské družiny. Zakladatelem rožmberské větve

¹²⁷ Srov. Jaroslav PÁNEK a kol., Rožmberkové – rod českých velmožů a jeho cesta dějinami, České Budějovice 2011. Martin GAŽI (ed.), Rožmberkové. Stručný průvodce výstavou, České Budějovice 2011. Jaroslav PÁNEK, Poslední Rožmberkové, velmoži české renesance, Praha 1989. Ottův slovník naučný XXII., s. 28. Václav BŮŽEK a kol., Světy posledních Rožmberků, Praha 2011.

¹²⁸ Srov. Jaroslav PÁNEK, Poslední Rožmberkové... , s. 21.

Vítkovců byl jeho syn Vítek mladší z Prčice (též z Plankenberka, † po 1244). Syn Vítka mladšího Vok I. (1218–1262) někdy před rokem 1250 založil hrad Rožmberk a začal se psát „z Rožmberka“. Byl tak prvním, kdo přijal tento predikát. Vok I. se jako jeden z prvních Rožmberků výrazně prosadil ve vysokých dvorských a zemských úřadech Českého království i mimo něj – od roku 1255 byl nejvyšším maršálkem, od téhož roku hejtmanem v Horních Rakousích, asi od roku 1260 hejtmanem ve Štýrsku. Úřední hodnosti a také rozsáhlý pozemkový majetek získal zejména prostřednictvím četných vojenských tažení Přemysla Otakara II., jehož byl stoupencem už v dobách jeho odboje proti otcí. V roce 1259 založil klášter ve Vyšším Brodě, který se stal rodinnou hrobkou Rožmberků.¹²⁹

Přes počáteční odpor vůči panovníkovi a otevřenou podporu římského krále Rudolfa Habsburského ve sporu s Přemyslem Otakarem II. se nakonec na stranu českého krále přiklonili i Vokovi synové Jindřich a Vítek. Jindřich se v průběhu let výrazně zapojoval do nejvyšší politiky. V roce 1304 se společně s ostatní šlechtou a církví angažoval v obraně země před Albrechtem Habsburským, po smrti Václava III. roku 1306 si získal přízeň nového českého krále Rudolfa I a své přední postavení si Jindřich z Rožmberka zachovával i v době vyjednávání Jindřicha Korutanského s Habsburky. Od roku 1297 byl nejvyšším komorníkem a posléze se stal nejvyšším purkrabím pražským. Po vymření svých krumlovských příbuzných zdědil jejich majetek a přesunul rodinné sídlo na Krumlov.

Politická prozíravost Jindřicha I. umožnila jeho synovi Petru I. nejen úspěšnou osobní politickou kariéru, ale i mocensky povznést celý rožmberský rod. Vřelý vztah s Janem Lucemburským, vybudovaný především díky štědrým půjčkám Petra I. královské pokladně, vynesl Rožmberkům četná panství. Dokladem významného postavení Petra I. byl také jeho svazek s vdovou po Václavu III., Violou Těšínskou. Ta však krátce po svatbě umírá a matkou všech jeho dětí byla až jeho druhá manželka Kateřina z Vartenberka. S činností Petra I. bývá spojováno také vydání nejstaršího česky psaného právního dokumentu, Knihy rožmberské¹³⁰ obsahující poučení o soudním řízení na zemském soudu, jakési příručky pro soudce a další úřední osoby.

Prvorozeným synem Petra I. byl Jindřich II., jehož účast v bitvě u Kresčaku na straně českého krále, je dokladem Petrovy politiky budování pozice rodu jakožto panovnické opory. Druhorozenému synovi Petru II. byla vyhrazena duchovní kariéra. Z dalších třech synů měl dědice pouze Oldřich, jenž měl s Eliškou z Vartenberka syna Jindřicha, který se stal jediným držitelem rožmberské domény. Jindřich III. (†1462) se výrazně angažoval v dobové politice,

¹²⁹ K založení kláštera se podle legendy rozhodl po té, co byl díky modlitbám zachráněn z rozbořeně Vltavy. Tonoucí Vok prosící za záchranu je vyobrazen na obraze v klášteře ve Vyšším Brodě.

¹³⁰ Vincenc BRANDL, *Knihy rožmberská*, Praha 1872.

dvakrát zastával úřad pražského purkrabího (1396–1398, 1400–1403) a účastnil se obojího zajetí Václava IV. Byl jedním z hlavních představitelů panské jednoty založené v roce 1394 a jedním ze čtyř členů panské rady ustavené v roce 1401 a vládoucí na místo krále Václava IV. Po Václavově návratu ze zajetí a jmenování nových zemských úředníků se zcela logicky mezi nimi již Jindřich z Rožmberka nevyskytuje.

Když Jindřich III. zemřel, byl jeho syn Oldřich (1403–1462) nezletilý. Poručníkem devítiletého Oldřicha se stal jeho příbuzný Čeněk z Vartenberka, ten mu oficiálně předal vládu v roce 1417. Oldřich II. z Rožmberka, byl mimořádně schopný, ale i naprosto bezohledný politik, díky kterému Rožmberkové v 15. století dosáhly jednoznačného (zatím ještě nepsaného) prvenství v prostředí stavovské obce. Byl si vědom, že toto prvenství do značné míry zakládá především majetek a právě budování rodové domény věnoval velkou pozornost (dokázal administrativně sjednotit celé rožmberské dominium). Přestože zastával jasný názor v otázce náboženské orientace rodu a za husitské revoluce se postavil do čela katolického tábora, více než náboženský zápal mu byl blízký prospěch vlastní a rodové domény a neváhal ho nadřazovat všemu ostatnímu. Pokud chyběl legální nárok, vypomohl si falzem. Dal zhotovit řadu listin údajně starobylého původu, které udělovaly Rožmberkům rozsáhlé majetkové a politické výsady. Nejzávažnějším mezi nimi bylo padělané privilegium datované k roku 1360, jímž měl Karel IV. údajně potvrdit staré zřízení o vladařství v rožmberském rodu. Privilegiu zajišťovalo vladařskou hodnost v jednotném a nedělitelném dominiu vždy nejstaršímu členu rodu, zatímco ostatní mu měli být podřízeni. Tím že toto falzum nechal vložit roku 1493 do desk zemských, nabylo platnosti zákona a bylo uznáváno až do smrti posledního představitele rodu, Petra Voka z Rožmberka.

Vrcholem při zhotovování falz bylo vytvoření legendy o příbuzenství s italským knížecím rodem Orsiniů, kteří svůj původ odvozovali od bájného Aenea, ale i císaře Nerona. Tato fikce byla založena na podobnosti rožmberského a orsiniovského erbu.

Vladařství po svém otci Oldřichovi II. nejdříve převzal Jindřich IV, po jeho předčasné smrti je Oldřich postoupil svému nejmladšímu synovi Janovi II. (prostřední syn Jošt se stal biskupem). Nástupnictví Petra IV. z Rožmberka jako Vladaře domu rožmberského rozhodně nebylo předurčeno již při jeho narození. Byl v pořadí až třetím synem Jana II. z Rožmberka. Správy rožmberského majetku se ujal až po smrti svého bratra Jindřicha V. a abdikaci druhého bratra Voka II. roku 1493. V roce 1497 se zasloužil o právní kodifikaci prioritního postavení rožmberských vladařů v rámci české stavovské obce. V tomto roce bylo přijato sněmovní usnesení, kterým byl stanoven zasedací pořádek nejvyšších úředníků na zemském

soudu.¹³¹ Ustanovení o předním postavení Rožmberků se pak objevila ve Vladislavském zřízení zemském z roku 1500 – „Za právo jest, kterak v soudu zemském sedají. Nejprvé král Jeho Milost má seděti na duostojenství stolice své v soudu zemském a mezi nohami Jeho Milosti nejvyšší purkrabie pražský a po pravé ruce královské pán z Rožmberka, kterýž by v soudě seděl, a podlé něho nejvyšší hofmistr zemský.“¹³²

Petr IV. se těšil přízni krále Vladislava Jagellonského, což dokládá i Petrovo jmenování jedním z poručníků mladého Ludvíka Jagellonského. Tato jeho činnost byla završena účastí na Ludvíkově korunovaci o rok později, kdy spolu se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu nesl korunu.¹³³

Ve své závěti Petr ustanovil proti principu seniorátu vladařem svého synovce Jana III., duchovního a druhorozeného syna Petrova bratra Voka. To vyvolalo odpor Janových bratří Jindřicha VII., Jošta III. a Petra V. a ti si zvolili za svého vladaře Jindřicha. Rozhořel se spor o rožmberské dědictví, které nakonec vyústilo v krátkou vládu Jindřicha VII., který umírá při tažení k Moháči roku 1526. Když roku 1532 zemřel Jan III., byli z mužských potomků naživu pouze jeho bratři Jošt a Petr. „Nakrátko“ byla situace zachráněna Joštovými potomky Vilémem (1535–1592) a Petrem Vokem (1539–1611), posledními Rožmberky v dějinách.

Poslední vladař domu rožmberského, celým jménem Petr Vok Volf, se narodil roku 1539 jako poslední ze sedmi dětí Jošta III. z Rožmberka a Anny z Rogendorfu. Jošt III. umřel pouhých čtrnáct dní po jeho narození, a tak byl Petr Vok vychováván u svých příbuzných na jindřichohradeckém zámku. Poté, co se vlády nad rodovým dominiem v Petrových šestnácti letech ujímá starší bratr Vilém, stává se Petr Vok v rodové hierarchii druhým nejvýznamnějším členem rodu. Příklon Petra Voka k luteránství je důvodem sporu mezi ním a Vilémem a právě víra Petra Voka byla důvodem, proč jej král Ferdinand I. nejmenoval svým komorníkem. Posledního Vladaře domu rožmberského však politika nezajímala tolik, jako svého bratra a do veřejného života vstoupil roku 1571 pouze jako bechyňský krajský hejtman. Po smrti bratra Viléma roku 1592 se však ujal rodového dědictví, které dokázal i přes jeho velkou zadluženost zachránit i za cenu ztráty rodového sídla Český Krumlov a dalších panství. Aby si udržel postavení v české stavovské obci, zmírnil své výrazné vystupování na podporu českobratrské církve a vstoupil do stavovské politiky.

V dubnu roku 1611, půl roku před svou smrtí, učinil Petr Vok zásadní čin pro české země. V tu dobu vpadli do Čech pasovští vojáci, kteří se domáhali svého slíbeného žoldu od

---

¹³¹ SOA Třeboň, Cizí rody – z Rožmberka, inv. č. 3/35.

¹³² Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ (ed.), Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny, Praha 2007, s. 108.

¹³³ Peter BALOG a kol., Rožmberkové..., s. 66.

císaře Rudolfa II. Protože císař nechtěl žold vydat a jeho bratr Matyáš tolik peněz neměl, nezbylo Petru Vokovi nic jiného, než půjčit vládě 100 000 zlatých. Kvůli tak vysoké sumě musel nechat roztavit stříbrný rodový poklad. Díky tomuto činu pasovské vojsko odtáhlo z Čech, které by jinak žoldáckým nájezdům jen těžko odolávalo. Ačkoliv mu bylo slíbeno, že mu bude celá částka vrácena, Petr Vok se toho již nikdy nedočkal. Umřel 6. listopadu 1611 jako poslední představitel významného rodu Rožmberků.

4.49.1 Vilém z Rožmberka a na Českém Krumlově

„Čtvrtý, Vilém, narozen léta Páně 1535 dne 10. měsíce března v čtvrtú hodinu před polednem, jakož paní máté poznamenala i kancléř Albín, na znamení Blíženců, na zámku Šicendorfu v Rakousích. Jemuž kmotrem byl a jej při svatém křtu držel pan Jan Hofman, svobodný pán z Grunpuchlu a z Strocha.“¹³⁴ Takto zaznamenal narození Viléma z Rožmberka kronikář Václav Březan. Vilém, stejně jako jeho bratr Petr Vok, se narodil ze svazku Jošta III. a Anny z Roggendorfu, o něž se přičinil sám král Ferdinand I., který si tak chtěl udržet podporu mocného rožmberského rodu. Anna byla společnicí královny Anny Jagellonské a její otec i strýc patřili mezi nejspolehlivější královské úředníky.

Jošt zemřel 15. října 1539 a správy rodového dědictví se tak ujímá jeho bratr Petr V. Kulhavý. Jakožto bezdětný s velkou pečlivostí připravoval rodové dominium pro převzetí synovcem Vilémem, jakmile nabude zletilosti. Dvě zcela rozdílné povahy Petra V. a vdovy Anny z Roggendorfu však zapříčinily roztržku, kterou musel vyřešit až Ferdinand I. jež se obával rozvrácení dobrých vztahů mezi těmito dvěma aristokratickými rody. Petr V. vyplatil Anně její věno a ta odjela zpět ke své rodině do Rakous, děti zůstaly v Čechách. Petr se však o ně nedokázal sám postarat, a tak Petra Voka s jeho sestrami svěřil do péče Anny Rožmberské, vdově po Jindřichovi VII. z Rožmberka do Jindřichova Hradce. Vilém z Rožmberka byl poslán do Mladé Boleslavi k Arnoštu Krajíři z Krajku, kde měl získat vzdělání odpovídající jeho poslání jako vladaře rožmberského domu. Ačkoliv vzdělání zde bylo na velmi dobré úrovni, Petr se zalekl Arnoštova příliš otevřeného postoje k zakázaným konfesím a vzal roku 1542 Viléma zpět do Českého Krumlova. Díky příbuzenským konexím se Vilém dostal na studia do pasovského ústavu pro mládež z aristokratických rodin, které mělo mezinárodní prestiž.

K převzetí vlády nad rožmberským dominiem se uskutečnilo v půli května roku 1551, kdy bylo Vilémovi pouhých 16 let, ačkoliv dle Zemského zřízení z roku 1549 zletilosti se dosahovalo dovršením dvacátého roku věku. Ferdinand I. však využil své pravomoci

---

¹³⁴ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků I*, Praha 1985, s. 14.

zplnoletit sirotka dříve.¹³⁵ V době převzetí majetku se stal Vilém z Rožmberka nejbohatším českým velmožem, který ovládal 6 – 7 % českého obyvatelstva. Takovéto moci již rod nikdy nedosáhl. Vilém z Rožmberka dokázal za své téměř čtyřicetileté vladařství pozvednout prestiž rodu až na samý vrchol. Vždy prosazoval svůj názor tak, aby rožmberský rod neutrpěl žádnou újmu a to i s rizikem, že se bude muset postavit na odpor samotnému králi.

Hned roku 1551 se Vilém zúčastnil cesty do Itálie s výpravou české šlechty, která jela uvítat do italského Janova Marii, manželku následníka českého trůnu Maxmiliána II. Sedmiměsíční cesta znamenala pro Viléma získání cenných zkušeností a kontaktů s představiteli předních českých rodů.

Záhy po svém návratu z Itálie se musel mladý vladař naplno zapojit do zápasu o obnovení výsadního postavení Rožmberků mezi českou šlechtou. Jednalo se o zápas, který započal již za života Petra V. a pokračoval v době poručnické vlády. Byl to boj s celostátním dosahem, neboť proti sobě stály stavy na straně jedné a panovník na straně druhé. Snahou Habsburků již od počátku své vlády bylo co nejvíce omezit postavení stavů a usilovali o to, aby v čele stavovské obce byli osoby jemu oddané a nehájící tak urputně postoje o podílu moci stavů ve státě. Jednou z takových osob byl Jindřich IV. z Plavna (1510–1554). Jindřich IV. z Plavna patřil k německému rodu, jehož jedna větev se usadila v západních Čechách a udržela si tam národnostně německý ráz.

Česká šlechta z počátku neměla valný zájem o dosažení vídeňských úřadů, ale Jindřich si uvědomoval příležitost, jaké se tímto otevírají, a dokázal si získat přízeň samotného krále. Docílil toho, že jako první český šlechtic byl povolán do tajné rady a roku 1542 se stal nejvyšším kancléřem České koruny. Ferdinand I. jej dokonce pověřil dohledem nad jeho synem arciknížetem Ferdinandem poté, co zde byl ustanoven jako místopředseda v Čechách. Díky své politické taktice získal četná pohraniční panství, čímž na česko – saském pomezí vytvořil rozsáhlé dominium. V dalším mocenském vzestupu dříve nepřilíš významného rodu stáli v cestě k absolutnímu vrcholu již jen Rožmberkové. Jindřich tak započal otevřený boj proti jednomu z nejváženějších rodů v Českém království. Jedinečnou příležitost k tomu poskytla mocnému kancléři příprava nového zemského zřízení, které mělo natrvalo zakotvit posílení královské pravomoci. Jindřich požadoval, aby ve vstupních Artikulích o důstojenství, mocnosti a soudu Jeho Milosti Královské bylo uzákoněno výsadní postavení knížat z Plavna přede všemi ostatními českými šlechtici.¹³⁶ Do zemského zřízení se dostal rozporný článek, který sice zdůrazňoval, že v Čechách jsou pouze tři stavy – páni, rytíři a královská města,

¹³⁵ Josef a Hermenegild JIREČEK (ed.), *Zřízení zemská království Českého XVI. věku*, Praha 1882, s. 222.

¹³⁶ Srov. Jaroslav PÁNEK, *Vilém z Rožmberka – politik smíru*, Praha 2011, s. 148-149.

zároveň ale nadřazoval knížata nad všechny tyto stavy.¹³⁷ Knížatům z Plavna zlepšila jejich postavení i novelizace oddílu o větším zemském soudu. Dle Vladislavského zřízení zemského v něm doposud na nejčestnějším místě hned po králi zasedal rožmberský vladař. Nyní však byla nad Rožmberky postavena všechna knížata usídlená v Čechách, tedy též knížata z Plavna.¹³⁸

V této době teprve čtrnáctiletý Vilém nemohl do těchto procesů zasáhnout a jeho poručníci patrně neměli odvalu. To se změnilo po jeho návratu z Itálie. Vilém byl opakovaně Ferdinandem I. vyzýván k zasednutí do zemského soudu. Vilém si ale velmi dobře uvědomoval, že pokud ustoupí ze své oprávněné první pozice jednou, v budoucnu ji už neobhájí a vlastně tím mlčky uzná nadřazenost knížat z Plavna. Proto se Vladař domu rožmberského králi omluvil a zároveň krále požádal o navrácení privilegií rožmberskému rodu. Touto výzvou povzbudil ostatní příslušníky vysoké šlechty k vystoupení proti změnám zemského zřízení, které znamenaly jasné oslabení práv panského stavu. Roku 1554 tak otevřeně vypukl boj mezi stoupenci Viléma z Rožmberka na jedné straně a stoupců knížat z Plavna na straně druhé. Celý spor se táhl až do roku 1556. Během této doby docházelo k neustálému přelévání sil a podpory z jednoho tábora do druhého. Vilém z Rožmberka měl ale po celou dobu sporu jistou převahu. Vliv hrálo především množství Rožmberkova majetku a také náhoda. V důsledku úmrtí několika plavenských přívrženců se ve vládě uvolnila místa, která obsadili právě podporovatelé Rožmberka. 19. května 1554 při válečném tažení zemřel dokonce Jindřich IV. z Plavna a jeho synové již nebyli tak průbojní. Dlouhý spor o přednost v hierarchii českého panstva nakonec skončil kompromisem. Přednostní postavení rožmberského vladaře bylo uznáno v rámci zemského soudu, právo na čelní postavení na zemském sněmu a v královské radě uhájila knížata z Plavna.

Až do roku 1560, kdy se stal nejvyšším komorníkem království Českého, stál Vilém mimo českou vládu. V hierarchii zemských úředníků je nejvyšší komorník na čtvrtém místě. To byl ovšem pouze začátek Vilémovy stoupající politické kariéry, ve které mu pomohla zejména slabá osobnost krále Maxmiliána II. Situace vyvolaná neúspěšným tažením Maxmiliána II. do Uher proti Turkům přiměla Viléma z Rožmberka postavit se do čela stavovské obce v zápase o berní reformu. Na sněmu v roce 1567 se Vilémovi podařilo prosadit jeho návrh a český zemský sněm rozhodl, že šlechtický majetek bude nadále osvobozen od daní a tato povinnost bude náležet pouze neurozeným stavům. Vilémova píle a důslednost v prosazování zájmů české šlechty doznala uznání 26. května 1570, kdy se konal

---

¹³⁷ Čl. A9 viz Josef a Hermenegild JIREČEK (ed.), *Zřízení zemská království Českého XVI. věku*, Praha 1882, s. 138.

¹³⁸ Čl. A15 viz tamtéž, s. 142.

generální sněm. Po smrti nejvyššího purkrabího Jana mladšího Popela z Lobkovic neměli představitelé stavů pochyby o jeho nástupci. Tuto funkci Vilém vykonává celých dvaadvacet let až do konce svého života jako nesesaditelný předseda české zemské vlády.

Vrcholem jeho politické a diplomatické aktivity byla politická mise roku 1572–1573 s úkolem získat po vymření jagellonské dynastie polskou korunu ať již pro samotného Maxmiliána II., nebo jeho druhého syna Arnošta. Nakonec však volba padla na bratra francouzského krále Jindřichem z Valois. Rok po volbě svého krále byla polská šlechta postavena před stejnou situací. Jindřicha z Valois využil úmrtí svého bratra Karla IX. a rozhodl se dát přednost mnohem lákavějšímu francouzskému trůnu a uprchl z Polska. Po útěku Jindřicha z Valois se pozornost Poláků obrátila k Vilému z Rožmberka, který své kvality předvedl v první volební agitaci, byl příbuzné národnosti a další výhodou spatřovala polská šlechta v bohatství Vladaře domu rožmberského. To vrazilo klín mezi něj a Maxmiliána II. Vilém vsadil na jistotu a po jistých tajných vyjednáváních s polskou stranou se spokojil s funkcí nejvyššího purkrabí pražského a s tím i českého místokrále. Na příště se v polské volbě rozhodl hájit zájmy habsburského domu, snažil se zachovávat urovnané vztahy s Habsburky a být Maxmiliánovi II. a posléze novému českému králi Rudolfovi II. oporou.

Již před započítím kariéry v zemských úřadech Vilém pečlivě a soustavně budoval kontakty přesahující zemské hranice. V jeho zorném poli se objevila říšská knížata a nástrojem se staly dynastické sňatky s nimi. Svatba s Kateřinou Brunšvicovou se konala 28. února 1557 a Vilémovi otevřela cestu do vysokých kruhů říšských knížat, ke spřízněným dynastiím vládoucím v Lotrinsku, Prusku, Sasku či Braniborsku. Vilémův společenský vzestup měl i odraz politický. Nadále je na něj nahlíženo jako na diplomata, kterému jsou nakloněna říšská knížata, což je velice výhodné v případě řešení mezinárodních otázek.

Kateřina však umírá pouhé dva roky po svatbě a bez potomků. Svou pozornost Vilém opět upřel do zahraničí, a to k braniborským markrabatům a kurfiřtům z rodu Hohenzollernů. Spojením s dcerou braniborského kurfiřta Jáchyma II a vnučka polského krále Zikmunda I. Jagellonského Žofíí se Rožmberk dostal do okruhu nejmocnějších říšských knížat. Žofie zemřela po krátké nemoci v roce 1564 v necelých třiaadvaceti letech, aniž by Vilémovi porodila potomky.

K uzavření nového sňatku se Vilém odhodlal až roku 1578. Pozornost opět upřel za hranice země, tentokrát do Bavorska. Přestože byl nábožensky velmi tolerantní a jeho dvě předchozí manželky byly evangelického vyznání, tentokrát měl náboženský aspekt na výběr budoucí Vilémovi manželky vliv. Anna Marie, dcera luteránského stoupence markraběte Filiberta Bádenského, byla vychovávána na mnichovském dvoře v duchu přísného

katolicismu. Dvacetiletá Anna Marie v 1583 umírá a ani tentokrát sňatek nepřinesl Vilémovi vytouženého dědice. Opět se tak rozvinula sňatková diplomacie, rožmberský vladař se však tentokrát rozhlédl řadách české aristokracie. Vybral si dvacetiletou dceru Vratislava z Pernštejna – Polyxenu. Ani poslední Vilémovo manželství nedošlo naplnění v podobě pokračovatele rodu a po pěti letech ho ukončila Vilémova smrt. Veškerá pozornost se tak začala upínat na Vilémova mladšího bratra Petra Voka. Ale ani z jeho manželství s Kateřinou z Ludanic nevzešel vytoužený potomek a rožmberský rod tak měl svou budoucnost navždy zpečetěnu.

4.50 ze Saltzu (též Saltza)¹³⁹

Rod pocházel z Durynska. Maxmilián, syn hornolužického hejtmana, padl na Bílé hoře. Jeho pravnuke Georg Maxmilián získal v roce 1660 český inkolát. Užívali též predikát z Heidersdorfu a Lindau.

4.50.1 Václav Klement ze Saltzu

Václav Klement, syn Georga Maxmiliána, byl mezi lety 1722–1750 úředník králové při deskách zemských. Vlastnil Dolní Počernice a Vinoř u Prahy. Společně s bratrem Rudolfem Maxmiliánem byl v roce 1732 povýšen do českého panského stavu. Zemřel bez potomků.

4.51 Sezimové z Ústí¹⁴⁰

Páni Sezimové ze (Sezimova) Ústí byli dalším z rodů, kteří náleželi k rozrodu Vítkovců. Pravděpodobně se oddělili společně s pány ze Stráže od rodu pánů z Hradce. Předkem Sezimů byl Sezima z Ústí doložený okolo roku 1267.

„...Nejstarší Jindřich dostal zlatou růži na modrém štítě a s ní hradecké panství; druhorozený Vilém získal růži stříbrnou na červeném poli spolu s Landštejnem a Třeboní; třetího, Smila, obdaroval otec panstvím strážnickým a bystrickým a určil mu modrou růži na zlatém štítě; čtvrtý, Vok, si směl ponechat otcův erb s červenou pětilistou růží na stříbrném (bílém) poli a stal se pánem Rožmberka a Krumlova; konečně pátý, nemanželský syn Sezima, se spokojil s růží černou a panstvím ústeckým...“¹⁴¹ Erbovní legenda o dělení růží přiděluje mýtickému předku Sezimů z Ústí do erbu černou růži. Černá barva růže se však nikde

¹³⁹ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 200.

¹⁴⁰ J. HALADA, Lexikon... I., s. 139-140. Ottův slovník naučný XX., s. 915.

¹⁴¹ Srov. s. 56.

nezachovala ani jinak není doložena. Naopak v roce 1642 je majestátem erb pánů z Kounic rozšířen o erb pánů z Ústí – modrou růži ve zlatém poli. Paprocký v Zrcadle markrabství Moravského shodně s legendou o dělení růží konstatuje, že Sezima, protože pocházel z nesezdaného svazku, obdržel do znaku černou růži. Později v *Diadochu* již však říká, že Sezimové užívají růži modrou. Dodnes nebylo uspokojivě vysvětlen rozpor v barvě sezimovské růže.¹⁴²

Počátkem 15. století vlastnil ústecké panství Jan Sezima z Ústí, poprávce bechyňského kraje. On a jeho manželka Anna z Mochova byli přívrženci Husova učení a poskytli mu útočiště na svém panství, dle tradice na Kozím Hrádku, v blízkosti (Sezimova) Ústí. Jejich syn Prokop se v roce 1420 účastnil bitvy o Hradiště na hoře Tábor poblíž (Sezimova) Ústí.

Sezimové ze všech větví Vítkovců vymírají jako poslední. Majestátem z roku 1642 erbovní znamení přešlo na Lva Viléma z Kounic, který se rovněž mohl psát jako Sezima z Ústí.

4.51.1 Jan Sezima ze Sezimova Ústí a na Ústí (†1617)

Jeho rodiči byli Jiří († asi 1575) a Kateřina Trmická z Miliny (†1587). Vlastnil polovinu Úštěku a Koleč, kterou v roce 1592 prodal, v roce 1591 koupil několik vsí v okolí hradu Helfenburk a v roce 1605 Jištrby. V letech 1611–1617 byl nejvyšším komorníkem zemským. Se Sibylou z Pencíku měl jediného syna Jiřího Viléma, který v roce 1621 zemřel bez dědiců.

4.52 Schaffgotschové (též Šafgočové)¹⁴³

Schaffgotschové byli původně stará francká šlechtická rodina, jejíž dějiny spadají do 12. století, kdy žil prapředek rodu Hugo Scof. Na počátku 13. století se rod usadil ve Slezsku. První představitelé tohoto rodu ve Slezsku byli spjati s dvorem knížat svidnicko-javorských. V 16. a 17. století se rod rozdělil do dvou linií – slezské a české.

Česká větev od roku 1658 patřila do panského stavu a v roce 1703 byla povýšena do stavu hraběcího. Zakladatelem české linie byl Jan Arnošt Schaffgotsch, majitel panství Sadová.

¹⁴² Srov. Karel KOMÁREK, Erb pětিলisté růže, Erbovní sešit 2 1969, s. 3-7.

¹⁴³ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 217-218. Týž, Modrá krev, s. 245-246. Ottův slovník naučný XXII., s. 945-946.

4.52.1 Jan Arnošt Schaffgotsch hrabě a pán z Kynastu a Greifensteinu etc. (Johann

Ernst Anton hrabě Schaffgotsch, 1675–1747)

Významné funkce začal získávat od roku 1712, kdy byl jmenován prezidentem nad apelacemi. V roce 1717 zamířil do nejvyšších pater zemské správy a stal se postupně nejvyšším sudím (do roku 1721), nejvyšším komorníkem (1721–1734) a nejvyšším purkrabí (1734–1747).

V roce 1697 se oženil s Marií Alžbětou z Valdštejna (1679–1748), dědičkou panství Bělohrad.¹⁴⁴ Měli dva syny – Arnošta Viléma (1704–1766), dědice Sadové a dvorský sudí (1760–1766), a Jana Josefa Vilibalda (1706–1772), dědice panství Bělohrad a radu apelačního soudu.

4.52.2 Karel Gotthard Schaffgotsch hrabě semper svobodný pán ze a na Kynastu etc.

(1706–1780)

Pocházel ze slezské linie rodu. Jeho rodiči byli Jan Antonín Gotthard (Johann Anton Gotthard) a Mária Franciska Serényi. Bohatou kariéru zahájil v roce 1747 jako dvorský sudí. O rok později byl již nejvyšším sudím zemským, po devíti letech v úřadu nejvyššího sudího povýšil do hodnosti nejvyššího komorníka. V letech 1760–1767 působil jako nejvyšší maršálek a kariéru završil v úřadě nejvyššího hofmistra zemského (1767–1780). S Marií Annou Janou hraběnkou z Hatzfeldu a Gleichen měl šest synů a tři dcery.

4.53 Scheidlerové (Scheidlernové)¹⁴⁵

4.53.1 František ze Scheidleru na Kácově, Sukoradech, Kostelci a Chabeřicích

Císař Matyáš udělil v roce 1616 Matthiasi a Michaelu Scheidlerovým, předkům původně německého rodu Scheidlerů, erb – dělený štít; v horním zlatém poli vyniká od dělicí čáry červená orlice, dolní pole je pětikrát černo-stříbrně kosmo dělené. Na štítě stojí korunovaná kolčí přilba s černo-zlatými a červeno-stříbrnými příkrývadly. Klenotem je rostoucí červená orlice. Potomkem jednoho z nich byl František, právník a od roku 1644 rada apelačního soudu. Při obléhání Prahy Švédy v roce 1648 se vyznamenal zejména během útoků vojska falckraběte Karla Gustava a při bránění a následných opravách velkého průlomu v novoměstských hradbách. Roku 1649 byl jmenován dvorním kancléřem krále Ferdinanda IV. Za služby habsburskému domu byl v roce 1654 povýšen do starého rytířského stavu

¹⁴⁴ Srov. s. 15.

¹⁴⁵ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 222. A. SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II., s. 621-622. J. ŽUPANIČ – M. FIALA, Nobilitační privilegia, s. 42.

Království českého. Místo dosavadního příjmení získal predikát ze Scheidlern (von Scheidlern) a byl mu polepšen erb – modro-černě čtvrcený štít se zlato-stříbrně děleným srdečním štítkem. V jeho horním poli roste od dělicí čáry červená korunovaná orlice se stříbrnými břevny na křídlech (na pravém šikmém a na levém kosmém), ve spodním poli jsou tři šikmá černá břevna. V prvním a třetím poli hlavního štítu je nad tekoucí řekou zelené trojvrší se zelenou palmou na prostředním kopci. Ve druhém a třetím poli je stříbrná obrněná ruka ozdobená vavřínovým věncem, která drží meč se zlatým jílcem a záštitou. Na štítě stojí dvě korunované turnajské přilby, pravá s černo-zlatými a levá s červeno-stříbrnými přikryvadly. Klenotem na pravé přilbě je doleva obrácená červená orlice z horního pole štítu, na levé je stříbrno-červeně dělený dvouocasý korunovaný lev s mečem se zlatým jílcem a záštitou v pravé tlapě.

František ze Scheidleru postupně zastával všechny zemské úřady vyhrazené příslušníkům rytířského stavu. Od roku 1663 byl purkrabím hradeckého kraje, o rok později se stal podkomořím a roku 1670 nejvyšším písařem Království českého, jímž byl až do své smrti. S Barborou Mnišovskou ze Sebusína měl dceru a dva syny. Mladší Bernard František (1652–1671) zemřel svobodný. Starší syn Ferdinand Kryštof neměl mužské dědice a jím po meči rod vymřel.

4.54 Schmidl ze Schmidenu¹⁴⁶

Rod pocházel asi ze Slezska ze Svídnice. Do šlechtického stavu byl povýšen důstojník Zikmund v roce 1634 a v roce 1644 obdržel český inkolát. Do starého rytířského stavu byl povýšen v roce 1652.

4.54.1 Zikmund Leopold Schmidl ze Schmidenu (†1698)

Zikmundův syn Zikmund Leopold byl přisedícím komorního soudu, v letech 1682–1690 byl místopísařem a v letech 1692–1698 místokomorníkem.

4.55 Schwäbelové z Schwälbenfeldu (též Schwablové z Schwalbenfeldu)¹⁴⁷

Rod pocházel ze Slezska. Do šlechtického stavu byli v roce 1623 povýšeni registrátor české komorní účtárny Šimon Schwäbel a jeho bratři Jiří a Šebestián.

4.55.1 Jiří Václav Schwäbel z Schwälbenfeldu

¹⁴⁶ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 241. MERA VIGLIA, s. 27.

¹⁴⁷ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 268.

Jiří Václav byl Šimonův vnuk. V roce 1692 byl povýšen do rytířského stavu a v roce 1710 koupil panství Křižanov na Moravě a další statky. Menším písařem byl jmenován v roce 1692 a roku 1717 odešel do penze. Jeho kariéra by nebyla ničím zajímavá, pokud by dodatečně nebyly odhaleny jeho podvody a defraudace. Vyšetřovací komise při kontrole intabulací v deskách zemských a výslechu svědků zjistila, že falšoval záznamy a bral úplatky. Byl odsouzen ke ztrátě cti, majetku a náhradě škody, kterou spláceli ještě jeho dědici. Byl vypovězen z Vídně a na opuštění Čech mu byla ponechána lhůta jeden rok. Kvůli vysokému věku mu bylo nakonec umožněno, aby přebýval na svém bývalém panství Křižanov.¹⁴⁸

4.56 Skálové ze Zhoře¹⁴⁹

Skálové ze Zhoře byli původně patricijskou rodinou, později povýšenou do rytířského stavu. První známí členové žili v 15. století ve Vodňanech. V 16. století náleželi k předním píseckým rodinám. Erb a predikát ze Zhoře získal v první polovině 16. století Pavel, člen městské písecké rady. Jeho syn Adam (†1610) přesídlil do Prahy a stal se registrátorem desk zemských. Z Adamových devíti dětí se proslavil politik a literát Pavel (1583–1640), autor *Historie české a Historie církevní*.¹⁵⁰ Po studiích ve Wittenberku se nejdříve usadil v Žatci (1604), v roce 1618 odešel do Prahy, kde se stal úředníkem directorské vlády. Za Fridricha Falckého působil jako úředník v královské kanceláři, po jeho útěku odešel Pavel do emigrace a posléze se usadil ve Freibergu, kde napsal svá stěžejní díla. Po Bílé hoře všichni příslušníci Adamovy linie jako protestanti byli pravděpodobně nuceni odejít z Čech.

Jeden z Adamových příbuzných, strýc nebo bratr neznámého jména, založil druhou linii Skálů ze Zhoře. Na rozdíl od Adamovy linie byla tato linie katolická. Měl syny Jana Františka (†1643) a Václava. Jan František se po studiu na pražské univerzitě stal pražským měšťanem a za stavovského povstání bojoval v císařské armádě. Nákupem domů po emigrantech získal nemalý majetek. Měl dva syny, Viléma Děřřicha, který zemřel bezdětný roku 1660 a Jana Viléma.

4.56.1 Jan Vilém Skála ze Zhoře a na Psářích (†1675)

---

¹⁴⁸ NA, Stará manipulace S 74/2. Srov. Pavla BURDOVÁ, Potrestaná korupce úředníka desk zemských, In: Našim jubilantkám sborník – příspěvků k počtě životního jubilea Věry Beránkové, Dagmar Culkové a Marie Liškové, vyd. Alena PAZDEROVÁ – Jan KAHUDA, Praha 2000, s. 55-60.

¹⁴⁹ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 279. Ottův slovník naučný XXIII., s. 246-247. J. ŽUPANIČ – M. FIALA, Nobilitační privilegia, s. 44.

¹⁵⁰ Josef JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká, Praha 1984.

Jako student pražské univerzity se v roce 1648 účastnil bojů při obléhání Prahy, při nichž utrpěl zranění. Za zásluhy své a svého otce byl v roce 1661 povýšen do rytířského stavu a byl mu potvrzen erb – polcený štít, pravé pole je pětikrát zlato-modro-stříbrno-modro-zlatě-dělené se zlatou hvězdou v modrých polích, v levém stříbrném poli je poloviční červený orel. Na štítě stojí korunovaná turnajská přilba s modro-zlatými a červeno stříbrnými příkrývadly. Klenotem jsou dvě křídla obě rozdělená modrým břevnem se zlatou hvězdou, pravé šikmo červeno-stříbrně, levé kosmo zlato-červeně.

V roce 1673 byl písařem menších desek, o rok později se oženil s Ludmilou ze Žampachu, ale již následujícího roku zemřel. Protože po sobě zanechal pouze dceru Ludmilu, vymřel jím rod Skálů ze Zhoře.

4.57 Slavatové z Chlumu a Košumberka¹⁵¹

Své jméno panský rod Slavatů odvozoval od hradu Chlumu u Čáslavi a hradu Košumberka na Chrudimsku. Jako prapředek rodu je uváděn na přelomu 11. a 12. století žijící jakýsi Bleh. Jan Vilém a Diviš se přátelili s Husem a podepsali list proti Husově upálení. Během husitských válek rod podporoval stranu podobojí. Jako první přijal příjmení Slavata Michal, syn královského hofmistra v letech 1463–1467 Slavaty. Za stavovského povstání evangeličtí Slavatové, s výjimkou Viléma, v roce 1597 konvertujícího od Jednoty bratrské ke katolictví, stáli na straně stavů, za což byl některým příslušníkům rodu odebrán majetek.

Výjimečné postavení rodu zajistil Vilém Slavata (1572–1652), jeho nejvýznamnější představitel, tím, že prosadil jeho přednostní pozici v české stavovské obci do písemného znění Obnoveného zřízení zemského (1627) – získal vladařský titul Rožmbeků a hradeckých pánů.¹⁵² V roce 1602 se oženil s Lucií Otýlíí z Hradce (†1633), dědičkou jihočeských a moravských panství svého rodu, mezi jinými Jindřichova Hradce a Telče. Později připojil erb vymřelých pánů z Hradce ke svému. Byl jmenován královským místodržícím, v roce 1618 se stal obětí defenestrace. Po Bílé hoře byl povýšen do hraběcího stavu a patřil k nejvlivnějším politikům v zemi. Postupně se stal se nejvyšším komorníkem a nejvyšším kancléřem. V roce 1630 obdržel titul císařského palatina. Sepsal rozsáhlé paměti.¹⁵³

¹⁵¹ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 142-144. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 283. MERA VIGLIA, s. 170-171. Ottův slovník naučný XXIII. s. 338-343.

¹⁵² Srov. Petr MAŤA, Zrození tradice (Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu), OH 6, 1998, s. 513-552.

¹⁵³ Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka, vladaře domu hradeckého, pána na Hradci Jindřichově, Stráži, Telči, Žirovnici a Mělnice, nejvyššího dědičného šenka království českého, císařův Ferdinanda II. a III. skutečného tejného raddy a komorníka, rytíře Zlatého rouna,

4.57.1 Jan Jáchym hrabě Slavata z Chlumu a Košumberka etc. (asi 1637–1689)

Jan Jáchym byl druhým synem Jáchyma Oldřich Slavata z Chlumu a Košumberka (1606–1645), prostředního ze synů Viléma Slavaty, nejvyššího kancléře Království českého, a Františky Slavatové z Meggau (1610–1676).¹⁵⁴ Otec, sloužící u vídeňského dvora ve funkci komořího císaře Ferdinanda III., zemřel v Janových osmi letech. Dohled nad jeho výchovou převzal děd Vilém (později strýc Adam Pavel) a matka Františka. Léta 1655–1656 trávil na kavalírské cestě v Itálii. Podobnou cestu pravděpodobně absolvoval ještě jednou a vrátil se z ní v roce 1658.

Po návratu Jan Jáchym usadil ve Vídni a na habsburském dvoře se záhy stal komorníkem. Následně povýšil na nejvyššího dědičného číšníka Království českého a až později, v roce 1681, se stal skutečným tajným radou. Jako mladší syn neměl zatím naději na dědictví hradeckého fideikomisu, jenž v té době držel od smrti strýce Adama Pavla (1656) jeho bratr Ferdinand Vilém. V roce 1662 se oženil s Marií Markétou (1645–1698), dcerou vlivného Jana Františka Trautsona (1609–1663), se kterou měl nejméně deset dětí, přičemž šest z nich bylo mužského pohlaví, ale ani jeden z mužských potomků se nedožil dospělosti.

Zlomovým okamžikem v kariéře Jana Jáchyma se stalo úmrtí jeho staršího bratra Ferdinanda Viléma (1673), jako nejstarší mužský potomek rodu po něm zdědil fideikomis a titul vladaře hradeckého. Místo svého bratra také přijal funkci nejvyššího sudího dvorského (1673–1685) a posléze vystoupal v zemských úřadech přes nejvyššího sudího (1685–1688) k nejvyššímu hofmistrovovi (1688–1689). Přestože v Čechách se stal spolu s nejvyšším purkrabím Bernardem Ignácem z Martinic jednou z hlavních opor panovnické moci, přesto ho Bohuslav Balbín, jehož Jan Jáchym podporoval, považovali za zastávce pročeské politiky.

4.58 Smrčkové z Mnichu¹⁵⁵

Svazek 1. 1608–1609 pak 1618–1619, Josef JIREČEK (ed.), Praha 1866 in: Monumenta Historiae Bohemica sv. 1.

Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty z Chlumu a z Košumberka, vladaře domu hradeckého, pána na Hradci Jindřichově, Stráži, Telči, Žirovnici a Mělnice, nejvyššího dědičného šenka království českého, císařův Ferdinanda II. a III. skutečného tejného raddy a komorníka, rytíře Zlatého rouna, Svazek 2. 1611, 1615, 1617–1619. Příprava vydání Josef JIREČEK (ed.), Praha 1868 in: Monumenta Historiae Bohemica.

Zápisky Viléma Slavaty z let 1601–1603, Antonín Rezek (ed.) Praha 1887, in: Rozpravy k. české společnosti nauk sv. 2, Filosoficko-historická třída č. 4.

¹⁵⁴ Srov. František TEPLÝ, Dějiny města Jindřichova Hradce, I/3 Slavatové v Jindřichově Hradci (1604–1691), Jindřichův Hradec 1935, s. 310n.

¹⁵⁵ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 286. MERAVIGLIA, s. 293. Ottův slovník naučný XXIII. s. 535–536.

Jedná se o starožitný rytířský rod původem z jižních Čech ze vsi Mnich na Jindřichohradecku. Prapředkem byl Jan, purkrabím na Příběnicích v letech 1407–1412. Jeho syn Heřman sloužil pánům z Hradce. Jeho potomci rozdělili rod do několika větví, jedna (radenínská, od Petra z Mnichu) se usadila v Radeníně na Tábořsku a posléze se ještě dále rozdělila – Petrův syn Oldřich, hejtman Bechyňského kraje, a jeho potomci zůstali na Radeníně, Jiří dostal Oblajovice a Jan získal Hořice. Jeho potomci byli odsouzeni k manství. Další linie pocházela od Heřmanova syna Jindřicha, který zdědil Krašovice. Po roce 1620 byli někteří příslušníci rodu postiženi konfiskacemi, jiní byli naopak povýšeni.

4.58.1 Václav Silvestr Smrčka z Mnichu (1627–1700)

Václav byl nejspíš syn Mikuláše Smrčky z Mnichu a na Donamyšli z oblajovické větve a Markéty Bořanovské z Bytýšky. Jeho kariéra začala hodností rady soudu nejvyššího purkrabství. Okolo roku 1664 se stal radou královským, posléze úředníkem podkomořího při deskách zemských a přísedícím komorního a dvorského soudu. Pak již postupoval v nižších úřadech zemského soudu – stal se místopísařem (1674–1692), místosudím (1696–1698) a místokomorníkem (1698). Za manželku měl Ludmilu Netvorskou z Březí, a po její smrti se oženil se Zuzanou Maximilianou Častolárovou z Dlouhé Vsi († 1717). Jeho synové zemřeli v mládí. Václav Silvestr Smrčka byl zřejmě poslední mužský potomek svého rodu. Pohřben byl v kostele Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském v kryptě sv. Antonína.¹⁵⁶

4.59 Strakové z Nedabylic¹⁵⁷

Rod získal jméno po dnes již neexistující tvrzi Nedabylice ve východních Čechách. Erb kohouta užívali další rody stejného původu s rytíři z Nedabylic – Králové z Dobré Vody, Dašičtí a Vyšehněvští z Barchova. V 15. století získal statky v okolí Náchoda Jan Straka. Jeho potomci se rozdělili do několika větví, někteří z nich byli postiženi konfiskacemi majetku po porážce na Bílé hoře. Nejznámější a nejvýznamnější osobou tohoto rodu je Jan Petr (1645–1720), tajný rada a komorník. V roce 1680 byl povýšen do panského stavu, po němž v roce 1692 následovalo povýšení do stavu hraběcího. V roce 1709 mu bylo povoleno zřídit nadaci pro všechny žijící členy rodu. Pokud by rod vymřel, měl být majetek použit na vzdělávání zchudlých šlechticů. Nadace se dostala do správy stavů v roce 1769 po smrti posledního

---

¹⁵⁶ Zdeněk KOLOVRAT, Seznam pohřbených v hrobkách kostela u Panny Marie sněžné v Praze, Časopis rodopisné společnosti české 1, 1929, s. 61.

¹⁵⁷ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 321. MERAVIGLIA, s. 34-35. Ottův slovník naučný XXIV. s. 187-188.

mužského potomka Václava Adama. Nadace však začala vyplácet stipendia až v roce 1814. Na konci 19. století byla postavena budova Strakovy akademie.

4.59.1 Petr Mikuláš Straka z Nedabylic

Syn Zdeňka Straky z Nedabylic a Johany Bukovské z Hustřířan Petr Mikuláš se roku 1663 stal radou nad apelacemi, v roce 1669 místopísařem, v roce 1674 místokomorníkem, roku 1691 purkrabím Hradeckého kraje a v letech 1697 až 1720 působil jako nejvyšší písař. S manželkou Eliškou Marií Mladotovou ze Solopysk (†1728) neměl žádné potomstvo. Majetek po něm dědily dcery bratra Jana Jindřicha.

4.60 Španovští z Lisova¹⁵⁸

Staročeská vladycká rodina pocházející z Plzeňska píšící se po obcích Lisov a Spaňov. Prvním významným členem byl Mikuláš, který byl ve službě u Rožmberků. Jeho syn Oldřich v roce 1550 koupil Pacov, jež se stal sídlem rodu. Oldřich měl pět synů, Jana, Erazima, Michala, Jáchyma a Štěpána. Štěpán byl roku 1558 přijat do panského stavu, jeho potomci zchudli. Jméno rodu pozvedl Michal Španovský z Lisova a na Pacově, ale na počátku 17. století rod upadá a chudne.

4.60.1 Michal Španovský z Lisova a na Pacově († asi 1597)¹⁵⁹

Michal byl nejvýznamnější představitel rodu, který ve druhé polovině 16. století je spjat s mnoha politickými událostmi té doby. Jeho rodiči byli Oldřich Španovský z Lisova a Magdaléna z Ejcinku. Někdy po roce 1550 vstoupil do dvořanských služeb k Vilému z Rožmberka, kde působil i jeho starší bratr Jan. Na rožmberském dvoře a při doprovodu Viléma z Rožmberka na různé slavnosti, pořádané nejvýznamnějšími domácími i cizími šlechtici, získal Michal skvělou politickou a společenskou průpravu a cenné kontakty, jež mohl náležitě využít ve své pozdější kariéře. Za manželku si vzal Annu Švihovskou z Rýzemberka, dceru Půty Švihovského z Rýzemberka.

Politickou kariéru zahájil v roce 1570, kdy převzal úřad podkomořího měst věnných, který vykonával do roku 1575. Ač novotrakvista jako podkomoří věnných měst navázal úzké styky s tehdejšími nejvyššími kancléři katolíkem Vratislavem z Pernštejna a stal se jeho

¹⁵⁸ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 341. MERA VIGLIA, s. 257. Ottův slovník naučný XXIV. s. 742-743.

¹⁵⁹ Srov. Václav BŮŽEK, Rytíři renesančních Čech, Praha 1995, s. 124-132. Ferdinand PAKOSTA, Michal Španovský z Lisova – účastník jednání o českou konfesi, pán na Pacově 1584–1600 – příspěvek k dějinám města Pacova.

jakýmsi informátorem o chodu nejvyšších zemských úřadů a jejich úřednicích. Stejně tak byl z důvodu dávných pout exponentem politiky rožmberské. V roce 1575 nastoupil do úřadu nejvyššího písaře království Českého, zde působil do roku 1596. Na zasedání zemského sněmu v roce 1575, kde probíhala zásadní jednání o zrovnoprávnění nekatolíků a o dalších postupech protihabsburské opozice, významným způsobem zasáhl do zápasu o Českou konfesi. Michal se ujal zprostředkování styků mezi novoutrakvisty, katolíky a českobratrskými stavy a jako jeden z členů osmnáctičlenné komise pánů, rytířů, měšťanů, pražských univerzitních mistrů a utrakvistických duchovních pracoval na znění České konfese. Po té, co ji Maxmilián II. pouze ústně přislíbil a zakázal její tisk, v roce 1583 pořídil vlastním nákladem její druhé vydání a opatřil ji svým znakem. Michal však nebyl jen politik, ale též mecenáš humanistické předbělohorské literatury. Podporoval například Jana Kocína z Kocinetu nebo Pavla Kristiána z Koldína a další.

Jeho životu se nevyhnuly ani aféry. Před zemský soud se dostal kvůli svému faux pas při pohřebním průvodu císaře Maxmiliána v roce 1577. Zde musel vysvětlovat, proč za všeobecné paniky ukryl královské žezlo pod svůj plášť a utekl. Přílišná zaneprázdněnost Michala Španovského a tudíž malá pozornost věnovaná dozoru nad jeho dětmi pravděpodobně přispěla k aféře jeho syna Ericha. Mikuláš Dačický z Heslova ve svých pamětech k roku 1585 o tom píše toto – „Erich, syn pana Michala Španovského z Lisova, jenž tehdy byl nejvyšším zemským písařem, dán od téhož pana otce svého do vězení, že zamilovav jednu městskou pannu, dceru Matyáše Pekárka, ji k manželství proti vůli pana otce svého pojítí chtěl; ale syn, pomoha sobě z toho vězení a vzav svou milou, do Moravy spolu ujeli a v stav manželský vstoupili a se oddati dali.“

Pro nedostatek pramenů není jisté, kdy zemřel, ale pravděpodobně těsně po roce 1597, když se předtím pomínil smysly a byl po dobu nemoci zastupován svými syny.

4.61 Štenberkové (též Sternbergové)¹⁶⁰

Štenberkové patřili k nejstarším panským rodům v Českém království. Za předka je považován Diviš žijící na počátku 12. století. Jeho vnuk Zdeslav vybudoval nad řekou Sázavou hrad Šternberk, později některý z jeho potomků vybudoval hrad stejného jména též na Moravě. Šternberkové patřili k několika málo rodům, jež žili v Čechách i na Moravě. Na

---

¹⁶⁰ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 311-313. MERAVIGLIA, s. 172-173. Ottův slovník naučný XXIV. s. 778-788. Otakar VINAŘ, Šternberkové, složitá historie starého rodu, Heraldika a genealogie 1999, č. 1-2, s. 59-84.

Moravě jsou známi větve šternberská, zábřežská, světlovská a lukovská linie, v Čechách žila holičská a dále bohatě rozvětvená konopišťská větev rodu. Až na výjimky byli katolickým rodem a zastávali významná místa ve správě země jako purkrabí předních zemských hradů, později bývali členy zemské vlády.

Na dvoře Karla IV. působil humanistický mecenáš biskup ve Zvěříně a Litomyšli, arcibiskup v Magdeburku Albert ze Šternberka. Zakladatel holické větve Aleš (†1455) byl nejprve ve službách krále Zikmunda, později přestoupil k utrakvismu, stal se nejvyšším komorníkem a rádcem Jiřího z Poděbrad. Jeho sestra Kunhuta byla první manželkou Jiřího z Poděbrad. Bratřanci Kašpar a František Josef se podíleli na zakládání Národního muzea (1818). Po roce 1948 někteří odešli, ale například hrabě Jiří zůstal na rodovém sídle jako kastelán.

4.61.1 Adam ze Šternberka na Bechyni a Sedlci (†1623)

Adam (v rodinné posloupnosti II.) pocházel z konopišťské větve a byl nejstarší ze synů Zdeňka VI. ze Šternberka a Kateřiny Řehnické ze Sudoměře. Svou kariéru začal jako hejtman Nového Města pražského. Poté co se v roce 1599 uvolnil post nejvyššího sudího zemského po Václavu Berkovi z Dubé, který převzal úřad nejvyššího komořího po Kryštofu Popelu z Lobkovic, postoupil Adam z postu dvorského sudího (1597–1599) do pátého nejvyššího úřadu v hierarchii zemských úředníků. Zemským sudím byl do roku 1603, kdy povýšil do hodnosti nejvyššího komorníka. Vrcholem jeho kariéry byl úřad nejvyššího purkrabí, kterým byl v letech 1608–1619. Diplomatičtá obratnost a náboženská umírněnost se projevila hned následujícího roku po jeho jmenování nejvyšším purkrabím. Po náročných sněmovních jednání, jichž se účastnil na straně českých katolíků, podepsal místo nesmiřitelného nejvyššího kancléře Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic Rudolfův majestát na náboženské svobody. Po vypuknutí stavovského povstání v roce 1618 byl internován a poté odešel do říše, kde zůstal až do skončení povstání.

Ženatý byl dvakrát, poprvé s Evou z Lobkovic (†1599), podruhé s Marií Maxmiliánou z Vysokého Coleru (†1649). Kromě čtyř dcer měl čtyři syny. Nejstarší Jan Zdeněk byl komorníkem u Rudolfa II. Účastnil se stavovského povstání, ale v roce 1623 byl omilostněn, krátce na to zemřel. Jaroslav Volf, hejtman prácheňského kraje, byl v roce 1635 zavražděn svým komorníkem. František Karel Matyáš byl nejvyšším sudím a dvorským maršálkem. Nejmladším synem byl Vojtěch Ignác Eusebius, v roce 1648 byl zraněn při obléhání Prahy Švédy a zemřel. Adamova dcera Marie Eusebie se provdala za Jaroslava Bořitu z Martinic.

4.61.2 Václav Vojtěch hrabě ze Šternberka na Drnholci, Horažďovicích a Zelené Hoře

Byl jedním ze čtyř synů Františka Karla Matyáše s Ludmilou Kateřinou Benignou Kavkovou z Říčan. Nechal vybudovat Šternberský dům na Hradčanech a zámek v Tróji. Stejně jako otec a děd se věnoval úřednické kariéře. Započal ji v roce 1672 jako dvorský maršálek, v roce 1690 byl jmenován prezidentem nad apelacemi, od roku 1696 byl nejvyšším sudím a nakonec nejvyšším hofmistrem. V roce 1707 mu bylo povoleno zřídit svěřenectví pro strýce Františka Leopolda, protože s manželkou Klárou Bernardínou z Malcátu neměl žádné mužské potomky.

4.62 Šturmové z Hyršfeldu¹⁶¹

Šturmové byli původně měšťanskou rodinou. Jakýsi Ludvík přišel někdy okolo roku 1530 do Prahy, kde získal majetek, a majestátem z 10. dubna 1549 získal erb a predikát z Hyršfeldu a poté byl přijat mezi rytíře. Měl tři syny – Václava, Jana a Petra. Petr měl jediného syna Jáchyma Šťastného, jehož potomstvo zchudlo. Z Václavových dvou synů je známa pouze Adamova dcera Anna Marie.

Jako Šturmové z Hyršfeldu jsou po roce 1746 známi další příslušníci tohoto jména, ale patrně nebyli se staršími příbuzní. Používali i jiný erb.¹⁶²

4.62.1 Václav Šturm z Hyršfeldu na Komořánkách (†1595)

Jméno Václavovy matky ani datum narození, není známo. Ví se pouze, že byl v letech 1579–1594 místosudím zemským.¹⁶³ Jeho manželkou byla Anna z Hyršova, se kterou měl syny Ludvíka a Adama.

4.63 Švábové z Ragersdorfu (též Schwabové)¹⁶⁴

4.63.1 Jan Reinhard Šváb z Ragersdorfu

Pocházel z měšťanského rodu, který získal erb a predikát již v roce 1608. Jan byl v roce 1645 povýšen do rytířského stavu. V roce 1665 adoptoval Jana Gersona, který byl povýšen do rytířského stavu se stejným predikátem. V 19. století žil svobodný pán Karel Šváb z Ragersdorfu, dvorní rada soudního dvora, ale příbuznost s výše zmíněnými není zřejmá. Jan Reinhard byl okolo roku 1666 místosudím království Českého.

¹⁶¹ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 331. Ottův slovník naučný XXIV. s. 819.

¹⁶² Srov. A. SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II., s. 642-643.

¹⁶³ August Sedláček v Ottově slovníku naučném uvádí roky 1579–1594, přičemž Palacký v Soupisu úředníků 1579–1591.

¹⁶⁴ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 226. A. SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II., s. 644-645.

4.64 z Talmberka¹⁶⁵

Znakem tohoto rodu jsou dva leknínové listy, v kořenech spojené, a díky tomu byli někdy nazýváni také páni z lekna. Předkem Pánů z Talmberka byl pražský purkrabí Hroznata z Úžic podle Palackého z rodu Kouniců, který od krále Václava II. dostal území severně od řeky Sázavy kolem vsi Úžice. Pravděpodobně on zde založil hrad Talmberk, dnes u Ratají nad Sázavou, po kterém se začali jeho držitelé psát. V držení pánů z Talmberka byl do druhé poloviny 15. století. Rod v průběhu staletí získal například Miličín, Postupice, Nemyšl, Slatiňany a mnoho dalších. Koncem 16. století došlo k rozdělení rodu na větev vlašimskou a smilkovskou, která koncem 17. století vymírá.

V majetku pánů z Talmberka se objevil i tzv. Talmberský kodex.¹⁶⁶ Kodex je soupisem právních listin a výpisů deskových záznamů od nejstarších dob až do roku 1535, obsahuje také například korunovační řád Království českého. Na předsázce je zápis z roku 1678 o darování kodexu Janem Maxmiliánem z Talmberka strýci Janu Františku Kryštofovi, královehradeckému biskupovi, kanovníku metropolitní kapituly sv. Víta a proboštu u Všech svatých na Pražském hradě. Jan František Kryštof z Talmberka pocházel z vlašimské větve rodu a byl druhým synem Františka Viléma z Talmberka a Voršily (Uršuly) Kateřiny z Pappenheimu. Sídlil především na zámku v Chrasti, odkud královehradeckou diecézi spravoval. V nedalekých Podlažicích se zasadil o vybudování kostela sv. Markéty. Rod pánů z Talmberka vymřel v roce 1735 Josefem Václavem.

4.64.1 Jiří z Talmberka a na Žantově (1578–1623)

Jiří byl zakladatelem vlašimské větve rodu, syn Viléma a Reginy Ludmily z Říčan. Poprvé se oženil s Eliškou z Lobkovic (†1613), podruhé s Dorotou Hrzánovou z Harasova (†1613) a potřetí s Markétou Trčkovou z Lípy (†1644). Kromě dvou dcer měl syny Jana a Fridricha. Od roku 1613 byl nejvyšším sudím a od roku 1618 do své smrti nejvyšším komorníkem zemským. Jediným Talmberkem, který se zapojil do protihabsburského odboje, byl právě Jiří. Na přímluvu svého syna Fridricha, horlivého katolíka, však trestu unikl.

4.64.2 Fridrich z Talmberka na Vlašimi, Novém Domašíně a Nemyšli (†1643)

---

¹⁶⁵ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 161-162. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 349. MERA VIGLIA, s. 262-263. Ottův slovník naučný XXV. s. 57-59.

¹⁶⁶ Knihovna Národního muzea, sign. I A 1, fol. 215v.

Fridrich (Bedřich) byl synem Jiřího z manželství s Eliškou z Lobkovic. Dvakrát se stal prezidentem nad apelacemi, poprvé v roce 1616 a podruhé v roce 1627. Kromě toho byl členem mimořádného soudu nad protihabsburskými vzbouřenci. Od roku 1525 se stal nejvyšším sudím, v roce 1636 nejvyšším komorníkem a v roce 1638 již byl nejvyšším hofmistrem. Díky těmto vlivným funkcím a půjčkám císaři se mohl přimluvit za svého otce. S manželkou Marií Benignou z Lobkovic měl syny Františka Viléma a Jana Arnošta. Jeho vnukem byl již zmíněný královehradecký biskup Jan František Kryštof z Talmberka.

4.65 Trauttmansdorffové¹⁶⁷

Trauttmansdorffové byli starým rodem, původně rytířským, nakonec knížecím, pocházejícím z Trauttmansdorfu u Gleichenberka ve Štýrsku. Příslušníci rodu byli exponenty habsburských panovníků. Počínaje bitvou na Moravském poli, kde mělo za Rudolfa Habsburského dle rodové legendy padnout čtrnáct členů rodu, se členové rodu začali uplatňovat zejména ve vojenské sféře, prosluli například v bojích proti Turkům. Adam z Trauttmansdorffu byl plukovníkem pěchoty ve službách španělského krále Filipa II. a padl v bitvě u Lippy roku 1617. Díky nástupu štýrské větve Habsburků k moci se stali součástí mocenské elity říše a zůstali jí až do konce jejího trvání. V pobělohorském období pronikli do české stavovské obce při první příležitosti a záhy se vyšvihli mezi nejmocnější muže země, k čemuž jim pomohly i sňatky se členy starých českých rodů a zejména mimořádné diplomatické schopnosti Maxmiliána z Trauttmansdorffu (1584–1650), bratra výše zmíněného Adama a prvního Trauttmansdorffa usazeného v Čechách. Poté, co získal v Čechách inkolát, začal jako jeden z prvních šlechticů (již v roce 1622) skupovat pobělohorské konfiskáty a vytvořil rozsáhlou državu s centry v Horšovském Týně a Litomyšli. V roce 1623 (pro Čechy 1625) byl povýšen do hraběcího stavu. Jeho nejstarší syn Adam Matyáš (1617–1684) zdědil Horšovský Týn a založil primogenituru české větve. Druhorozený Jan Fridrich (1619–1696) stejně jako jeho bratr zakotvil v české zemské správě. Třetí syn Karel obdržel peněžitý podíl na Litomyšli. Čtvrtý syn František Antonín získal Trauttmansdorff a Gleichenberk a sloužil španělskému králi v Nizozemí. Pátý Maxmilián byl kanovníkem salcburským a olomouckým. Sedmý syn Jiří Zikmund zdědil Burgau a založil štýrskou hraběcí větev rodu. Od Adamova syna Rudolfa Viléma (†1689), nejvyššího maršálka v letech 1685–1689, pocházela česká knížecí větev. Do knížecího stavu byl povýšen jeho vnuk Ferdinand v roce 1805.

---

¹⁶⁷ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 165-166. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 373. Týž, Modrá krev, s. 286-287. Ottův slovník naučný XXV. s. 670-673.

Během druhé světové války stála většina členů rodu na straně nacistického Německa. Někteří z nich byli dokonce aktivní v německé válečné diplomacii. Historie Trauttmansdorffů v českých zemích skončila zabavením rodového majetku v roce 1945.

4.65.1 Jan Fridrich hrabě z Trauttmansdorfu a Weinsberku etc. (1619–1696)

Od roku 1658 do své smrti byl nejvyšším komorníkem Království českého. Předtím působil jako císařsko-královský rada, později říšský dvorní rada a též rada zemí vnitrorakouských. Po otci Maxmiliánovi zdědil Litomyšl. Jeho matkou byla Žofie Pálffy. Kromě dcery měl pět synů.

4.66 Turbové¹⁶⁸

Turbové patřili mezi úřednickou šlechtu nobilitovanou do rytířského stavu v roce 1701 prostřednictvím Jana Jindřicha, zemského advokáta a v letech 1696, 1697 a 1701 rektora Karlo-Ferdinandovy univerzity. Rod Turbů vlastnil v Praze palác na Malé straně, na dnešním Maltézském náměstí (dnes japonské velvyslanectví). Mezi jejich statky patřily Borek a Skuhrov na Mělnicku (od roku 1729) a Kostelní Bříza na Karlovarsku.

4.66.1 Jan František z Turby

Jan František byl synem Jana Jindřicha a na přelomu 17. a 18. století byl kancléřem Maltézského řádu v Praze a královským radou České komory. Na malbě z roku 1722 je uveden jako písař menších desek.

4.66.2 František Xaver z Turby (1719-1781)

Syn Jana Františka, František Xaver, zdědil po otci Skuhrov a též se vydal cestou úřednické kariéry. Podle jeho erbu vyskytujícího se na malbách z let 1757 a 1760 zastával v tomto období hodnost úředníka králové při deskách zemských. V roce 1771 působil jako místopísař a v letech 1771–1777 byl místosudím. Na dnešním Smíchově v Praze, kde původně byla středověká vinice Urbanka s viničním domkem, zřídil roku 1756 terasovitou zahradu a domek nechal přestavět na barokní usedlost.

4.67 Ubelli ze Siegburku¹⁶⁹

4.67.1 Emanuel Jan Ubelli ze Siegburku na Kolči a Třebusicích

---

¹⁶⁸ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 382. MERAVIGLIA, s. 41.

¹⁶⁹ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 385. MERAVIGLIA, s. 41-42. Ottův slovník naučný XXV. s. 670-673. A. SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika II, s. 658.

Emanuel Jan Ubelli ze Siegburku pocházel ze starého lombardského šlechtického rodu z Bergama a Brescie, kde se nazývali Obelli. Na konci 16. století Daniel Ubelli přesídlil do německých zemí a jeho syn Ignác, fortifikační architekt, se usadil v Praze. V roce 1703 jeho synové Daniel a Ignác získali v Čechách inkolát a zároveň je císař Leopold I. povýšil do rytířského stavu v království Českého s predikátem ze Siegburku.

Jako písař menších desek působil Emanuel Jan nejpozději od roku 1760. Později získal hodnost úředníka králové při deskách zemských (nejpozději 1771), v roce 1774 z této funkce povýšil na místokomorníka.

4.68 Údrčtí z Údrče (též Audřický i Audritzky)¹⁷⁰

Staročeská šlechtická rodina Údrčských z Údrče se nazývala podle Údrče u Bochova na Karlovarsku. Ve 14. století žil jejich předek Evan z Chuderova, písař se podle vsi u Ústí nad Labem. Jeho syn Jindřich někdy před rokem 1431 získal Údrč, manský statek pánů z Plavna. V 15. století získal rod další majetek především v západních Čechách, ale i v dalších částech země. V 17. a 18. století rod Údrčských se vyznačoval velmi příznivým až mecenášským vztahem ke katolické církvi. Několik Údrčských se stalo kněžími, například z 18. století je znám Jan Audrcký, mnich řádu theatinů na Malé Straně. Jinak řada příslušníků rodu sloužila ve vojsku jako vysocí důstojníci – Karel Josef Údrcký z Údrče (1706–1788), c. k. generál, v roce 1754 dosáhl povýšení do panského stavu. Další vykonávali různé funkce ve státní správě jako krajsí hejtmani, soudcové – Jan Ivan Antonín Údrčský z Údrče (†1678), ale také zemští úředníci – Zigmund Údrčský z Údrče (†1564) býval úředníkem při deskách zemských, napřed podkomořího, pak králové. Do literární historie patří latinský humanista 17. století Vilém Audrcký z Audrče, který je autorem jednoho z 19 oslavných příspěvků do sborníku k bakalářské promoci Petra Pradilia s názvem *Primam laurum philosophicam* (Praha 1607).¹⁷¹ Rod se udržel až do konce 19. století.

4.68.1 Václav Josef Údrčský z Údrče (†1750)

Václav zvolil kariéru úřednickou. V zemském soudě dosáhl, byť na krátkou dobu, až na nejvyšší úřad, který mohl jako příslušník ryířského stavu zastávat, na úřad nejvyššího písaře. Roku 1725 se stal radou nad apelacemi, roku 1737 místopísařem, roku 1743 místosudím, roku 1749 místokomorníkem a konečně v roce 1750 nejvyšším písařem. Pohřben

---

¹⁷⁰ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 36. Týž, Modrá krev, s. 16. MERAVIGLIA, s. 1. Ottův slovník naučný XXVI. s. 14-16.

¹⁷¹ Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, Rukověť humanistického básnictví I., Praha 1966, s. 111.

je u jezuitů na Novém Městě. O jeho potomcích není nic známo.

4.69 Valdštejnové (též Waldsteinové)¹⁷²

Na samém počátku velkého rozrodu Františkem Palackým nazvaného Markvartici,¹⁷³ předkové pánů z Michalovic, z Vartenberka, z Lemberka a z Valdštejna, stojí komorník knížete Vladislava I. Markvart. Markvartici vlastnili rozsáhlá území v Pojizeří, na Boleslavsku, na Děčínsku, v podhůří Lužických a Jizerských hor a Krkonoš. Zde vyrostly hrady, které daly jméno jednotlivým rodům.

Jako první se po hradu Valdštejn psal Zdeněk († 1304), syn königsteinského a pak boleslavského purkrabí Jaroslava z Hruštic (někdy též psaný z Turnova). Početné Zdeňkovo potomstvo rozdělilo rod do několika větví, jejichž majetkovou základnou se stala například Lomnice nad Popelkou, Hostinné, Štěpanice, Jilemnice a další. Velké množství potomků vedlo k drobení rodového majetku a následkem toho k oslabování vlivu Valdštejnů. Po Zdeňkovi z Valdštejna se ve špičce české šlechtické obce dlouho neobjevuje žádný z Valdštejnů. Společenským a politickým významem se nemohli až do 15. století významně srovnávat se svými bohatými, společensky a politicky vysoko postavenými a vlivnými příbuznými Michalovici a Vartenberky. Ve znakové galerii na hradě Laufu u Norimberka¹⁷⁴ je dokonce znak Valdštejnů zařazen mezi erby příslušníků nižší šlechty, což ne zcela koresponduje s obecnou představou o dějinné úloze Valdštejnů, nicméně odráží skutečné společenské a tím i politické postavení a vliv Valdštejnů ve 14. století.

Na výsluní se rod dostává postupně od 15. století, kdy se výrazněji, tak jak sílí majetková základna, začínají jeho příslušníci podílet na politickém dění a správě země. V tomto období se několik Valdštejnů objevuje mezi přisedíci zemského soudu. Další etapa vývoje v postavení rodu v zemi přichází na počátku 17. století, kdy po čtyři generace zastávají nejvyšší státní úřady v Praze i ve Vídni a Adam mladší z Valdštejna s několika dalšími členy rodu je povýšen do hraběcího stavu. Patrně největší vliv, který se posléze stal jeho zkárou, si dokázal získat nejslavnější z Valdštejnů – Albrecht. Přestože rod jako celek dokázal přežít strmou kariéru a pád Albrechta z Valdštejna i bojovné protestantství několika jeho členů, po roce 1634 se do vysokých českých úřadů dostávají zřídka.

¹⁷² Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 169-171. Jiří HRBEK, Barokní Valdštejnové v Čechách (1640-1740), Praha 2013. Stanislav KASÍK, Vladštejnové, in: Valdštejnská obrazárna v Chebu, Eva DITTERTOVÁ (ed.), Cheb 1997, s. 10-18. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 418-420. Týž, Modrá krev, s. 293-296. MERA VIGLIA, s. 184-185. Ottův slovník naučný XXVI. s. 335-350.

¹⁷³ O rozrodu Markvartců podrobně informuje B. PAPROCKÝ z HLAHOL, Diadochus II., s. 251.

¹⁷⁴ Podrobně Vladimír RŮŽEK, Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka, SAP 1988, s. 37.

Jak se vyvíjela a sílila rodová moc Valdštejnů, vyvíjel se i jejich znak.¹⁷⁵ Předek Valdštejnů, výše zmíněný Jaroslav z Hruštic, byl nositelem znaku užívaného již Markvartici, což byla kráčejičí lvice. Nejstarší doklad tohoto erbu je na pečeti Havla Markvartice z roku 1237.¹⁷⁶ Později Valdštejnové vyměnili kráčejičího lva za vzpřímeného lva ve skoku. Bohuslav Balbín v *Aula Caroli* popisuje tento znak, který až do počátku 16. století užívali všichni píšící se z Valdštejna, jako zlatý štít a na něm modrý lev s korunou. První známý doklad je na pečeti Hynka z Valdštejna z roku 1337.¹⁷⁷

Na náhrobku Zdeňka z Valdštejna (†1525), zakladatele hostinské linie, je vyobrazený erb, který má čtvercový štít střídavě s modrým lvem na zlatém poli a zlatým lvem na modrém poli, všichni čtyři lvi směřují k jedné straně. Tuto variantu erbu užívala i později, kdy významnější část rodu užívala polepšené varianty, větev libštejnská a brtnická. Brtnická větev užívala erb v obrácených tinkturách.

Císař Ferdinand II. majestátem z 20. září 1621 polepšil Adamovi ml. z Valdštejna erb, který je popsán takto – štít křížem rozdělený, první a čtvrté pole modré druhé a třetí zlaté a v nich čtyři lvi ve skoku s vyplazenými jazyky a dvojími ocasy vzhůru zdviženými, do středu hledícími, modří ve zlatém, zlatí v modrém poli. Uprostřed štítu je bílá okrouhlá medaile, obtočená routovým věnečkem své přirozené barvy a v ní císařský černý orel, levicí držící zelenou palmovou ratolest, pravicí zlatou kotvici obrácenou špičkami dolů, na prsou má pod zlatou korunou písmena F II; přikryvadla modrá a zlatá, nad korunou dvě orličí křídla, vrchní modré, spodní zlaté. Nárok na tento erb měli příslušníci větve lomnické, hostinské a bradlecké.

Marie Terezie privilegiem z 16. srpna 1758 povolila Vincenci hraběti z Valdštejna na Mnichově Hradišti a Františku Josefovi hraběti z Valdštejna na Duchcově užívat titulu pán z Vartenberka (Waldstein-Wartenberg) a polepšila jím znak tak, že nad štítem a pod ním byly dva oválné štítky vpravo zlaté, vlevo černé a okolo nich zelený drak, barvy štítu jsou změněny první a čtvrté pole je zlaté, druhé a třetí modré, nad štítem jsou tři korunované helmice, nad pravou modrý lev, nad prostřední nad sebou dvě orličí křídla, modré a zlaté, vedle nich dvě stejná křídla černá a zlatá, černé je posázeno čtrnácti zlatými srdíčky, nad třetí helmicí je loďka a v ní muž, kterému od kolen vyniká vpravo zlaté vlevo černé roucho, na hlavě má bílý

¹⁷⁵ O historii rodu a erbu pánů z Valdštejna podrobně tamtéž, s. 226-232

¹⁷⁶ Listina kladrubských benediktýnek, NA, Archivy zrušených klášterů, inv. č. 509. Srov. August SEDLÁČEK, *Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty*, sv. 2, Praha 2002.

¹⁷⁷ Hynek z Valdštejna svědčí na listině Jana Lucemburského z 13.1.1337 ve Vratislavi při tažení do Prus. Státní archiv ve Vratislavi, Archiv olešnických knížat, sign. REP. 132 C (II.). Srov. August Sedláček, *Atlasy erbů a pečeti*, sv. 2; týž, *Die altböhmischen Bestände*, č. 29s; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV*, č. 2189.

turban, v ruce drží veslo. Nad tím vším je modrý knížecí plášť s hranostajovou kožešinou, zlatou šňůrou a zlatými třapci. Štít drží modrý a zlatý lev.

4.69.1 Jan z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou (asi 1515–1576)

Pochází z lomnické větve, zakladatel linie hrádecké a přímý předek všech dnes žijících Valdštejnů. Jeho rodiči byli Vilém z Valdštejna a Apolona Černčická z Kácova. Roku 1544 držel Peruc (tu získal sňatkem se svojí první manželkou Eliškou z Krajku, †1565), téhož roku získal Točnick a Žebrák, které roku 1552 prodal a krátce před rokem 1554 koupil Komorní Hrádek, podle kterého se psal a podle kterého je nazývána tato větev Valdštejnů. Postupně získal Tryskovice (1558), Chvatěruby (1568), Kozomín (1571) a Lovosice (1574). S druhou manželkou Magdalenou z Vartenberka měl syna Adama (viz níže), Karla a několik dcer.

Jan byl horlivým zastáncem podobojí staroutravvistického ražení. Svými názory a agresivní náboženskou politikou se výrazně odlišoval od svého bratra Jindřicha (na Dobrovici), který se významně exponoval v boji za náboženskou svobodu a uzákonění české konfese. Přesto Jan udržoval dobré kontakty s Ferdinandem I. a z těchto kontaktů pocházela ne nevýznamná část jeho majetku coby zástava královských statků. Od roku 1554 do roku 1570 zastával úřad nejvyššího sudího, roku 1570 povýšil do úřadu nejvyššího komorníka a ten zastával až do své smrti.

4.69.2 Jan st. z Valdštejna na Sedčicích¹⁷⁸ († asi 1597)

Náleží k libštejnské větvi, otcem byl Albrecht (†1548), manželka Marie z Landštejna († 1589). Jan starší patřil k protestantské opozici a zastáncům české konfese (stejně jako Michal Španovský z Lisova, nejvyšší písař v letech 1576–1597), ale pro posílení svých pozic dokázal najít společnou řeč s předními představiteli katolické strany (například Vilém z Rožmberka) V letech 1577–1583 byl Jan starší dvorským sudím, v roce 1585 se stal nejvyšším komorníkem, kterým byl až do roku 1597, kdy bezdětný umírá. Do roku 1565 drží Újezd a od 1575 Sedčice.

4.69.3 Adam mladší z Valdštejna (†1638)

Adam je syn Jana z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou (nejvyššího komorníka z let 1570–1576). Měl dvě manželky – Eliška (též Alžběta) Brtnická zemřela roku 1614, již v roce 1615 si vzal o 30 let mladší Johanku Emílii z Žerotína na Lomnici. Jeho jméno s erbem, jak bylo již výše zmíněno, se nachází pouze v „Litoměřickém rukopise“.

¹⁷⁸ Tohoto Vladštejna Pavla Burdová ve své práci (viz pozn. 3, s. 213) považuje za totožného s Janem z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou, srov. výše.

O osobnosti tohoto Valdštejna lze se mnoho dovědět z jeho vlastních deníků.¹⁷⁹ Byl velmi cílevědomým a ambiciozním člověkem, za čtyři roky u dvora se stal jedním z nevlivnějších politických činitelů a oblíbenců císaře Rudolfa II. V politické kariéře dokázal pokračovat i po boku Matyáše, který ho jmenoval nejvyšším hofmistrem království Českého. Za svůj život nastřádal řadu úředních hodností – roku 1591 se stal číšníkem císaře Rudolfa II., 1596 císařským komorníkem a pak radou, 1605–1608 byl štolbou a maršálkem královského dvora, 1608–1611 nejvyšším sudím, 1611–1619 nejvyšším hofmistrem, 1627–1638 nejvyšším purkrabím. Roku 1621 byl povýšen do stavu dědičných říšských hrabat, titul však odmítl, chtěl zemřít jako „starý český pán“,¹⁸⁰ přijal pouze polepšení erbů.

Držel statky Štěpanice (1594–1606), Mrač (1598), Dymokury (1606), Běrunice a Veltruby (1608), Sluhy (1608–1615) Vchynice (1609), Nepokojnice a dědičně Sázavský klášter (1611), Židlochovice (1615), Loučeň a Chotoměř (1622), Dobrovici, Pečice, Kuncberk, Křinec, Semčice, Rožďalovice, Nový Ronov, Dětenice, Újezd, Vinařice, Ledce a Budenice (vše od roku 1623).

4.69.4 Ferdinand Arnošt hrabě z Valdštejna na Skalách, Zvířeticích, Studénce a Valečově (†1656)

Byl nejstarším synem Maxmiliána a vnukem Adama mladšího z Valdštejna. Stal se komorním a apelačním radou a císařským vyslancem k uzavření vestfálského míru. V roce 1650 byl jmenován zemským soudcem, později říšským dvorním radou a prezidentem nad apelacemi, v roce 1651 se stal nejvyšším zemským sudím a v roce 1652 nejvyšším komorníkem a tím byl do jeho smrti. Postupně držel tyto statky – Zvířetice, Studénku a Valečov (1652), Kněžmost a Skály (1654). První manželkou byla Filiberta z Modruz, druhou Eleonora z Rottalu, se kterou měl syna Arnošta Josefa, který jediný dosáhl plnoletosti.

4.70 Vamberští z Rohatec¹⁸¹

4.70.1 Jan Hynek Vamberský z Rohatec († před 1650)

Vamberští z Rohatec byli staročeská rytířská rodina původně pocházející z Rohatce u Hodonína na jižní Moravě. V 15. století koupil Hynek z Rohatec od pánů Žampachů z

---

¹⁷⁹ Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (ed), Deník rudolfinského dvořana: Adam mladší z Valdštejna 1602–1633, Praha 1997.

¹⁸⁰ Dědičný hraběcí titul (i pro české země) přijal jeho syn Maxmilián.

¹⁸¹ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 395. Ottův slovník naučný XXVI. s. 379.

Potštejna hrad Vamberk u Rychnova nad Kněžnou ve východních Čechách, po němž se jeho potomci začali psát.

Jan Hynek byl vnukem Hynka Vamberského z Rohatec, který v roce 1535 bydlel v Praze a později v Příbrami a Lisovicích. Hynek měl sedm synů, ale není jisté, který z nich je otec Jana Hynka. Jan Hynek byl v letech 1627–1636 místopísařem království Českého. Oženil se s Dorotou Čakovcovou z Bohušic, ale neměli spolu žádné potomky. Janem Hynkem tato rodina vymřela.

4.71 Vančurové z Řehnic (též Wanzurové z Rzechnitz)¹⁸²

Původně rytířská rodina Vančurů z Řehnic získala svůj predikát po tvrzi Řehnice u Mladé Boleslavi, kterou vlastnila až do roku 1726. Prvním známým členem rodu byl žoldněř Jiřího z Poděbrad Václav, zvaný Vančura, podle kterého rod získal příjmení. Na začátku 16. století se rod rozvětvil na starší a mladší větev. Mladší vymřela koncem 16. století. Starší větev se dále rozdělila na několik odnoží. Rodině se podařilo nashromáždit velké jmění. Po Bílé hoře doplatil na sympatie s povstáním Jiří Šťastný Vančura. Ztratil Studénku a odešel do emigrace, kde bojoval proti Habsburkům v saském a švédském vojsku. Jeho synovec Adam Kašpar Vančura se stal zakladatelem té linie rodu, která se s Habsburky smířila a později se dočkala (1746) povýšení do českého stavu starožitných pánů. Povýšen do panského stavu byl též Václav Rudolf.

4.71.1 Jan (Josef) Jáchym Vančura z Řehnic etc. (1692–1771)

Jan (Josef) Jáchym se narodil roce 1692 Leopoldu Ladislavovi a Marii Ludmile Hildprandtové z Ottenhausenu. Na malbě z roku 1757 je uveden jako Josef Jáchym, pod jeho erbem na malbě z roku 1760 je podepsán jako Jan Jáchym. V úřednické hierarchii stoupal velmi úspěšně, začal jako zemský soudce, přes purkrabího Hradeckého kraje (1743–1748) a podkomořího (1748–1749) k nejvyššímu písaři (1751–1771). V roce 1748 získal úřad korouhevníka rytířského stavu.

4.72 Věžníkové z Věžník (též z Wieschnik)¹⁸³

¹⁸² Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 171-172. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 424. MERAVIGLIA, s. 42. Ottův slovník naučný XXVI. s. 384-386.

¹⁸³ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 174-175. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 401-402. MERAVIGLIA, s. 179-180. Ottův slovník naučný XXVI. s. 637-639. J. ŽUPANIČ – M. FIALA, Nobilitační privilegia, s. 53.

Podle tvrže a vsi Věžníky u Vlašimi na Benešovsku, kterou vlastnili od konce 14. století do poloviny 16. století, se psal staročeský rod nejdříve rytířů později pánů Věžníků z Věžník. Za předka je považován Děpolt z Věžník († před 1392). Jeho pravnucci Markvart a Václav rozdělili rod do dvou větví. Od Václava pocházela moravská větev rodu, která se usadila na jižní Moravě a vymřela na počátku 18. století. Markvart zůstal ve Věžnících a založil větev českou, později dále rozvětvenou. Za věrnost Habsburkům byl v roce 1658 Václav Rudolf (†1666) dědičně povýšen do panského stavu. Současně s tím mu byl polepšen erb. Původní erb měl v modrém štítu stříbrnou hlavu honícího psa, nazývaného věžník. Protože se Rudolf v roce 1655 stal místolovčím království Českého, byl mu erb polepšen o zlaté lovecké trubky a červený srdeční štítek s českým lvem, dále pak o černou orlici.¹⁸⁴ Jeho syn Bernard František byl povýšen do hraběcího stavu. František Xaver Věžník (†1789) působil jako hejtman Nového Města pražského, zemský soudce a nejvyšší hofmistr. V roce 1778 byl jmenován ředitelem pražské univerzitní knihovny, později se stal vedoucím Studijní komise u českého gubernia. Jeho synem Emanuelelem v roce 1806 rod vymřel.

4.72.1 Odolen Věžník z Věžník na Lobči, Mšeně a Sedlci († 1678)

Syn Václava Věžníka a bratr Václava Rudolfa, Odolen, v roce 1631 odešel se saským vojskem do Drážďan, a proto byl v roce 1634 odsouzen ke ztrátě veškerého majetku. Následujícího roku přestoupil ke katolictví a dal se do služeb císařského vojska. Na přimluvu jeho první manželky Anny Alžběty Kaplířové ze Sulevic mu část majetku byla vrácena. Podruhé se oženil s Alenou Eusebií Vlkovou z Kvítkova. Jeho třetí ženou byla Marie Klára Geraldová z Kyldary.

4.73 Vchynští (Kinští) ze Vchynic a z Tetova¹⁸⁵

Vchynští ze Vchynic a z Tetova je původně staročeská vladycká později panská rodina dnes známá v poněmčené formě jako Kinští. Jejich jméno je odvozeno od vsi Vchynice u Lovosic v severních Čechách. Nejstarším doloženým příslušníkem rodu s přídomkem ze Vchynic je rytíř Bohuslav ze Žernosek a ze Vchynic, který je zmiňován v listině doksanského kláštera z roku 1282. Jeho potomci se rozvětvili do několika rodových linií – Razičtí, Medvědičtí, Ohničtí, Oparenští, Želenští, Vchynští.

---

¹⁸⁴ V erbovnících je erb vyobrazen před polepšením.

¹⁸⁵ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 72-74. P. MAŠEK, Šlechtické rody... I., s. 454-456. Týž, Modrá krev, s. 129-133. MERAVIGLIA, s. 130. Ottův slovník naučný XXVIII. s. 764-765. Srov. Aleš VALENTA, Dějiny rodu Kinských, České Budějovice 2004.

Předkem všech nynějších Vchynských je Jan Dlask, kolem roku 1470 hejtman litoměřického kraje. Jan Dlask měl tři syny – Jiřího, Václava a Kryštofa. Kryštofovi synové se vystěhovali do Nizozemí. Jiří (†1566) založil vlastní rodovou linii (drastská), jenž v páté generaci vymřela po meči. Posledním potomkem byl František Antonín.

Pokračovateli rodu se stali potomci Janova syna Václava. Jeho první syn Radslav starší (†1619) byl v roce 1572 členem deputace českých pánů a rytířů do Polska vedené nejvyšším kancléřem Vratislavem z Pernštejna a nejvyšším purkrabím Vilémem z Rožmberka. Po té co se stal poručníkem sirotků z panského rodu Tetaurů, kteří měli s Vchynskými podobný erb, začal usilovat o povýšení do panského stavu. V roce 1596 nechal dokonce vyhotovit falešné listiny, které měly dokázat příbuznost Vchynských s Tetaury z Tetova.¹⁸⁶ Na základě doporučení české kanceláře udělil 21. března 1596 Rudolf II. Vchynským status panského rodu a ve snaze naklonit si tento rod ve sporu s bratrem Matyášem znovu potvrdil 11. března 1611.¹⁸⁷ V témže roce je mezi sebe přijali čeští pánové.

Mladší syn Jan se roku 1576, pravděpodobně na přímluvu Viléma z Rožmberka, stal karlštejnským purkrabím. Jeho synové byli významnými činiteli na politické scéně v době předbělohorských a bělohorských událostí. Na počátku 17. století se s jednou výjimkou Vchynští hlásili nekatolíkům. Jeden ze synů Radslav mladší (1582–1660) se účastnil II. pražské defenestrace a nechal se zvolit členem stavovského direktoria. Po bitvě na Bílé hoře uprchl ze země. V dubnu 1621 byl v nepřítomnosti odsouzen ke ztrátě hrdla, cti i statků a jeho jméno bylo přibito na šibenici. Život dožil v exilu v Nizozemí, kde v roce 1660 zemřel. Defenestrace se účastnil i Radslavův bratr Oldřich. Po této události bojoval na straně českého povstání, avšak jeho porážky se nedočkal, neboť zemřel počátkem dubna 1620.

Jejich bratr Vilém Vchynský (1574-1634) se za stavovského povstání zachoval obojetně a díky tomu mu nebyl zkonfiskován majetek. Jelikož se odmítl vzdát luteránství, uchýlil se do emigrace. Během pobytu v německém prostředí začal jako rodové jméno používat „Kinský“, pravděpodobně to bylo způsobeno potížemi s výslovností původního jména „Vchynský“. Nejstarší doklad byl nalezen na listu pro českého kancléře Karla z Liechtensteina z 2. června 1623.¹⁸⁸ Za ženu si vzal Alžbětu Trčkovou, sestru pozdějšího Valdštejnova švagra Adama Erdmanna Trčky z Lípy. Díky pasivitě během povstání mu majetek nebyl zkonfiskován. Významnou roli sehrál v protihabsburském spiknutí Albrechta

---

¹⁸⁶ B. PAPROCKÝZ HLAHOL, *Diadochos*, s. 376-385.

¹⁸⁷ Rodový archiv Kinských Chlumeck nad Cidlinou, SOA Zámrsck, inv.č. 2003. Znovu potvrzeno Rudolfem II. 11. března 1611, tamtéž.

¹⁸⁸ Srov. A. VALENTA, *Dějiny rodu Kinských...*, s. 48.

z Valdštejna a společně s ním a s Adamem Trčkou byl v únoru roku 1634 v Chebu na příkaz císaře zavražděn.

Majetek po Vilémovi zdědil jeho bratr Václav (1572–1626). Jeho jediný syn Jan Oktavián (1601–1669) si získal přízeň císaře Ferdinanda II. a díky tomu se mu podařilo získat zpět zkonfiskovaný rodový majetek, který byl zkonfiskován jeho strýci Vilémovi. Roku 1645 se Jan Oktavián stal prvním komořím Ferdinanda III. a byl jmenován tajným radou. Na jeho dvorskou kariéru navázali oba jeho synové. František Oldřich Kinský (1634–1699) byl patrně politicky nejmocnějším představitelem rodu ve službách Habsburků. V roce 1683 byl jmenován nejvyšším kancléřem a po něm tuto funkci získali ještě další tři Kinští – Václav Norbert Oktavián Kinský (1705–1711), František Ferdinand Kinský (1723–1736), Filip Josef Kinský (1738–1745). Protože jediný syn Františka Oldřicha zemřel v nízkém věku, závisela další existence rodu na jeho bratrovi Václavovi Norbertu Oktaviánovi (1642–1719). Z jeho potomků se vydělily dvě rodové linie Kinských – knížecí a chlumecká větev. Zakladatel chlumecké větve rodu byl František Ferdinand (1678–1741). Další syn Štěpán získal knížecí titul a uzavřel s bratrem Filipem Josefem dohodu, že pokud vymřou jeho synové, přejde titul na potomky Filipa Josefa. Tak se stalo roku 1752, kdy zemřel Štěpánův syn František Josef a podle dohody titul přešel na Františka Oldřicha (1726–1792), syna Filipa Josefa.

Ve druhé polovině 18. století byli Kinští typickou česko-rakouskou aristokracií a také přední dvorskou šlechtou. Šestým knížetem v pořadí byl Rudolf Kinský (1802–1836), který na Smíchově založil zahradu, v které nechal vystavět letohrádek. Seznámil se s Františkem Palackým a v roce 1831 poté, co nechal přivést rodinný archiv z Vídně, jej požádal o jeho uspořádání.¹⁸⁹ Rudolfův mladší bratr Josef (1806–1862) zdědil panství Kostelec nad Orlicí a stal se zakladatelem nové kostelecké větve rodu.

4.73.1 Jaroslav z Vchynic a z Tetova na Krakovci (†1614)

Byl synem Doroty Sekerkové ze Sedčic a Jiřího ze Vchynic z drastské linie Vchynských. Z dvojího manželství – první manželkou byla Kateřina z Rochova, druhou Ludmila z Lukavce – měl celkem čtyři syny. Více jak dvacet let zastával úřad místokomorníka (1589–1611).

4.73.2 Václav Norbert Oktavián hrabě Kinský ze Vchynic a z Tetova a z České Kamenice (1642–1719)

---

¹⁸⁹ František Palacký archiv uspořádal a pořídil soupis všech listin vydaných tomuto rodu. Soupis je uložen ve Státním oblastním archivu v Zámrsku. SOA Zámorsk RA Kinských Chlumeck, in.č. 2003, kart. 95.

Jeho rodiči byli Jan Oktavián a Markéta Magdaléna hraběnka z Porcie. Úřednickou kariéru zahájil v roce 1688, kdy se stal prezidentem nad apelacemi. Již roku 1690 se stal nejvyšším sudím, v roce 1696 nejvyšším komorníkem, a jak již bylo řečeno výše, v roce 1705 nejvyšším kancléřem. Se svými dvěma manželkami (Anna Marie z Martinic a Anna Terezie z Nesselrode) měl 16 dětí, z toho 7 synů.

4.73.3 Štěpán Vilém Kinský hrabě z Vchynic a Tetova etc. (1679–1749)

Štěpán byl synem Václava Norberta Oktaviána. Byl spolehlivým exponentem Habsburků v zahraničí, jako jejich vyslanec působil v Rusku a ve Francii. Po návratu ze zahraničí získal funkce nejvyššího maršálka, nejvyššího zemského komorníka, nejvyššího hofmistra. Za jeho věrné služby vydala Marie Terezie 22. 12. 1746 listinu, kterou byl Štěpánovi udělen knížecí titul.¹⁹⁰

4.74 Vojkovští z Milhostic a z Vojkova

Jsou staročeská vladycká rodina, původně psána jen po vsi Milhostice u Tábora. Někdy kolem poloviny 15. století jakýsi Petr z Milhostic koupil ves Vojkov u Sedlčan a jeho potomci se potom psali Vojkovští z Milhostic a Vojkova. V neznámém příbuzenském poměru k tomuto Petrovi se na konci 15. a počátkem 16. století vyskytují dva příslušníci téhož rodu, podle Augusta Sedláčka zakladatelé následujících rodových linií, Jan (1483–1532) a Vilém (1488–1506). Někteří z potomků Jana zchudli, jiní odešli pravděpodobně na Moravu, kde se od konce 17. století vyskytují rytíři Vojkovští z Vojkova stejného erbu jako tito. Zde řada z nich působí v zemských a dvorských úřadech a v roce 1865 je Karel Vojkovský z Vojkova povýšen do panského stavu.

Vilémův syn Mikuláš vyženil s manželkou Ižaldou z Osečan statek Radič, podle které se psal jeho syn Jan (viz níže). Jan měl pět synů, z nichž rodovou posloupnost v mužské linii zachoval pouze Mikuláš, který měl syny Adama zvaného Šťastný a Oldřicha, ten ovšem brzy zemřel. Adam odmítl přestoupit na katolickou víru a roku 1628 odjel ze země. Roku 1631 přitáhl se Sasy do Čech, byl však roku 1634 odsouzen k propadnutí majetku.

4.74.1 Jan Vojkovský z Milhostic a z Vojkova na Radiči

V letech 1562–1564 byl místopisařem království Českého. Jeho manželkou byla Anna z Lukavce. Zemřel roku 1573.

---

¹⁹⁰ SOA Zámorsk, RA Kinský Chlumec, in. č. 2003.

4.75 Voračičtí z Paběnic¹⁹¹

Z Paběnic se psali vladykové vlastníci Paběnice u Kutné Hory. Na konci 15. století žila v jižních Čechách jedna jejich větev, z okolí Rožmberků jsou známi bratři Přibík Had (též Hádek) a Oldřich. Potomek jednoho z nich Jan (†1553) získal tvrz Voračiče u Tábora a začal se psát Voračický z Paběnic. Z dvojího manželství měl pět synů. Nejmladší Burian zemřel bezdětný. Nejstarší Mikuláš měl tři syny, z nichž měl mužské potomky Václav (mladší), jeho tři synové však byli roku 1622 odsouzeni ke ztrátě hrdla a majetku a nezůstali po nich mužští potomci. Janův třetí syn Petr měl sice šest synů, ale jen jeden (Mikuláš) zanechal mužského potomka. Mikuláš zemřel roku 1598 a jeho syn Petr krátce po něm. Nejdéle a pravděpodobně až do současnosti se udržela linie rodu čtvrtého Janova syna Adama. Jeho dva vnuci dokonce založili samostatné větve rodu – mladší větev Jan Lipolt (†1656) a starší větev Jan Ilburk. Jan Lipolt byl za vojenskou službu císaři zejména proti povstalým stavům v roce 1620 a později proti Sasům a Švédům povýšen do panského stavu (1641). Jeho synové Antonín, František Helffríd, Vojtěch a Leopold pokračovali v otcově odkazu a byli za službu Ferdinandu III. a Leopoldu I. povýšeni do stavu hraběcího (1704). Františkovi a Vojtěchovi byl nadto ještě polepšen erb habsburským štítkem se znaky F III. L. Žádný z nich však neměl potomky a mladší větev rodu Voračických vymřela na počátku 18. století.

Starší větev pocházející od Jana Ilburka byla povýšena do panského stavu v roce 1694, hraběcí titul získal jeho vnuk v roce 1726. V 18. století pak došlo k povýšení dalších členů rodu do hraběcího stavu.

4.75.1 Jan (Karel) Voračický z Paběnic (*1550)

Tento Jan náleží k větvi pocházející od Václava Paběna (1525–1565), syna prvního majitele Voračic Jana Voračického z Paběnic. Jan (mladší) byl v letech 1603–1614 královským úředníkem při deskách zemských. Zastával též úřad nejvyššího berníka. Přežila ho pouze dcera Dorota vdaná v roce 1625 jako Čabelická. Jeho šest bratrů též nemělo mužského potomka a tak Janem mladším Voračickým z Paběnic tato větev vymřela.

4.76 Vratislavové z Mitrovic¹⁹²

¹⁹¹ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 175-176. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 467-468. Týž, Modrá krev, s. 305. MERA VIGLIA, s. 181-182. Ottův slovník naučný XXVI. s. 962-965.

¹⁹² Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 177-178. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 470-472. Týž, Modrá krev, s. 306.-308. MERA VIGLIA, s. 182-183. Ottův slovník naučný XXVII. s. 306. J. ŽUPANIČ – M. FIALA, Nobilitační privilegia, s. 56-57.

Vratislavové z Mitrovic jsou původně starou českou vladýckou rodinou, později panskou a nakonec hraběcí. Podle legendy odvozovali svůj původ od krále Vratislava, ve skutečnosti je jejich první známý předek Vratislav, který kolem roku 1448 získal statek Mitrovice u Sedlčan na Příbramsku, Ladislavem Pohrobkem byl jmenován místosudím a za Jiřího z Poděbrad purkrabím Pražského hradu (před rokem 1462).

V 15. století rod nehrál významnější roli v rámci stavovské obce. V polovině 16. století se rozdělili na újezdskou (vymřela roku 1643), mníšeckou (vymřela roku 1667) a skřípelskou větev, která se později rozčlenila na mnoho dalších odnoží.

Z mníšecké větve pocházel Vilém, postupně císařský stolník, číšník, rada, komorník a nakonec maršálek dvorský, který byl společně s bratry Václavem a Vratislavem povýšen do stavu panského a v roce 1620 obdržel pro sebe, své bratry a jejich potomky hraběcí titul a do znaku věnec kolem štítu.

Zakladatel skřípelské větve Václav († 1554) měl osm synů: Mikuláše († 1590), Jana († 1581), Šebestiána († 1586), Štěpána († 1601), Vratislava († 1600), Kryštofa († 1612), Jiřího († 1603) a Václava. Dodnes žijí potomci dírenské linie založené Šebestiánem v Dírné a na Novém Zélandu.

Známým díky svému literárnímu počínu se stal Václav Vratislav z Mitrovic (1576–1635). Byl nejstarším ze šesti dětí Štěpána Vratislava z Mitrovic a na Dráchově († 1601), hejtmana na Jindřichově Hradci, a jeho ženy Kateřiny z Běšin († 1615). Po studiu na jezuitské škole v Jindřichově Hradci se přičiněním Adama II. z Hradce, tehdy nejvyššího kancléře Království českého, i vlivných strýců Kryštofa († 1612) a Jiřího († 1603) stal v patnácti letech panošem v poselstvu dvorního rady Fridricha Krekvice vyslanému k tureckému sultánovi do Konstantinopole, kde byl obviněn ze špionáže, zatčen a rok a půl strávil na galejích a dva roky v nejhorším tureckém vězení.¹⁹³ Po příjezdu domů napsal roku 1599 spis *Příhody*, kde vylíčil své zážitky z cesty a zajetí.¹⁹⁴ Později se účastnil protitureckých válek. V době stavovského povstání zůstal věrný habsburské straně, za což ho císař Ferdinand II. jmenoval královským radou, přísedícím většiny zemského soudu a královské komory. Roku 1629 byl se dvěma nezletilými synovci Alešem a Jiřím povýšen do panského stavu. S manželkou Ludmilou Ježovskou z Lub měl sedm synů.

---

¹⁹³ Více Alois BEJBLÍK (ed.), *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, Praha 1977. Jiří DAŇHELKA (ed.), *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, Praha 1950. Václav ERTL (ed.) *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, Praha 1937.

¹⁹⁴ Text zůstal za Vratislavova života v rukopisu, později koloval v mnoha opisech a tiskem vyšel až v roce 1777 pod názvem *Příhody Václava Vratislava svobodného pána z Mitrovic, které on v tureckém hlavním městě Konstantynopoli viděl, v zajetí svém skusil a po šťastném do vlasti navrácení sám léta Páně 1599 sepsal; nyní pak František Martin Pelzel na světlo vydal.*

V diplomatických službách v Anglii, Holandsku, Uhrách a ve Švédsku působil na počátku 18. století Jan Václav Josef (†1712). Po nástupu Karla VI. na trůn se stal nejvyšším kancléřem království Českého. V roce 1701 byl povýšen společně s několika příbuznými do říšského hraběcího stavu, pro Čechy potvrzeno v roce 1706. Dědil po něm bratr František.

Duchovní kariéru si, stejně jako všichni jeho bratři, zvolil Jan Adam (1677–1733). Přes hodnosti probošta boleslavského (1707) a vyšehradského (1709) a biskupa litoměřického (1721) dosáhl v roce 1733 jmenování arcibiskupem pražským, ale krátce na to zemřel.

4.76.1 Kryštof Vratislav z Mitrovic na Březině, Dírném a Lojovicích (1584–1645)

Jeho otcem byl Jiří (†1603) zakladatel protivínské větve rodu, která se oddělila od skřípelské. V zemských úřadech dosáhl funkce podkomořího věnných měst (1618) a podkomořího královských měst (1623), od roku 1627 byl nejvyšším písařem a posléze královským místodržícím. Zemřel bezdětný.

4.77 Vraždové z Kunvaldu (též Wraždové z Kunwaldu)¹⁹⁵

Vraždové z Kunvaldu (Kunvald na Orlickoústecku) byli starý rytířský rod, který měl v erbu na modrém štítě dvounohého zlatého dráčka s kohoutí hlavou (baziliška). Po povýšení do panského stavu jim v erbu přibýlo červené pole se zlatým kosmým pruhem a rakouský štítek s iniciálami císařů. Stejného predikátu a stejného erbu byli též například Dražičtí či Berbekové.

4.77.1 Jan (Nepomuk) Václav Vražda z Kunvaldu (1681–1749)

Jeho otcem byl Ferdinand Jiří († 1713). Jan Václav nejdříve vykonával post krajského hejtmana, později v roce 1733 započal kariéru v zemských úřadech jako místopisař. V letech 1735–1740 byl místosudím království Českého a v roce 1743 povýšil na místokomorníka, kterým byl do roku 1749. V roce 1704 se oženil s Hedvikou Alžbětou z Funken (†1742).

4.77.2 Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu (1711–1778)

Jan Nepomuk byl synem Jan Václava a Hedviky Alžběty z Funken. Působil u apelačního soudu a později u desk zemských, kde byl od roku 1750 místopisařem, od roku 1751 dvacet let zastával post místosudího a v letech 1771–1778 úřad místokomorníka. V roce

---

¹⁹⁵ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 178-179. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 472. MERA VIGLIA, s. 97-98. Ottův slovník naučný XXVI. s. 1012.

1759 byl pro své zásluhy povýšen společně se strýci Janem, Karlem, Josefem a Dominikem do panského stavu. Erb jim byl polepšen, jak již bylo řečeno výše. Jeho erb se vyskytuje na malbách z roku 1750, 1557, kde je varianta bez polepšení, a na malbách z let 1760, 1771 a 1774, kde je erb polepšený. S manželkou Annou Kateřinou Voračickou (†1764) měl syny Prokopa, Františka Josefa a pět dcer.

4.78 z Vrbna a Bruntálu (též z Würben a Freudenthalu)¹⁹⁶

Rod hrabat z Vrbna a z Bruntálu (později Bruntálských z Vrbna, dříve německy von Würben und Freudental), se psal po Vrbně ve Slezsku nedaleko Svídnice. Ze Slezska přišli na Moravu a do Polska (zde se nazývali Wierzbna Rydzynski). Dle rodinných pamětí se příslušníci tohoto rodu v pramenech objevují již ve 13. století – okolo roku 1220 předkové založili klášter grysský u Vratislavi, v listinách kláštera svídnického z roku 1226 jsou uvedeni čtyři členové tohoto rodu. Ve druhé polovině 15. století Jan, stoupenec Jiřího z Poděbrad, získává bruntálské zboží. Za Janovy držby kolem roku 1467 je v Bruntále založen hrad. V té době bylo již zničeno dosavadní sídlo Vrbenských, hrad Feurstenwald. Kolem roku 1529 byl Hynek hejtmanem knížectví Opavského. Majetek po něm zdědil jeho synovec Bernard (†1529), držitel druhé poloviny Bruntálu. S manželkou Kateřinou ze Šternberka měl syny Jana, Albrechta a Štefana, kteří rod rozdělili do tří větví – bruntálská od syna Jana, další od druhého syna Albrechta (obě větve vymřely v 17. století) a hraběcí od syna Štefana, která se později rozdvajila na linii slezskou a (českou) hořovickou. Posléze vznikaly další odnože, které vlastnily statky ve Slezsku, na Moravě a v Čechách.

Během stavovského povstání někteří příslušníci rodu stáli na straně stavů, například direktor Jiří skončil ve vězení, kde zemřel, či Hynek, hejtman knížectví Opavského, uprchl do Frankfurtu a odtud do Nizozemí. Naopak Václav zachoval věrnost habsburskému domu a za to byl povýšen roku 1624 do stavu říšských hrabat, obdržel též palatinát a oboje mu bylo potvrzeno v roce 1628 pro království České.

V roce 1734 zdědil Eugen Václav hořovické panství. Eugen Václav proslul vztahem k alchymii, na což je v hořovickém zámku dodnes mnoho památek. Rudolf z Vrbna (1761–1823) především díky svému odbornému vzdělání patřil mezi první průmyslově podnikající šlechtice, od roku 1791 držel komárovské železárně.

4.78.1 Josef František hrabě z Vrbna a Bruntálu etc. (1675–1755)

¹⁹⁶ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 472-473. Týž, Modrá krev, 309-310. MERA VIGLIA, s. 183. Ottův slovník naučný XXVI. s. 1017-1019.

Jeho otcem byl Jan František (1634–1705), nejvyšší kancléř z roku 1700. Josef František se po smrti bratra Václava Bernarda ujal svěřenectví (1720) a koupil v Čechách Krnsko s Řehnicí (1726). V letech 1719–1721 byl dvorským sudím a v letech 1721–1747 nejvyšším sudím zemským. V období válek o dědictví rakouské se postavil na stranu Karla Alberta, a proto mu byl na nějaký čas znemožněn přístup ke dvoru (1743). Oženil se Marií Annou Lamingerovou z Albenreutu (†1740). Spolu měli syny Václava Michala, nejvyšší sudí markrabství Moravského, a Josefa Václava.

4.79 Vřesovcové¹⁹⁷

Předkové pocházeli z Moravy. Za husitských válek přišel do Čech Jakub zvaný Jakoubek,¹⁹⁸ jeden z hojně rozvětvené původně vladycké rodiny psané po vsi Vřesovice. Jeho syn Jan měl pět synů, kteří založili své rodové linie – Jaroš (Kyšperští z Vřesovic), Jan Ilburk (Vřesovci z Vřesovic a na Doubravské Hoře), Jakub (Kosomlatští z Vřesovic), Jindřich (Brozanští z Vřesovic) a Jan mladší (žlutická větev).

Potomkům Jana Ilburka Vřesovce z Vřesovic se dostalo povýšení do panského stavu. Roku 1607 byli jeho pravnucci Vilém a Volf Ilburk přijati do stavu panského, Vilém se stal číšníkem Rudolfa II. a od roku 1612 královským radou a nejvyšším mincmistrem. Roku 1622 povýšení mezi říšské pány a zároveň jim byl polepšen erb, 1628 dostal říšské hrabství a 1632 titul vysoce urozený. Ze šesti vnuků Jana Ilburka měli potomky jen tři. Volf (v letech 1547–1569 nejvyšší písař, viz níže) měl pouze dcery, majetek po jeho smrti a smrti jeho dcer připadl jeho bratrům a jejich potomkům. Šebestián, jeho potomkům byl zabrán majetek za účast na Stavovském povstání a buď odjeli ze země, nebo zemřeli bez potomků. Abrechtova linie vymírá pravnukem Janem 1659 a dědictví přechází na rod Kostomlatských z Vřesovic (jeho vnuky jsou výše zmínění Vilém a Volf Ilbruk).

Společně s Vilémem a Volfem Ilburkem byl povýšen do stavu říšských svobodných pánů také Jan Habart z linie Kostomlatských Vřesovců. Roku 1628 se vystěhoval do Saska, ale s panovníkovým svolením mohl dojíždět na svoje statky v Čechách. Roku 1631 přitáhl se Sasy do země a majetek v Čechách mu byl zabrán. V další generaci na konci 16. století vymřela tato větev Vřesovců.

---

¹⁹⁷ Srov. J. HALADA, Lexikon... I., s. 180-181. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 410. MERA VIGLIA, s. 282. Ottův slovník naučný XXVI. s. 1023-1027.

¹⁹⁸ Josef EMLER – Jan GEBAUER – Jaroslav GOLL, Fontes rerum Bohemicarum V., Praha 1893, s. 615.

Syn Jindřicha zakladatele brozanské větve též Jindřich byl v letech 1572–1574 nejdříve místosudím a pak místokomorníkem království Českého. Brozanská větev však vymřela již synem jeho bratra Sigmunda Janem Václavem.

Nejkratší trvání měla žlutická linie Jana mladšího, jenž vymřela už v další generaci před rokem 1551. Naproti tomu nejdelší stopu zanechala linie Jarošova, která vymřela a s ním i všichni Vřesovci roku 1755 Janem Maxmiliánem. Jeho otec Jan Vilém byl v roce 1668 společně se svým bratrem Ferdinandem povýšen do panského stavu a byl jim polepšen erb.

4.79.1 Volf z Vřesovic a na Doubravské Hoře

Byl synem Viléma a vnukem Jana Ilburka. Pocházel z linie doubravských Vřesovců z Vřesovic. Roku 1543 byl jmenován královnou Annou podkomořím králové, tento úřad zastával do roku 1547. V bouřích roku 1547 se přiklonil na stranu krále a od téhož roku zastával úřad nejvyššího písaře až do své smrti roku 1569. V letech 1550–1557 a pak znovu 1562–1569 byl komorním presidentem. Od roku 1557 vedl komisi, která měla vypracovat Zemské zřízení, to potom v roce 1564 vydal vlastním nákladem.

4.80 Widmannové (též Wittmannové)¹⁹⁹

4.80.1 Jan Filip z Widmannu

Rodina Widmannů pochází původně z Porýní-Falce. V roce 1693 Janu Widmannovi falckrabě Filip udělil šlechtictví. Jeho syn Jiří sloužil ve vojsku v hodnosti kapitána a odešel do Egeru v Uhrách. Jiřího syn Jan Michal (†1719) získal v roce 1707 povýšení do rytířského stavu pro Uhry a v roce 1712 mu byl udělen inkolát a povýšení pro Čechy. Jan Filip, pravděpodobně syn Jana Michala, působil v letech 1735–1739 jako úředník podkomořího při deskách zemských.

4.81 Želinští (též Želenští) ze Sebužína²⁰⁰

Rodina užívající predikát ze Sebužína byla staročeská rytířská rodina, která poté, co získala ves Želenek u Duchcova, se začala psát Želinští ze Sebužína. V průběhu 15. a 16. století se vyskytuje několik členů tohoto rodu v nejasném příbuzenském vztahu. V první polovině 17. století zchudli a vymřeli.

¹⁹⁹ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 446. MERA VIGLIA, s. 46.

²⁰⁰ Srov. P. MAŠEK, Šlechtické rody... II., s. 506. Ottův slovník naučný XXVII., s. 774.

4.81.1 Kryštof Želinský ze Sebusína (†1606)

Kryštof byl pravděpodobně potomek Zdeňka Želinského ze Sebusína vlastního společně se svými bratry Jiřím a Gabrielem před rokem 1540 Želenky. Poprvé se oženil s Markétou Sadovskou ze Sloupna, podruhé si vzal Magdalénu Voděradskou z Hrušova, se kterou měl tři syny Maxmiliána, Gabriela Kryštofa a Václava.

Kryštof Želinský nabyt na svou dobu mimořádného vzdělání a byl jistě i schopným politikem, přesto mu v jeho kariéře pomohla víceméně náhoda nebo možná složitý postoj Rudolfa II. k výkonu panovnické moci. Kryštof totiž zastával úřad místokancléře království českého právě v době, kdy Rudolf II. otálel s obsazením hlavních funkcí v zemské vládě (nejvyšší purkrabí, nejvyšší kancléř a nejvyšší hofmistr). Tuto funkci, do které povýšil z pozice místopisaře (1586–1590), získal v roce 1590 a vykonával ji deset let. Od roku 1593 v podstatě přejal výkonné pravomoci nejvyššího kancléře a stal se díky císařově důvěře jednou z nejvlivnějších osobností u pražského dvora. Jako novoutravista hrál v takovéto pozici významnou úlohu v oslabení rekatolizačních snah Habsburků.

V době plné císařovy přízně byl jmenován nejvyšším mincmistrem, jímž byl až do své smrti (1600–1606). Zmínku o tomto jmenování zapsal ve svých pamětech Dačický – „Od Jeho Milosti císařské, českého, uherského krále etc. nařízen a učiněn jest nejvyšším mincmejmstrem království Českého pan Kryštof Želinský z Sebusína, jenž předešle (trvaje z mládí při kanceláři české) místopisařem, potom místokancléřem a pánem svobodným s přilepšením štítu jeho učiněn od téhož císaře Rudolfa, Jeho Milosti“²⁰¹

Další zmínka pana Mikuláše Dačického už byla věnována jeho smrti – „Okolo času památky sv. Martina umřel na Břežanech, sídle svém, pan Kryštof Želinský z Sebusína, jsa nejvyšším mincmejmstrem království Českého, jenž jse nemnoho s tím ouřadem zaneprázdňoval. Manželka jeho s dítkami pozůstala, paní Mandalena, dcera nebožtíka pana Jiříka Voděradského z Hrušova na Dobřeni. Tělo jeho do Prahy přivezeno a potom léta 1607 dominica Oculi v kostele farním sv. Mikuláše v Menším Městě pražském jest pohřbeno; nebo evanjelitského religionu byl a zůstával.“²⁰²

²⁰¹ Antonín REZEK (ed.), Paměti Mikuláše Dačického z Heslova II., Praha 1878, s. 39

²⁰² Tamtéž s. 42.

Seznam úředníků dle vyobrazení v rukopisech a na malbách na Pražském hradě

Malba č. 1, nedatovaná, úředníci z let 1563–1564

nejvyšší komorník	Vilém z Rožmberka a na Českém Krumlově
nejvyšší sudí	Jan z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou
nejvyšší písař	Volf z Vřesovic a na Doubravské Hoře
místokomorník	Melichar Stolinský z Kopist
místosudí	Erazim Zumrfeld jinak Častl z Tumnice a na Skřivanech
místopísař	Jan Vojkovský z Milhostic a z Vojkova na Radíči
králové JM úředník při deskách zemských	Adam Kalenice z Kalenic
úředník podkomořího při deskách zemských	Tomáš z Proseče
písař menších desek	Bohuslav Mazanec z Frymburka

Pozn.: Tuto malbu neobsahuje litoměřický rukopis (dále jen LR). U pražského (dále jen PR) a novohradského (NR) jsou malby č. 1 a 2 prohozeny.

Malba č. 2, nedatovaná, úředníci z let 1586–1589

nejvyšší komorník	Jan st. z Valdštejna na Sedčicích
nejvyšší sudí	Jiří Bořita z Martinic a na Smečně a Okoři
nejvyšší písař	Michal Španovský z Lisova a na Pacově
místokomorník	Jaroslav z Vchynic a z Tetova na Krakovci
místosudí	Václav Šturm z Hyršfeldu na Komořánkách
místopísař	Kryštof Želinský ze Sebusína
králové JM úředník při deskách zemských	Bohuslav Kalenice z Kalenic
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Hošek z Proseče
písař menších desek	Bohuslav Mazanec z Frymburka

Malba č. 3, nedatovaná, úředníci z roku 1599

nejvyšší komorník	Kryštof z Lobkovic
nejvyšší sudí	Václav nejstarší z Dubé a z Lipého na Rychmburce

nejvyšší písař	Jan z Klenové a z Janovic na Žinkovech a Žitíně
místokomorník	Jaroslav z Vchynic a z Tetova na Krakovci
místosudí	Jakub Menšík z Menštejna na Mokropsech
místopísař	Bohuslav z Michalovic na Rvenicích – zabíleno
králové JM úředník při deskách zemských	Bohuslav Kalenice z Kalenic
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Hošek z Proseče
písař menších desek	Benjamín Kutovec z Úrazu

Malba č. 4 z roku 1605, úředníci z let 1603–1607

nejvyšší komorník	Adam ze Šternberka na Bechyni a Sedlci
nejvyšší sudí	Volf Novohradský z Kolovrat na Lnářích, Opálce a Vimperku
nejvyšší písař	Jan z Klenové a z Janovic na Žinkovech a Žitíně
místokomorník	Jaroslav z Vchynic a z Tetova na Krakovci
místosudí	Zachariáš Kába z Rybňan
místopísař	Bohuslav z Michalovic na Rvenicích – zabíleno
králové JM úředník při deskách zemských	Jan Voračický z Paběnic
úředník podkomořího při deskách zemských	Adam Rýzmborský z Janovic
písař menších desek	Jindřich Chanovský Dlouhoveský z Dlouhé vsi

Pozn.: Právě na rubu tohoto listu se v LR nachází erb Adama z Valdštejna, popis pod erbem je následující: Adam mladší z Valdštejna a na Hrádku nad Sázavou, Lovosicích a Dymokurech, JMK rada, nejvyšší sudí Království českého a dvoru JCM, nejvyšší hofmistr K 1609. Jeho stručnými životopisnými údaji a úřednickou kariérou se zabývám v kapitole 3.

Malba č. 5 z roku 1614, úředníci z roku 1614

nejvyšší komorník	Jan Sezima ze Sezimova Ústí a na Ústí
nejvyšší sudí	Jiří z Talmberka a na Žantově
nejvyšší písař	Jan z Klenové a z Janovic na Žižkovech, Roupově a Březině
místokomorník	Humprecht st. Černín z Chudenic
místosudí	Zachariáš Kába z Rybňan
místopísař	Jan Bukovanský Pinta z Bukovan na Bukovanech a Kralovicích
králové JM úředník	

při deskách zemských	Jan Voračický z Paběnic
úředník podkomořího při deskách zemských	Adam Rýzmborský z Janovic
písař menších desek	Jindřich Chanovský Dlouhoveský z Dlouhé vsi

Pozn.: Malba č. 5 chybí v PR, LR je nedatována.

Malba č. 6 z roku 1629, úředníci z let 1629–1634

nejvyšší komorník	Fridrich z Talmberka na Vlašimi, Novém Domašíně a Nemyšli
nejvyšší sudí	Jindřich Libštejnský z Kolovrat na Žichovicích, Frymburce, Střele a Hrádku Starosedlském
nejvyšší písař	Kryštof Vratislav z Mitrovic na Březině, Dírném a Lojovicích
místokomorník	Šťastný Václav Pětipeský z Chýš a Egerberka
místosudí	Jan Jindřich Chanovský z Dlouhé Vsi na Rabí
místopísař	Jan Hynek Vamborský z Rohatce
králové JM úředník při deskách zemských	Karel Hložek z Žampachu a na Šestajovicích
úředník podkomořího při deskách zemských	Petr mladší Mitrovský z Nemyšle a na Jetřichovicích
písař menších desek	Bořivoj Měsíček z Výškova na Dolanech a Malechově

Pozn.: Nenachází se LR. V PR pod erbem Pětipeského prázdný štítek.

Malba č. 7 z roku 1656, úředníci z let 1652–1656

nejvyšší sudí	Maxmilián Valentin hrabě z Martinic na Plánici, Ahníkově, Pruněrově a Bystrém
nejvyšší komorník	Ferdinand Arnošt hrabě z Valdštejna na Skalách, Zvířeticích, Studénce a Valečově
nejvyšší písař	Mikuláš Gerštorf z Gerštorfu a z Malšic na Velkém Osově, Skřípli a Nových Dvorech
úředník podkomořího při deskách zemských	Odolen Věžník z Věžník na Lobči, Mšeně a Sedlci
místopísař	Václav Jezberovský z Olivé Hory
místokomorník	Adam Pecelius z Adlersheimu na Křemyži a Ohniči
místosudí	Albrecht Kryštof Hložek ze Žampachu a na Brodcích
králové JM úředník	

při deskách zemských	Petr Mitrovský z Nemyšle a na Jetřichovicích
písař menších desek	Rudolf Čejka z Olbramovic

Malba č. 8 z roku 1666, úředníci z let 1661–1667

nejvyšší sudí	Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat na Týnci, Chlumu a Žichovicích
nejvyšší komorník	Jan Fridrich hrabě z Trauttmansdorfu a Weinsberku etc.
nejvyšší písař	Mikuláš Gerstorf z Gerstorfu a z Malšic na Malém Osově, Skřípli, Nových Dvorech a Zdechovicích
úředník podkomořího při deskách zemských	Václav Silvestr Smrčka z Mnichu
místopísař	Rudolf Čejka z Olbramovic
místokomorník	Albrecht Kryštof Hložek ze Žampachu na Skřivanech a Šestajovicích
místosudí	Jan Reinhard Šváb z Ragersdorfu
králové JM úředník při deskách zemských	Petr Mitrovský z Nemyšle a na Jetřichovicích
písař menších desek	Jan Jiří Olbram Brandlínský ze Štěkře a na Popovicích

Malba č. 9 z roku 1673, úředníci z roku 1673

nejvyšší sudí	Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat na Týnci, Chlumu a Žichovicích
nejvyšší komorník	Jan Fridrich hrabě z Trauttmansdorfu a Weinsberku etc.
nejvyšší písař	František ze Scheidleru na Kácově, Sukoradech, Kostelci a Chabeřicích
úředník podkomořího při deskách zemských	Václav Silvestr Smrčka z Mnichu a na Hrádku nad Pod'ousy
místopísař	Jan Jiří Olbram Brandlínský ze Štěkře a na Popovicích
místokomorník	Kašpar Maxmilián Bechyně z Lažan a na Dlouhé Lhotě
místosudí	Petr Mikuláš Straka z Nedabylic a na Horních Malobratřicích
králové JM úředník při deskách zemských	Zikmund Leopold Schmidl ze Schmidenu
písař menších desek	Jan Vilém Skála ze Zhoře a na Psářích

Malba č. 10 z roku 1686, úředníci z let 1684–1688

nejvyšší sudí	Jan Jáchym hrabě Slavata z Chlumu a Košumberka etc.
nejvyšší komorník	Jan Fridrich hrabě z Trauttmansdorfu a Weinsberku etc.
nejvyšší písař	Lambert František Hřebenář z Harrachu na Zaječicích
úředník podkomořího při deskách zemských	Kašpar Václav Frantz z Frankenheimu
místopísař	Václav Silvestr Smrčka z Mnichu na Verněřově a Louchově
místokomorník	Petr Mikuláš Straka z Nedabylic a na Horních Malobratřicích
místosudí	Zikmund Leopold Schmidl ze Schmidenu na Horní a Dolní Teplici, Studnici a Štíříně
králové JM úředník při deskách zemských	Jan Jakub Pecelius z Adlersheimu
písař menších desek	Adam Maxmilián Chanovský z Dlouhé Vsi na Smoleticích

Malba č. 11 z roku 1698, úředníci z let 1697–1698

nejvyšší sudí	Václav Vojtěch hrabě ze Šternberka na Drynolci, Horažďovicích a Zelené Hoře
nejvyšší komorník	Václav Norbert Oktavián hrabě Kinský ze Vchynic a z Tetova a z České Kamenice
nejvyšší písař	Petr Mikuláš Straka z Nedabylic a na Horních Malobratřicích a Podhořanech
úředník podkomořího při deskách zemských	Václav Arnošt Markvart z Hrádku a na Suchomastech
místopísař	Adam Maxmilián Chanovský z Dlouhé Vsi na Smoleticích
místokomorník	Zikmund Leopold Schmidl ze Schmidenu na Horní Teplici, Ronově a Štíříně
místosudí	Václav Silvestr Smrčka z Mnichu na Verněřově a Louchově
králové JM úředník při deskách zemských	Jan Jakub Pecelius z Adlersheimu
písař menších desek	Jiří Václav Schwäbel z Schwälbenfeldu – zabíleno

Malba č. 12 z roku 1708, úředníci z let 1705–1712

nejvyšší sudí	František Karel hrabě Přehořovský z Kvasejovic
nejvyšší komorník	Maxmilián Norbert Krakovský hrabě z Kolovrat etc.
nejvyšší písař	Petr Mikuláš Straka z Nedabylic a na Horních Malobratřicích a Podhořanech
místokomorník	Adam Maxmilián Chanovský z Dlouhé Vsi na Smoleticích

místosudí	Jan Václav Kunáš z Machovic, Brandsteinu a Oppurku, na Svatém Poli a Meziříčí
místopísař	Václav Hložek ze Žampachu
králové JM úředník při deskách zemských	František Karel Pecelius z Adlersheimu
úředník podkomořího při deskách zemských	František Sezima Mitrovský z Nemyšle a na Jetřichovicích
písař menších desek	Kryštof Bukovský z Hustířan

Malba č. 13 z roku 1722, úředníci z let 1721–1727

nejvyšší sudí	Josef František hrabě z Vrbna a Bruntálu etc.
nejvyšší komorník	Jan Arnošt Schaffgotsch hrabě a pán z Kynastu a Greifensteinu
nejvyšší písař	Václav Hložek ze Žampachu
místokomorník	František Karel Pecelius z Adlersheimu na Oplotech a Petrovicích
místosudí	Václav Antonín z Golče na Černěticích, Hamru a Valu
místopísař	Václav Jan Kriegelstein ze Sternfeldu
králové JM úředník při deskách zemských	Václav Kliment ze Saltzu
úředník podkomořího při deskách zemských	Ignác Hubert Bechyně z Lažan na Dlouhé Lhotě
písař menších desek	Jan František z Turby

Pozn.: V LR řazena až za malbou č. 14.

Malba č. 14 z roku 1735, úředníci z let 1735–1737

nejvyšší sudí	Josef František hrabě z Vrbna a Bruntálu etc.
nejvyšší komorník	Štěpán Vilém Kinský hrabě z Vchynic a Tetova etc.
nejvyšší písař	Václav Hložek ze Žampachu
místokomorník	Hynek Hubert Bechyně z Lažan na Dlouhé Lhotě a Bytízi
místosudí	Jan Václav Vražda z Kunvaldu na Kralovicích
místopísař	Vilém Matyáš z Glouchova
králové JM úředník při deskách zemských	Václav Kliment ze Saltzu
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Filip z Widmannu

písař menších desek   František Matouš Josef Gunter ze Šterneka na Dobřejovicích a Kamenici

Malba č. 15 z roku 1739, úředníci z let 1739–1740

nejvyšší sudí	Josef František hrabě z Vrbna a Bruntálu etc.
nejvyšší komorník	Štěpán Vilém Kinský hrabě z Vchynic a Tetova etc.
nejvyšší písař	Jan František z Golče, pán na Maš'ově, Vilémově a Svojkově
místokomorník	Hynek Hubert Bechyně z Lažan na Dlouhé Lhotě a Bytízi
místosudí	Jan Václav Vražda z Kunvaldu na Kralovicích
místopísař	František Matouš Josef Gunter ze Šterneka na Dobřejovicích a Kamenici
králové JM úředník při deskách zemských	Václav Kliment ze Saltzu
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Filip z Widmannu
písař menších desek	Václav Josef Údrčský z Údrče

Pozn.: V LR je tato malba chybně datována do roku 1738. Podle Palackého přehledu úředníků zastávali tito úředníci své posty v letech 1739–1740, malba nemohla být pořízena v roce 1738, protože Jan František z Golče svůj úřad zastával až od roku 1739.

Malba č. 16 z roku 1748, úředníci z roku 1748

nejvyšší sudí	Filip Krakovský hrabě z Kolovrat
nejvyšší komorník	Rudolf Chotek hrabě z Chotkova a Vojnína etc.
nejvyšší písař	Jan František z Golče, pán na Maš'ově, Vilémově a Svojkově
místokomorník	Jan Václav Vražda z Kunvaldu na Hrádku a Solopyskách
místosudí	Václav Josef Údrčský z Údrče
místopísař	František Matouš Josef Günter ze Sterneka na Dobřejovicích etc.
králové JM úředník při deskách zemských	Václav Kliment ze Saltzu na Počernicích
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Václav z Astfeldu na Puchlovicích
písař menších desek	Václav Jiří Kriegelstein ze Sternfeldu

Malba č. 17 z roku 1750, úředníci z roku 1750

nejvyšší sudí	Karel Gothard Schaffgotsch hrabě a semper svobodný pán ze a na Kynastu etc.
nejvyšší komorník	František Leopold de Longueval hrabě z Buquoy etc.
nejvyšší písař	Jan František z Golče, pán na Maš'ově, Vilémově a Svojkově
místokomorník	Václav Josef Údrčský z Údrče
místosudí	Jan Václav z Astfeldu na Puchlovicích
místopísař	Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu
králové JM úředník při deskách zemských	Václav Kliment ze Saltzu na Dolních Počernicích
úředník podkomořího při deskách zemských	František Leopold z Hennetu
písař menších desek	František Antonín Nell z Nellenberka a Damenachru

Pozn. Poslední malba v NR.

Malba č. 18 z roku 1757, úředníci z let 1753–1759

nejvyšší sudí	Josef Vilém hrabě z Nostic a Rienecku etc.
nejvyšší komorník	Karel Gothard Schaffgotsch hrabě a semper svobodný pán ze a na Kynastu etc.
nejvyšší písař	Josef Jáchym Vančura z Řehnic etc.
místokomorník	Jan Václav z Astfeldu na Puchlovicích
místosudí	Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu na Hrádku a Solopyskách
místopísař	František Antonín Nell z Nellenberka a Damenachru
králové JM úředník při deskách zemských	František Xaver z Turby
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan Antonín Bořek Dohalský z Dohalic
písař menších desek	Jan František z Degenu

Pozn.: V LR datována do roku 1758.

Malba č. 19 z roku 1760, úředníci z let 1760–1764

nejvyšší sudí	Prokop Krakovský z Kolovrat etc.
nejvyšší komorník	Josef Vilém hrabě z Nostic a Rienecku etc.
nejvyšší písař	Jan Jáchym Vančura z Řehnic etc.

místokomorník	Jan Václav z Astfeldu na Puchlovicích
místosudí	Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu na Hrádku a Solopyskách
místopísař	František Antonín Nell z Nellenberka a Damenachru
králové JM úředník při deskách zemských	František Xaver z Turby
úředník podkomořího při deskách zemských	Jan František z Degenu
písař menších desek	Emanuel Jan Ubelli ze Siegburku na Kolči a Třebusicích

Malba č. 20 z roku 1771, úředníci z let 1771–1774

nejvyšší sudí	Prokop Krakovský z Kolovrat etc.
nejvyšší komorník	Josef Vilém hrabě z Nostic a Rienecku etc.
nejvyšší písař	Jan Václav z Astfeldu a Vydří na Puchlovicích a Nalžovicích
místokomorník	Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu na Hrádku a Solopyskách a Chotouchově
místosudí	František Xaver z Turby na Skuhrově
místopísař	Jan František z Degenu na Věži a Květinově
králové JM úředník při deskách zemských	Emanuel Jan Ubelli ze Siegburku
úředník podkomořího při deskách zemských	Donát Josef z Mühlendorfu
písař menších desek	František Jan Běšin z Běšin

Pozn.: Poslední malba LR.

Malba č. 21 z roku 1774, úředníci z let 1774–1778

nejvyšší sudí	František Josef hrabě Pachta etc.
nejvyšší komorník	Josef Vilém hrabě z Nostic a Rienecku etc.
nejvyšší písař	Jan Václav z Astfeldu a Vydří na Puchlovicích a Nalžovicích
místokomorník	Jan Nepomuk Václav Vražda z Kunvaldu na Hrádku a Solopyskách a Chotouchově
místosudí	František Xaver z Turby na Cítově a Skuhrově
místopísař	Emanuel Jan Ubelli ze Siegburku
králové JM úředník při deskách zemských	Donát Josef z Mühlendorfu

úředník podkomořího
při deskách zemských
písař menších desek

František Jan Běšin z Běšin

Leopold Otmar Günter ze Sterneka

5. Závěr

Jedním z cílů této práce bylo porovnat tři erbovníky, které jsou sice uloženy každý zcela jinde, ale navzájem spolu souvisí. O dvou z nich můžeme dokonce říci, že pochází z jedné dílny. Zatím nelze spolehlivě určit, zda byly vytvořeny malířem Úřadu desk zemských, ale je to jedna z možností. Vnější odlišnosti litoměřického rukopisu mohou být dány specifickými požadavky objednatele na jednotný vzhled rukopisů jeho knihovny. Různý počet dochovaných vyobrazení se dá vysvětlit ztrátou, ať už náhodnou nebo záměrnou. V případě novohradského erbovníku se nabízí i myšlenka, že mohl zůstat nedokončen. Tomu by odpovídalo i to, že v každém z rukopisů se nacházejí volné listy, jakoby se předpokládalo, že se v malbách bude pokračovat.

V erbovnících je jedinečným způsobem zachycen vývoj jednotlivých rodových znaků a to s daleko větší přesností, než je tomu na zdech zemského soudu. Pomineme-li umělecký a uměleckohistorický význam erbovníků, který je zřejmý na první pohled, musíme též zdůraznit jejich význam jako pramene nejen pro heraldiku ale také pro dějiny politické, správní a sociální.

Ačkoliv nám není znám žádný doklad, jenž by odhaloval, kdo a proč si rukopisy objednal, myslím, že se nebudeme mýlit, všechny dosavadní poznatky tomu nasvědčují, když řekneme, že jde o reakci na měnící se společenskou situaci, centralizaci a rodící se profesionalizaci zemské správy.

Raněnovověké erbovníky měli poněkud jinou funkci než středověké. Pořizovaly se za účelem fixování památky a dosažené urozenosti. Uvedené erbovníky a jejich předloha na Pražském hradě jsou dokladem, že potřeba sebezprezentace prostřednictvím heraldických znaků byla v celém období raného novověku silná, ale zároveň limitována finančními možnostmi potenciálních zájemců o umístění erbu. Pravděpodobně proto nejsou součástí maleb všichni, kteří jako úředníci zemského soudu měli nárok na umístění erbu. Malby vznikaly nahodile bez logické posloupnosti. Malbu patrně inicioval vždy nově příchozí vyšší úředník, který si takovou investici mohl dovolit. Nejsou známy doklady o tom, že by se na malbách finančně podíleli všichni vyobrazení. Příslušnost jednotlivců k danému stavu je dána strukturou úředních hodností zemského soudu a povinností obsazovat úřady vždy osobou ze stavu, který dle zemských zřízení rytířskému nebo panskému stavu náleží. Ovšem dva případy naznačují, že se stávalo, že nižší úřad náležející rytířskému stavu zastávala osoba ze stavu panského. Mohlo se tak stát v případě, že osoba rytířského stavu byla v průběhu zastávání úřadu povýšena (Jan Václav z Astfeldu a Vydří, Václav Klement ze Saltzu).

V erbovní galerii na Pražském hradě se nachází celkem 21 maleb po 9 erbech, dohromady 189 erbů. Nejvyšším úředníkům zemského soudu náleží vždy tři horní ovály v každém souboru, jedná se o nejvyššího komorníka, nejvyššího sudího a nejvyššího písaře. Ostatní místa náležejí nižším úředníkům zemského soudu a úřadu desk zemských. Dle zřízení zemských byly z řad vyšší šlechty obsazovány posty nejvyššího komorníka a nejvyššího sudího, zbylé úřady patřily šlechtě nižší. Z jednotlivců je nejvícekrát zastoupen Jan Václav z Astfeldu a Vydří, celkem šestkrát, postupně jako úředník podkomořího při deskách zemských, místosudí, místokomorník a nejvyšší písař. Nejvícekrát se na malbách vyskytuje erb Vraždů z Kunvaldu, celkem osmkrát, a nejvíce příslušníků mají na malbách zastoupeno Kolovratové. Další počty jsou uvedeny v přehledu v tabulce č. 2. Kromě příslušníků starých českých šlechtických rodů se v celém sledovaném období v nižších úřadech objevují nedávno povýšení šlechtici. V několika málo případech byl jediným dokladem o existenci takového šlechtice právě fakt, že jeho erb je součástí sledovaných maleb. Ve vyšších úřadech se rody nedávno vyzdvižené do panského potažmo hraběcího stavu vyskytují od 18. století (například Pachta). Ve většině případů se vyskytují rody z řad původní české šlechty nebo usedlé před Bílou Horou (například Nosticové), cizí příchozí rody se prosazují méně (například Schaffgotschové) a především v nižších úřadech.

V některých případech se podařilo vysledovat vazby mezi úředníky zastávající úřad ve stejném období. Například Vilém z Rožmberka se zcela zjevně obklopil svými příznivci a dvořany i v zemském soudu a úřadu desk zemských. Kryštof Bukovský z Hustířan, písař menších desek, byl v příbuzenském vztahu v té době s nejvyšším písařem Petrem Mikulášem Strakou z Nedabylic. Adam ze Šternberka, nejvyšší komorník, byl švagr Volfa Novohradského z Kolovrat, který v úředních hodnostech nastupoval vždy po Adamovi. Často se stávalo, že v úřadu vystřídal syn otce či bratra. Dalo by se říci, že pokud se do úřadu dostal jeden člen rodu, měl snahu prosadit do některého z právě uvolněných úřadů svého příbuzného.

Tabulka č. 2. V tabulce je uvedeno, kolikrát se v malbách vyskytuje erb jednotlivých úředníků.

Jan Václav z Astfeldu a Vydří	6
Jan Václav Vražda z Kunvaldu	5
Václav Kliment ze Saltzu	5

Petr Mikuláš Straka z Nedabylic	4
Václav Silvestr Smrčka z Mnichu	4
František Xaver z Turby	4
Josef Vilém hrabě z Nostic a Rienecku	4
15 osob	3
22 osob	2
68 osob	1

Tabulka č. 3. V prvním sloupci je seznam všech rodů, které se vyskytují v erbovnících a na Pražském hradě, v druhém sloupci je uvedeno, kolik příslušníků konkrétního rodu je zastoupeno, a ve třetím sloupci kolik erbů konkrétního erbu se vyskytuje.

	Počet příslušníku rodu		počet vyobrazených erbů
z Astfeldu a Vydří	1		6
Bechyň z Lažan	2		2
Berka z Dubé	1		1
Běšín z Běšín	1		2
z Degenu	1		3
z Martinic	2		1
Brandlínský Olbramové ze Štěkře	1		2
Bukovský z Hustířan	1		1
Bukovanský Pinta z Bukovan	1		1
Buquoy	1		1
Čejka z Olbramovic	1		2
Černín z Chudenic	1		1
Dohalský z Dohalic	1		1
Gerštorf z Gerštorfu	1		1
z Glouchova	1		1
z Golče	2		4
z Harrachu	1		1
z Hennetu	1		1
Hložek ze Žampachu	3		5
Chanovský z Dlouhé Vsi	3		6
Chotek	1		1
Jezberovský z Olivé Hory	1		1
Kába z Rybňan	1		2
Kalenický z Kalenic	2		3
z Klenové a z Janovic	2		5
Kolovratové	8	Krakovský	6
		Libštejnský	1

	Novohradský	1	1
Kriegelstein ze Sternfeldu	2		2
Kunáš z Machovic	1		1
Kutovec z Úrazu	1		1
Lobkovic	1		1
Markvart z Hrádku	1		1
Mazanec z Frymburka	1		2
Menšík z Menštejna	1		1
Měsíček z Výškova	1		1
z Michalovic	1		2
Mitrovský z Nemyšle	2		4
z Mühlendorfu	1		2
Nell z Nellenberka	1		3
Nostic	1		4
Pachta	1		1
Pecelius z Adlersheimu	3		5
Pětipeský z Chyš a Egerberka	1		1
z Proseče	2		3
Přehořovský z Kvasejovic	1		1
z Rožmberka	1		1
ze Saltzu	1		5
Sezima z Ústí	1		1
Scheidler	1		1
Schmidl ze Schmidenu	1		3
Schwäbel z Schwälbenfeldu	1		1
Slavata z Chlumu a Košumberka	1		1
Skála ze Zhoře	1		1
Straka z Nedabylic	1		4
Schaffgotsch	2		3
Španovský z Lisova	1		1
Šternberk	2		2
Günther ze Sternecka	2		2
Šturm z Hyršfeldu	1		1
Talmberk	2		2

Trauttmansdorff	1	3
Turba	2	5
Ubelli ze Siegburku	1	3
Údrčský z Údrče	1	3
Valdštejn	5	5
Vamberský z Rohatec	1	1
Vančura z Řehnic	1	2
Věžník z Věžník	1	1
Vchynský (Kinký) ze Vchynic	3	6
Vojkovský z Milhostic	1	1
Voračický z Paběnic	1	2
Vratislav z Mitrovic	1	1
Vražda z Kunvaldu	2	8
z Vrbna	1	3
z Vřesovic	1	1
Widmann	1	2
Želinský ze Sebusína	1	1

Seznam použité literatury a pramenů

- Alois BEJBLÍK (ed.), Příhody Václava Vratislava z Mitrovic, Praha 1977
- Pavla BURDOVÁ, Zemský soud v malbách na Pražském hradě a v rukopisu stavovského archivu, SAP, 41, 1981, s. 217
- Pavla BURDOVÁ, Úřad desk zemských, SAP 36, 1986, s. 273–381
- Pavla BURDOVÁ, Potrestaná korupce úředníka desk zemských, Našim jubilantkám. (Sborník příspěvků k počtě životního jubilea Věry Beránkové, prom. hist., PhDr. Dagmar Culkové a PhDr. Marie Liškové), Praha, Státní ústřední archiv Praha 2000, s. 55-60
- Vlastimil BORŮVKA – Josef KRÁL – Jakub PAVEL, Dějiny Rychnova nad Kněžnou a rodu pánů z Kolovrat, Praha 2000
- Václav BŮŽEK a kol., Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku, Praha – Litomyšl 2002
- Václav BŮŽEK a kol., Světy posledních Rožmberků, Praha 2011
- Václav BŮŽEK, Rytíři renesančních Čech, Praha 1995
- Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, Šlechta raného novověku v historickoantropologických proudech současné evropské historiografie, ČMM 122, 2003, s. 375-409
- Václav BŮŽEK, Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let, In: Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL, Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, České Budějovice 1999, s. 5-28
- Ivo CERMAN, Chotkové. Příběh úřednické šlechty, Praha 2008.
- Jiří DAŇHELKA (ed.), Příhody Václava Vratislava z Mitrovic, Praha 1950
- Ivan DYBA, Hrobka hrabat Mitrovských z Mitrovic a Nemyšle a barevná znaková výzdoba v kostele v Doubravníku, Genealogické a heraldické informace 2002, s. 57-68
- František DVORSKÝ (ed.), Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu VIII, Praha 1895
- Josef EMLER – Jan GEBAUER – Jaroslav GOLL, Fontes rerum Bohemicarum V., Praha 1893
- Václav ERTL (ed.) Příhody Václava Vratislava z Mitrovic, Praha 1937
- R. J. W. EWANS, Vznik Habsburské monarchie 1550 – 1700, Praha 2003
- Michal FIALA – Jakub HRDLIČKA – Tomáš KREJČÍK – Jan ŽUPANIČ, Erbovní listiny Archivu hlavního města Prahy a Archivu Národního muzea, Praha 1997

- Michal FIALA – Jan VICHRA Šlechtičtí studenti v pražském arcibiskupském semináři v 17. a 18. století, Heraldická ročenka 1993, s. 33–46
- Martin GAŽI (ed.), Rožmberkové. Stručný průvodce výstavou, České Budějovice 2011.
- Jan HALADA, Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti I.–III., Praha 1993–1994
- Jiří HÁS, Šlechtické rody na Rychnovsku, Praha 2001
- Petr HAVLÍČEK, Přednáška pro konferenci Barokní jezuitské Klatovy, Klatovy 2007
- Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, Rukověť humanistického básnictví I., Praha 1966
- Zdeněk HOJDA, Mladí Martinicové v Itálii. Kavalírské cesty české šlechty do Itálie v 16.-18. Století, Slánské rozhovory 2005. Itálie. Filosofie, hudba, dějiny umění, literatura, Dana PŘIBYLOVÁ – Vladimír PŘIBYL (ed.), Slaný, 2006 s. 35-40.
- Jiří HRBEK, Barokní Valdštejnové v Čechách (1640-1740), Praha 2013
- Jakub HRDLIČKA, Páni dvořané Petra Voka z Rožmberka a dvořanská světnice třeboňského zámku, Heraldická ročenka 1991, s. 5-6
- Josef JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře, Praha 1984
- Josef JANÁČEK, Rudolf II. a jeho doba, Praha – Litomyšl 2003
- Josef a Hermenegild JIREČEK (ed.), Zřízení zemská království Českého XVI. věku, Praha 1882
- Josef JIREČEK (ed), Paměti nejvyššího kancléře království českého Viléma hraběte Slavaty, Monumenta historiae Bohemica, Praha 1866
- Stanislav KASÍK, Vladštejnové, in: Valdštejnská obrazárna v Chebu, Eva DITTERTOVÁ (ed.), Cheb 1997, s. 10-18.
- KASÍK – P. MAŠEK – M. MŽYKOVÁ, Lobkowiczové, dějiny a genealogie rodu, České Budějovice 2002
- Jan KILIÁN, Martin Maxmilián z Golče (kolem 1593-1653). Císařský generál ve víru třicetileté války, České Budějovice 2010
- Pravoslav KNEIDEL, Zámecké knihovny 17. – 19. století, Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích, Praha 1959, s. 113 - 127
- Pavel KOBLASA, Buquoyové, stručné dějiny rodu, České Budějovice 2002
- Pavel KOBLASA, Czerninové z Chudenic, České Budějovice 2000
- Karel KOMÁREK, Erb pětিলisté růže, Erbovní sešit 2 1969, s. 3-7

- Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (ed), Deník rudolfinského dvořana: Adam mladší z Valdštejna 1602–1633, Praha 1997
- Martin KOLÁŘ – August SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika 1–2, Praha 1902–1925
- Zdeněk KOLOVRAT, Seznam pohřbených v hrobkách kostela u Panny Marie sněžné v Praze, Časopis rodopisné společnosti české 1, 1929, s. 61
- Kamil KROFTA (ed), Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu I., Praha 1877
- Jiří KUBEŠ (ed.), Prameny k dějinám Pardubického kraje, Pardubice 2007
- Bohuslav KÜMPEL-STAŇKOVSKÝ, Z osudů rodu Bořků-Dohalských z Dohalic, Plzeň 1948
- Petr MAŠEK, Modrá krev, Praha 1992
- Petr MAŠEK, Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé Hory do současnosti díl I.-II., Praha 2008
- Petr MAŤA, Svět české aristokracie (1500 – 1700), Praha 2004
- Rudolf Johann Graf MERAUIGLIA-CRIVELLI, Der Böhmische Adel, Praha 1886
- Ottův slovník naučný
- Pavel R. POKORNÝ, Pamětní kniha nejvyšších úředníků v Čechách, Paginae historiae 21/1, 2013
- Ferdinand PAKOSTA, Michal Španovský z Lisova – účastník jednání o českou konfesi, pán na Pacově 1584–1600 – příspěvek k dějinám města Pacova
- František PALACKÝ, Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků etc., Praha 1882
- Jaroslav PÁNEK, Poslední Rožmberkové, velmoži české renesance, Praha 1989
- Jaroslav PÁNEK a kol., Rožmberkové – rod českých velmožů a jeho cesta dějinami, České Budějovice 2011
- Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLAHOL, Diadochus II. (O stavu panském), 1602
- Vladimír POUZAR, Almanach českých šlechtických rodů, Praha 1996
- Vladimír RŮŽEK, Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka, SAP 1988, s. 37
- August SEDLÁČEK, Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty, Praha 2002
- Vladimír Jan SEDLÁK, Ze slavatovské heraldiky II, Genealogicko-heraldické listy 1973, č. 22, s. 3-7
- Lubomír SRŠEŇ, Větší zemský soud v Čechách ve vyobrazeních 16. století, Časopis národního Muzea 1975, č. 3–4, s. 143–174

Jaromír STACH, Nově objevený rodokmen Martiniců z poloviny 17. století, Heraldika a genealogie 1989, č. 1, s. 65-77.

Antonín SVOBODA, Dějiny Rychnova nad Kněžnou, Rychnov n. K. 1924

Milena ŠVECOVÁ, Spor o valdštejnský erb v roce 1727, Heraldická ročenka 1984, s. 65-71

Aleš VALENTA, Dějiny rodu Kinských, České Budějovice 2004

Josef VAŠICA, Jan Tanner, Muž apoštolský, Praha 1932

Otakar VINAŘ, Šternberkové, složitá historie starého rodu, Heraldika a genealogie 1999, č. 1-2, s. 59-84.

Vít VLNAS, Biskup Emanuel Arnošt Valdštejn – sběratel a jeho doba, Pozdní gotika: z pokladů litoměřické diecéze I. Praha 1991. s. 16-20

Miloslav VOLF, Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře, SAP 37, 1977, s. 3-52

Miloslav VOLF, Drobná šlechta v Mirovicích před válkou třicetiletou, Pelhřimov 1940

Petr VOREL, Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VII. 1526–1618, Praha – Litomyšl, 2005

Miloslav ŽITNÝ, Deník Šťastného Václava Pětipeského z Chýš z roku 1605, in: Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků, Opera historica, ed. Václav Bůžek, České Budějovice 2009, s. 187-262

Miloslav ŽITNÝ, Křesťanský rytíř Šťastný Václav Pětipeský z Chýš na sklonku předbělohorské doby, Zpravodaj Historického klubu 21, č. 1-2, ed. Jiří Kocian, Praha 2010, s. 37-57

Miloslav ŽITNÝ, Deník Šťastného Václava Pětipeského z Chýš z roku 1605, in: Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků, Opera historica, ed. Václav Bůžek, České Budějovice 2009, s. 203-211

Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA, Nobilitační privilegia pro obránce pražských měst roku 1648, Praha 2001

Seznam příloh

Přílohou k této práci je CD-ROM s fotografiemi vyobrazení v rukopisech.